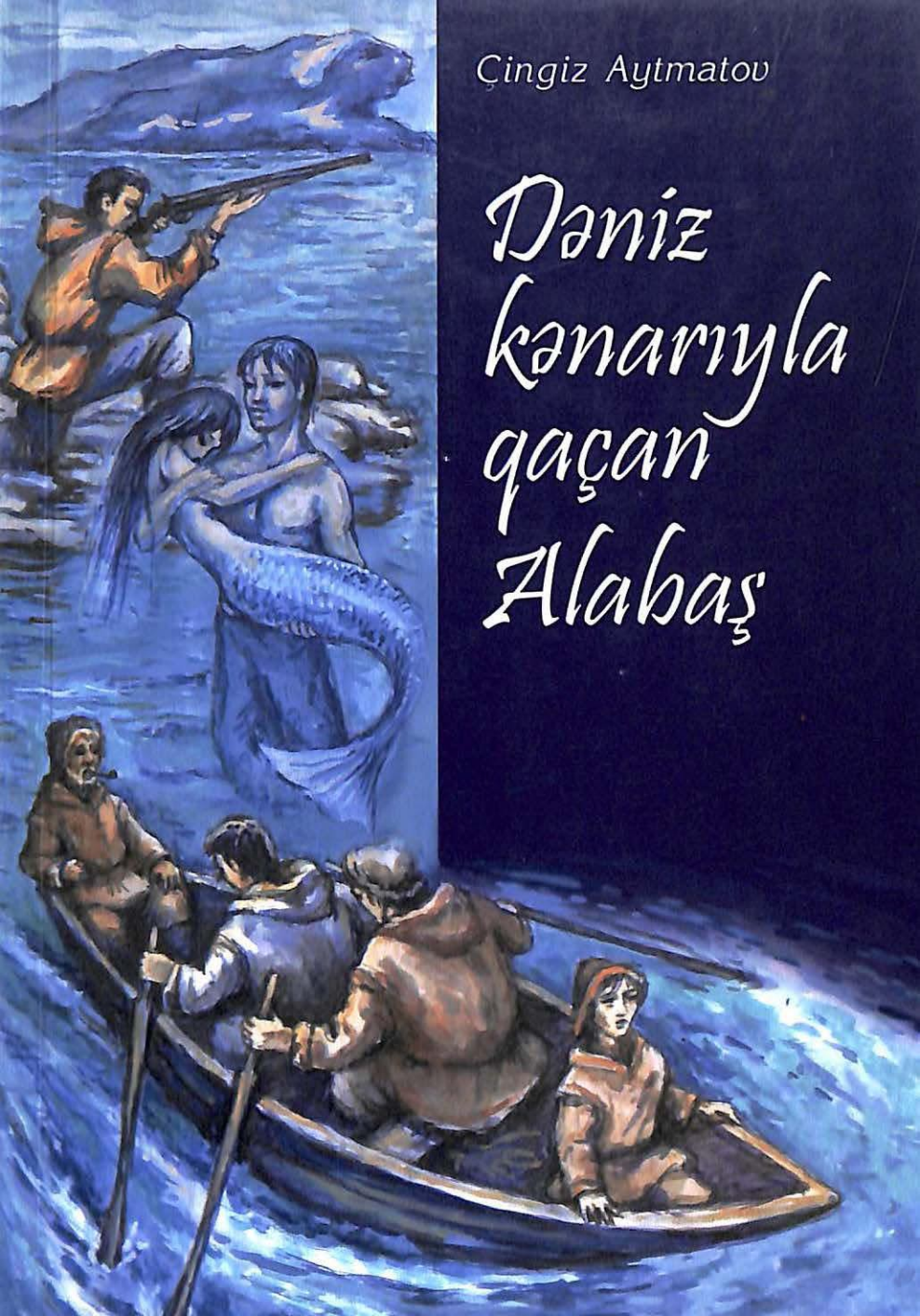

Çingiz Aytmatov

Dəniz
kənarıyla
qaçan
Alabaş

Çingiz Aytmatov

DƏNİZ KƏNARIYLA QAÇAN ALABAŞ

Azərbaycan Milli
Kitabxanası

 altun kitab

Çingiz Aytmatov
DƏNİZ KƏNARIYLA QAÇAN ALABAŞ

Bakı, "Altun Kitab" nəşrlər evi, 2013, 128 səh.

Uşaqlar üçün işləyəni	<i>Svetlana Quliyeva</i>
Redaktor	<i>Dilruba Cəfərova</i>
Rəssam	<i>Elçin Cabbarov</i>
Dizayner	<i>Səidə Eyvazova</i>
Korrektor	<i>Arzu Quliyeva</i>
Bədii tərtibat	<i>Rəşad Nəbiyev</i>

Vladimir Sangiyə

© "Altun Kitab" MMC – 2013
www.altunkitab.com

ISBN 978-9952-24-146-4

Müəllif hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı bir hissəsini yenidən çap etdirmək, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Format: 84x108 1/32. F.ç.v 8
Sayı: 500

"OL" MMC mətbəəsi
AZ 1009, Bakı, Azərbaycan, M.İbrahimov 43.
Tel: 497 36 23

Canına dənizin rütubəti və soyuğu çökmüş zülmət gecədə Oxot dənizinin sahili boyunca, quru ilə dənizin üz-üzə gəldiyi hər yerdə təbiətin iki qüvvəsinin əbədi mübarizəsi gedirdi – quru dənizin qarşısını alır, dəniz isə qurunun üstünə hücum çəkməkdən usanmırdı.

Dəniz qaranlıqda sıldırım qayalara çırpılıb çiliklənərək uğuldayır, özünü əldən salırdı. Daş kimi bərkimiş torpaq isə dənizin zərbələrini dəf edərək ağır-ağır nəfəs alırdı.

Onlar ilk yaranışdan – gündüzlə gecənin yarandığı vaxtdan bəri beləcə çarpışır və bu çarpışma bundan sonra da, nə qədər ki torpaqla su var, gecəli-gündüzlü, əbədi olaraq davam edəcəkdir. Gecəli-gündüzlü...

...Daha bir gecə əriyib gedirdi. Ertəsi gün onların ova çıxacaqları gecə. Həmin gecə o yatmadı. Ömründə ilk dəfə yuxusu qaçaq düşdü, ömründə ilk dəfə yuxusuzluğun nə olduğunu bildi. Çox istəyirdi ki, səhər tez açılsın. O, nerpa* dərisi üzərində uzanaraq torpağın dəniz zərbələrindən güclə seziləcək dərəcədə titrəməsini, dalğaların körfəzdə guruldamasını və sakitləşməsini hiss edir, eşidirdi. O, gecəni dinşəyir, yatmırdı...

Amma bir vaxtlar hər şey başqa cür olmuşdu. İndi bunu heç təsəvvürə gətirmək də mümkün deyil. İndi

* Nerpa – suitilərin bir növü

bu heç kəsin ağına da gəlmir, heç kəs başa da düşmür ki, o qədim zamanlarda ördək Luvr olmasaydı, dünya tamam başqa cür qurula bilərdi. Quru suya qarşı, su da quruya qarşı durmazdı. Axı dünyanın əzəl başından təbiətdə torpaq olmayıb, onun heç tozu da olmayıb, hər tərəf göz işlədikcə su imiş, yalnız su! Su cərəyan etdiyi qaranlıq girdablarda, hədsiz burulğanlarda öz-özündən əmələ gəlib və dalğalar o vaxtkı yan-yörəsiz dünyanın hər tərəfinə axıb yayılıb.

Elə indi də başımızın üstündən dəstə-dəstə ötüb keçən adi çöl ördəklərindən olan ördək Luvr o vaxt dünya üzərində tək-tənha uçur, yumurta qoymaq üçün yer tapa bilmirmiş. Dünyada sudan başqa heç nə yox imiş. Hətta bir qamış belə yox imiş ki, ördək ondan yuva qursun.

Ördək Luvr həyəcanla uçurmuş. O, yumurtasını saxlaya bilməyəcəyindən, onu dibsiz dənizə salacağından çox qorxurmuş. Hansı tərəfə üz tutub uçurdusa, yenə də özünü dalğalanan sular üzərində qanad çalan görürmüş, çünki hər yan ucu-bucağı olmayan su imiş. Ördək Luvr yorulub əldən düşüb və anlayıb ki, bu gen dünyada yuva quruluşu bir yer yoxdur.

Əlacsız qalan ördək Luvr suyun üzünə qondu, sinəsindən lələklər qopararaq özünə yuva qurdu. Həmin üzən yuvadan da torpaq əmələ gəldi, böyüdü və cürbəcür canlılara məskən oldu. İnsan isə bu məxluqat içərisində hamını ötüb keçdi. O, vəhşi heyvan ovlayaraq, balıq tutaraq özünü dolandırdı, nəsil artırdı.

Kaş ördək Luvr ucsuz-bucaqsız su səltənətinin ortasında torpağın yaranması ilə dünyada necə bir çətinlik

əmələ gələcəyini bilməmiş olaydı. Axı torpaq yaranandan bəri dəniz rahatlıq tapmır. O vaxtdan bəri dəniz quruyla çarpışır, quru da dənizlə. İnsan da qalıb bu ikisinin arasında. Quru ilə dənizin, dənizlə qurunun arasında qalmaq isə insan üçün bəzən çox çətin olur. İnsan da torpağa çox bağlı olduğundan dəniz onu sevmir.

Səhər açılırdı. Daha bir gecə çəkilib gedir, daha bir gündüz gəlirdi.

Bir-birindən güclü dalğalar qumun üstüylə, boz, sürüşkən daşların arasıyla şığıyaraq var qüvvə ilə yuxarı qalxıb quru üzərinə hücum çəkir və axır nəfəsdə şap-pıltı ilə çırpılaraq bir anda yoxa çıxan köpüklər və yosun qoxusunu sahilə qoyub geri çəkirdi.

Qaranlıq çəkilib gedirdi. Səhər səxavətlə nura bələ-nirdi. Torpağın ümumi cizgiləri yavaş-yavaş aydın görünür, dənizin üzü get-gedə açılırdı.

Gecə küləyinin coşdurduğu dalğalar sahilə yaxın yerlərdə hələ köpüklənsə də, dəniz öz dərinliklərində artıq sakitləşir və daha coşub-çağlamırdı. Dəniz üzərindəki qara buludlar isə sahil təpəliklərinə doğru sürünürdü.

Həmin yerdə, Alabaş buxtasının yaxınlığında çəpəki ucalan dağlıq yarımada ən çox nəzərə çarpan və uzaqdan baxanda dəniz kənarıyla baş alıb qaçan nəhəng ala-bula köpəyi xatırladan bir qaya var. Yan-yörəsində ağac və kolları olan, başında sallaq qulağa oxşayan iri qar talasını, quzey çuxurunda isə ondan da iri bəyaz qar zolağını yayın qızmar günlərində qoruyub saxlayan Alabaş qaya dənizdən də, meşədən də hər zaman aydın görünürdü.

Sübh tezdən, günəş iki qovaq boyu qalxanda buradan – Alabaş buxtasından bir nivx* kayak** ayrılıb dənizə yol aldı. Qayıqda üç ovçu və bir oğlan uşağı vardı. Daha cavan və qüvvətli olan iki kişi hərəsi iki kürəklə avar çəkirdi. Kişilərdən ən yaşlısı – qəhvəyi sifətli, arıq, irihülqumlu, üz-gözünü, ələxüsus da boynunu dərin qırıqlar basmış, iri kələ-kötür əlləri çat-çat olmuş qoca, qayığın arxa tərəfində oturub çubuğunu ağır-ağır sürürək sükanı idarə edirdi. Saç-saqqalı çallaşmış, demək olar, ağarmışdı. Qəhvəyi çöhrəsində çal qaşları gəndən seçilirdi. Qoca sulanan, qızarmış gözlərini adəti üzrə qıymışdı – axı o, ömrü boyu günəş şüalarını əks etdirən sulara baxmalı olmuşdu. On bir-on iki yaşlı qaragözlü oğlan isə o biri başda, qayığın lap burnunda oturaraq altdan-altdan böyüklərə baxır, zəhmli ağsaqqal ona acıqlanmasın deyə özünü güclə yerində saxlayır, yıxılmamağa çalışırdı.

Oğlan həyəcan keçirirdi. Onun burun pərləri qalxıb-yatır, üzündə xəfif çillər görünürdü. Bu ona anasından keçmişdi. Anası çox sevinəndə üzündə belə xəfif çillər əmələ gələrdi. Oğlanın həyəcanlı olmasının səbəbi vardı. Bu dəniz səfəri onun üçün, onu ovçuluq peşəsinə alışdırmaq üçün düşünülmüşdü. Elə buna görə də Kirisk cüllüt kimi başını o tərəf-bu tərəfə çevirir, ətrafa sonsuz maraqla və səbirsizliklə baxırdı. Kirisk ömründə birinci dəfə idi ki, dədə-baba qayığında açıq dənizə peşəkar ovçularla əsl ova gedirdi. Oğlan yerindən qalx-

* Nivxlər – Amur çayının aşağı tərəfində və Saxalin adasında yaşayan xalq

** Kayak – biryerli, ikiyerli və ya üçyerli avarlı qayıq

maq, avar çəkənləri tələsdirmək, dəniz heyvanlarını ovlayacaqları adalara tez çatmaq üçün, az qala, özü kürəklərdən yapışmaq istəyirdi. Fəqət uşaq istəkləri təmkinli adamlara gülməli görünə bilərdi. O bundan ehtiyat edərək var gücü ilə hissini bürüzə verməməyə çalışırdı. Lakin buna heç də tam müyəssər olmurdu. Öz xoşbəxtliyini gizlətmək onun üçün çətin idi; sağlam, qarabuğdayı yanaqları qıpqırmızı olmuşdu. Ən çox da vəcdə gəlmiş fərəhli, saf uşaq gözləri onun qəlbini coşduran sevinc və qürurunu gizlədə bilmirdi. Axı önündə dəniz vardı, qarşıda onu ov gözləyirdi!

Qoca Orqan onu başa düşürdü. O, gözlərini qıyaraq qayığın dənizdə istiqamətinə baxa-baxa səbirsizlikdən yerində qurcalanan oğlanın halını hiss edirdi. Qocanın baxışları hərarət saçırdı. O, "Eh, uşaqlıq, uşaqlıq!" deyə gülümsəmək istədi, lakin yarısonmuş çubuğuna dərin qullab vurub sümürməklə xəfif təbəssümünü vaxtında gizlətdi. Təbəssümü bürüzə vermək olmazdı. Oğlan onlarla dəniz səfərinə əyləncə üçün çıxmamışdı. O öz dəniz ovçusu həyatına qədəm qoymalı idi. O bu həyata onu günlərin bir günü elə dənizdə başa vurmaq üçün başlamalı idi. Neyləmək olar?! Çörəyini dənizdən çıxaran adamın taleyi belədir, çünki dünyada dəniz ovçuluğundan çətin və təhlükəli iş yoxdur. Ona gərək uşaq yaşlarından alıxasan. Elə buna görə də atalar deyiblər: "Ağıl – göydən, səriştə – uşaqlıqdan". Atalar belə də deyiblər: "Çörək gətirməyən oğul nəslə yükdür". Deməli, çörək gətirmək, ailəni dolandırmaq üçün kişi xeylağı erkən çağlarından özünə bir peşə seç-

məlidir. Kiriskin də belə bir peşə öyrənmək çağıydı. Ona ovçuluğu öyrətmək vaxtı gəlib çatmışdı.

Bu barədə hamı bilirdi. Alabaş dağının ətəyində məskən salmış Balıq-qadın qəbiləsinin hər bir üzvü bilirdi ki, bugünkü dəniz səfəri gələcəyin ailə başçısı, evinə ruzi gətirəni – Kiriskin xətrinədir. Adət belədir ki, hər bir kişi xeylağı uşaq yaşlarından dənizlə dostlaşmalıdır ki, dəniz onu tanısın, o da dənizə ehtiram bəsləsin. Buna görə də qəbilənin başçısı qoca Orqan özü və iki ən mahir ovçu – oğlanın atası Əmrayın və atasının əmisi oğlu Mılgunla yaşlıların kiçiklər qarşısında, bu dəfə onun, bu gündən həmişəlik olaraq dənizlə qaynayıb-qarışmalı olan Kiriskin qarşısında borclarının yerinə yetirərək dəniz səfərinə çıxmışdılar.

Nə olsun ki, Kirisk hələ ağızından süd iyi gələn uşaqdır? Bəlkə, Kirisk bir gün özü qəbilənin başçısına çevriləcək? Bu elə belə də olmalıdır, bu, nəsilbənəsil, kökbəkök beləcə davam edir. Ancaq bu barədə heç kim danışmaz. İnsan bu haqda ürəyində fikirləşir, amma dilinə gətirmir. Ona görə də oralarda, Alabaş dağının ətəklərində Balıq-qadının adamlarından heç kəs bu hadisəyə – Kiriskin ilk dəfə dənizə ova çıxmasına elə bir əhəmiyyət vermədi. Əksinə, adamlar çalışırdılar ki, onun böyük ovçularla birlikdə dənizə getdiyini hətta görməzliyə vursunlar. Sanki bu təşəbbüsü ciddi iş saymırdılar.

Onu tək-cə anası yola salırdı. Kirisklə anası qarşıdakı dəniz səfəri barədə heç bir söz demədən və buxtaya

çatmadan xudahafizləşdilər. Anası dənizə deyil, meşəyə tərəf baxaraq oğluna bilə-bilə ucadan və aydın şəkilə: “Get meşəyə! – dedi. – Amma odun quru olsun, özün də meşədə azma ha!” O bunu izi azdırmaq üçün, oğlunu kinlərdən – cinlərdən qorumaq üçün deyirdi. Ana onun atası barədə də bir söz demədi. Elə bil Əmrayın heç ata deyildi, elə bil Kirisk dənizə atası ilə deyil, başqası ilə gedirdi. Anası bu barədə də qəsdən danışmadı ki, kinlər Əmrayınla Kiriskin ata-oğul olduğundan agah olmasınlar. Ata-oğul bir yerdə ova çıxanda kinlərin onları görməyə gözü olmur. Kinlər onlardan birini tələf edə bilərlər ki, o birinin gücünü və iradəsini qırınsınlar, o birisi də dənizə getməyə, meşəyə ayaq basmağa tövbə eləsin. Bu kinlər xaindirlər, fürsət gözləyirlər ki, insanları bir bəlaya salsınlar.

Kirisk cinlərdən qorxmur, amma anası qorxur. Elə düşünür ki, lənətə gəlmiş cinlər uşaqlara nə qədər əzab verir, uşaqları cürbəcür xəstəliyə düçar edir, şikəst qoyurlar ki, onlardan ovçu çıxmasın.

Ana bir anlığa səssiz-səmirsiz dayanıb durdu, qorxusunu da, yalvarışını da, ümidini də bu səssizlikdə gizlədərək dəniz tərəfə bir kərə də baxmadan, əri barədə bircə kəlmə də demədən geri qayıtdı. Sanki əri ilə oğlunun haraya getdiyini heç bilmirdi. Halbuki dünəndən onlara yol tədarükü görmüşdü. Üçgünlük dəniz səfəri üçün azuqə hazırlamışdı.

Ana buxtaya çatmadan geri qayıtdı. Oğul isə anasının tapşırığı kimi, kolların arası ilə dövrə vura-vura,

izini azdır-a-zdır-a, gözə görünməyən kinrlərdən gizlə-nə-gizlə-nə qaçaraq xeyli qabaqda gedən kişilərin ar-xasınca yüyürdü.

Kirisk onlara tez çatdı. Çiyinlərində yük, silah, ov lə-vazimatı olan kişilər tələsmədən gedirdilər: qabaqda ağsaqqal Orqan, qədd-qaməti və boy-buxunu ilə seçi-lən enlikürək, saqqallı Əmrayın və ayaqlarını yan basa-basa yeriyan iriçiyinli, kötük kimi möhkəm və yastı Mılğun. Onlar aşılarmış dəridən və göndən tikilmiş, dəniz üçün əlverişli, isti saxlayan, su keçirməyən nim-daş paltar geyinmişdilər. Kirisk isə onlara nisbətən ge-yimli-kecimli görünürdü. Anası zəhmətə qatlaşmış, onun dəniz paltarını çoxdan hazırlamışdı. Kiriskin tor-basının da, üst geyiminin də kənarına naxış vurul-muşdu. Dəniz səfərində belə geyimin yeri deyildi. Ancaq ana – anadır.

Kirisk onlara çatdıqda Mılğun istehza ilə:

– Paho, biz elə fikirləşdik ki, sən qalası oldun. Elə bildik ki, əlindən tutub evə apardılar! – deyə özünü təəccüblənibmiş kimi göstərdi.

– Evə? Niyə ki? Mən ki... – deyə Kirisk inciklikdən az qaldı boğulsun.

– Di yaxşı, zarafat da başa düşmürsən. Dənizdə bir-birimizdən başqa kiminlə zarafat etməliyik?! Yaxşısı bu-dur, al götür bunu! – deyə Mılğun öz vinçesterini* ona verdi. Oğlan bu etimaddan məmnun olub Mılğunla ya-naşı addımladı.

* *Vinçester* – XIX əsrin ikinci yarısında ABŞ-da istehsal olunan tüfəng növlərinin ümumi adı

Əgər işləri yaxşı gətirsə, evə əlidolu dönsə bilsələr, oğlana layiqincə izzət-əhtiram göstəriləcək. Gənc ovçu ilə görüş büsatı qurulacaq, bayram olacaq, cəsur ov-çuların şəninə mahnılar oxunacaq. Mahnılarda Balıq-qadın qəbiləsinin ulu nənəsi Balıq-qadın tərif ediləcək. Nağaralar ağcaqayın çubuqlarının zərbələri altında gur-layacaq, şaman* isə Kirisk barəsində Torpaqla, Suy-la danışacaq, dua edəcək ki, Torpaq və Su həmişə onun hamisi olsun. Qoy o, böyük qazanc gətirən olsun, uğur həmişə yol yoldaşı olsun, əldə olan neməti qocalar və körpələr arasında ədalətlə bölmək vəzifəsi qoy həmişə ona nəsib olsun. Müdriklər müdriki şaman ulu Balıq-qadının nəslə artsın deyə Kiriskin çoxlu uşağı olması və hamısının sağ qalması, Balıq-qadın tayfasının uzun-ömürlü olması üçün dua edəcək:

*Ulu Balıq-qadın, harda üzürsən?
Sənin isti bətnin – həyat mənbəyi.
O isti bətnindən törəmişik biz –
Dəniz kənarında göz açmışıq biz.
Dünyada ən yaxşı yer – isti bətnin.
Ulu Balıq-qadın, harda üzürsən?
Nerpa başı kimi bəyaz döşündən
Bizə süd vermişən sahil boyunda.
Ulu Balıq-qadın, harda üzürsən?
Üzəcək yanına ən güclü kişi:*

* *Şaman* – ruhlara, möcüzələrə inanan bəzi xalqlarda falçı, cadugər, sehrbaz

*Bətnin zaman-zaman barlansın deyə,
Nəslin zaman-zaman çoxalsın deyə...*

Bayramda belə mahnılar oxunduqdan sonra Kirisk üçün başqa bir mühüm tamaşa da olacaq. Şövqlə rəqs edən şaman onun ovçu taleyini göydəki ulduzlardan birinə tapşıracaq. Axı hər ovçunun onu bəd nəzərdən qoruyan öz bəxt ulduzu olur. Amma Kiriskin taleyinin hansı ulduza tapşırıldığını heç vaxt heç kim bilməyəcək. Bu təkcə şamana, bir də o bəxt ulduzunun özü-nə məlum olacaq. Başqa heç kimə.

Əlbəttə, anası və bacısı hamıdan çox sevinib şadlanacaq, daha ucadan oxuyacaq, daha şövqlə oynayacaqlar. Atası Əmrəyin də fərəh və qürur hissi keçirəcək.

İndi isə o, ata sayılmır. Dənizdə ata-oğul olmur, dənizdə hamı bərabərdir və hamı böyüyə tabedir. Böyük nə deyərsə, o da olmalıdır. Qayda belədir.

Bir də, çox güman ki, uşaq vaxtı birlikdə oynadığı Muzluk adlı qız da çox sevinəcək. Amma onlar, yəqin ki, bundan sonra daha birlikdə oynamazlar. Ovçu hara, oyun hara...

* * *

Qayıq dalğalara yüngülcə baş vura-vura irəliləyirdi. Alabaş buxtası çoxdan arxada qalmışdı. Ovçular uzun burunu keçib dənizə çıxdıqda gördülər ki, burada dalğa körfəzdəkindən zəifdir. Belə sabit dalğaların üstü ilə yeyin üzüb getmək olardı.

Nəhəng qovaq ağacının gövdəsindən oyulub düzəldilmiş qayıq sükana rahatlıqla tabe olaraq həm

öndən, həm də yandan gələn dalğalara qarşı dayanıqlı idi.

Qoca Orqan artıq sönmüş çubuğunu hələ də sümürərək qayığın rahat hərəkət etməsindən ləzzət alır və qəlbində elə hislər keçirirdi ki, elə bil buz kimi dənizdə üzən qayıq elə onun özüdür. Sanki o özü qayığın bəndlərinin rəvan cırıltısına və kürəklərin ahəngdar şappıltısına qoşularaq dənizin qoynunda üzürdü, elə bil qarşıya çıxan dalğaları özü sinəsi ilə yarıır, suların zərbə və təkanlarından yüngülcə silkələnib irəliləyirdi. Qayıq onun çox xoşuna gəlirdi. Axı qovaq ağacından olan bu qayığı özü rəndələmiş, özü oymuşdu. O işin öhdəsindən nəinki bir, heç dörd-beş adam da gələ bilməzdi. Qovaq ağacını yıxmaqda ona kömək etsələr də, sonrakı işləri tək özü görmüşdü. Ağacı üç il sərasər qurudub oymuş və ağına gəlmişdi ki, bu onun ömrü boyu düzəltdiyi kayaklar içərisində ən yaxşısı olacaq. Ancaq bu barədə fikirləşdikcə qeyri-ixtiyari olaraq kədərlənirdi; bu, bəlkə, onun həyatında axırıncı kayakdır? Nə ola, hələ bir az da yaşayaydı, yenə də dənizə çıxma biləydi. Nə qədər ki gözü işıqlıdır, tükü tükdən seçir, saf-çürük etməyi bacarır, daha bir-iki kayak da yonub düzəldəydi. Və o belə fikirləşə-fikirləşə xəyalən kayakla söhbət edirdi. Kayaka: "Mən sənə inanıram, qardaşım kayak, – deyirdi. – Sən dənizin, dalğaların dilini bilirsən, sənin gücün elə bundadır. Sən tərifləyici kayaksan, mənim yonub düzəltdiyim kayakların ən yaxşısısan. Sən böyük kayaksan – sənə iki suiti və bir dənə də nerpa sığır. Sən bizə uğur gətirəcəksən!"

Əgər mən ölsəm, sən çox yaşa, çox gəz, ovla zəngin olan uzaq yerlərə səfərlərə çıx. Əgər mən ölsəm, dənizə gənc və güclü ovçularla çıx. Onlara da mənə etdiyini kimi xidmət et. Sən ömrü başa vurmağa tələsmə, qardaşım kayak, gözlə ki, bax, o burun tərəfdə oturan, başını bulayan, özünü güclə saxlayan bizim bu uşaq da böyüsün, o da uzaq-yaxın səfərlərə sənənlə getsin. Bu gün isə o bizimlə ilk dəfədir ki, dənizə çıxıb. Belə lazımdır. Qoy öyrənsin. Biz dünyadan köçüb gedəcəyik, onun ömrü isə hələ qabaqdadır. Əgər atasına – Əmrayinə çəkərsə, deməli, fərasətli adam olacaq, daha boşboğazın biri yox. Əmrayin indiki ovçular arasında, bəlkə də, ən mahir ovçudur. Qıvraq, işbacaran oğlandır. Bir vaxtlar mən də eləydim. Lap gənc vaxtlarımdı. Mənə elə gəlirdi ki, ömrün sonu yoxdur. Fəqət çox gec başa düşürsən ki, belə deyil. Cavanlar isə bunu bilmək istəmirlər. Bax, Əmrayin və Mılgun bu bərədə, yəqin ki, hələ fikirləşmirlər. Eybi yoxdur. Bir vaxt başa düşərlər. Amma onlar cəld və sürətlə avar çəkirlər. Qayıq sanki öz-özünə, oynaya-oynaya gedir. Lakin bu, adama belə gəlir. Dənizdə qolların gücünə gedirsən. Qarşıda isə hələ nə qədər yol var, hələ nə qədər qol gücü sərf olunacaq, nə qədər avar çəkmək lazım gələcək. Bu gün, yəqin ki, qaranlıq düşsənə kimi üz-məliyik. Sabah da bütün günü.

Sən mənə eşidirsən? Sən mənə başa düşürsən, qardaşım kayak? Sən bizi aparıb Üçəmcək adalarına, bol-luca ov yerinə çatdırmalısan. Biz məhz ov üçün səfərə çıxmışıq. Orada, adaların sahillərində nerpalara rast

gələcəyik. Onlar adalarda sürü-sürü yığışlıblar ki, kürü töksünlər.

Sən mənə başa düşürsən, qardaşım kayak? Mən səni meşədəki böyük qovaq ağacının bətnindən azad etmişəm. Bir vaxt mən bu dünyada olmayanda mənə yaddan çıxartma, qardaşım kayak, hər dəfə dənizdə üzəndə mənə yada sal...”

Orqan sahil kənarında əsas səmt göstəricisi olan Alabaş qayadan dənizə, düzünə istiqamət götürərək belə düşürdü. Bu qayanın bir qəribə xüsusiyyəti olduğunu dəniz səfərinə gedənlərin hamısı danışırdı: açıq havada adam ondan uzaqlaşdıqca o sanki böyüyürdü. Elə bil Alabaş geridə qalmaq istəməyib özü sənənləninca düşüb gəlirdi. Sahildən uzaqlaşdıqca bu qaya uzun müddət görünür, sonra isə birdən-birə gözdən itirdi. Deməli, Alabaş öz damına girib, deməli, torpaq çox-çox uzaqlarda qalıb...

Həmin an Alabaşın hansı səmtdə qaldığını yaxşı-yaxşı yadda saxlamaq lazımdır. Küləyin istiqamətini, ləpə ilə müqayisədə günəşin vəziyyətini yadda saxlamaq, buludlara diqqət yetirmək və ucsuz-bucaqsız dənizdə azmamaq üçün bütün dəniz səfəri boyunca Alabaşın yerini yadda saxlayaraq hərəkət etmək lazımdır.

Onlar, demək olar, birgünlük məsafədə olan adalara yola düşmüşdülər. Daşlı-qayalı o kiçik, kimsəsiz adacıqlar dənizdən qara əmcək kimi çıxmış üç parça quru yer idi. Buna görə də adalara Üçəmcək adı verilmişdi: Kiçik Əmcək, Orta Əmcək, Böyük Əmcək. On-

lardan bir az o yana həddi-hüdudu olmayan, adını bilmədikləri okean başlanırdı – dünya yaranan gündən ördək Luvrun yuva qurmaq üçün balaca bir yer soracağında hay-həşirlə uçduğu və onu tapmadığı bir aləmdə lap o vaxtlardan mövcud olan əsrarəngiz Böyük Su.

Nerpalar bu yaz günlərində okean sərhədində olan həmin o adalarda məskən salmışdılar. Ovçular da elə oraya gedirdilər.

Oğlan heyrətlənirdi: dəniz heç də onun təsəvvür etdiyi kimi – Alabaşın sıldırım dərələrində oynayarkən onun təsəvvür etdiyi kimi deyil, hətta körfəzdə qayıq gəzintisi zamanı olduğu kimi də deyil, sən demə, tamamilə başqa cür imiş. Onlar körfəzdən çıxdıqda dəniz gözlə görünən hər yanı sulara qarşılıq edib dünyanın bölünməz, ucsuz-bucaqsız yeganə varlığına çevrildikdə o bunu daha aydın hiss etdi.

Dəniz Kiriski heyratə saldı. O belə bir mənzərə görəcəyini ağına gətirmirdi. Hər yan yalnız su və yüngül, əlçatmaz bəyaz buludlar doluşan səmadan ibarət idi. Burada nə qış bilinirdi, nə də yay, nə dərə vardı, nə də təpə. Dünyanı başdan-başa su bürümüşdü.

Qayıq dalğalara baş vura-vura gedirdi. Bol ov intizarında olan oğlan üçün bu səfərə yollanmaq maraqlı və fərəhli idi. Ancaq o, ətrafda – suyun altında və üstündə gördüyü, müşahidə etdiyi hər şeyi bu dəfə ani olaraq, etinasız surətdə dərk edirdi, çünki onun qəlbi başqa təəssüratlar həsrətilə döyünürdü. Onun bircə istəyi vardı – adalara çatmaq! Tezliklə işə başlamaq!

Lakin az sonra oğlan özünü o yerə qoymasa da, əhvalı yavaş-yavaş dəyişməyə başladı. Onlar torpaqdan uzaqlaşdıqca, xüsusən Alabaş birdən-birə gözdən itdikdən sonra o, dənizdən doğan dumanlı bir qorxu duymağa başladı və özünün bütünlüklə dənizdən asılı olduğunu, böyük təbii qüvvə qarşısında özünün son dərəcə aciz və son dərəcə köməksiz olduğunu hiss etdi.

Onun üçün bu yeni bir duyğu idi. Yalnız dənizin ağusunda ikən o başa düşdü ki, yamaclarında qayğısız-qorxusuz oynadığı, başına dırmanaraq dənizə tamaşa etdiyi Alabaş onun üçün nə qədər əziz imiş. O, indi başa düşürdü ki, Alabaş nə qədər güclü, xeyirxah, yenilməz və qüdrətli imiş.

İndi o, quru ilə dəniz arasındakı fərqi başa düşdü. Torpağın üstündə olanda torpaq haqqında düşünürsən. Dənizdə isə daim dəniz haqqında düşünürsən. Bu kəşf oğlanı duruxdurdu. Dənizin adamı onun haqqında daim düşünməyə vadar etməsində nə isə bir əsrarəngizlik, təkidlilik, amiranəlik gizlənmişdi...

Lakin böyüklər özünə əmin görünürdülər. Əmrayin və Mılğun yenə də əvvəlki qayda ilə avar çəkir, muntəzəm təkanlarla qayığa asan və sərbəst hərəkət vermək üçün kürəkləri bacardıqca qaldırıb uzaqdan çalır, başlarını aşağı əyərək eyni anda yığılır, eyni anda da düzəlirdilər. Kirisk onların çiyinlərinin necə qalxıb-endiyini görürdü. Onlar çox nadir hallarda bir-biri ilə kəlmə kəsirdilər. Ata, doğrudur, hərdən dönüb arxaya

baxır, oğluna bığaltı gülümsəyirdi, sanki "Hə, necəsən?.." soruşurdu.

Kirisk iki dəfə gah Mılğunla, gah da atası ilə qoşa avar çəkmək istədi. Avarçılar həvəslə kürəklərdən birini ona verdilər ki, o da bir az işləsin. O, kürəyi iki əli ilə hərletsə də, çox davam gətirə bilmədi: qayıq onun üçün həddən artıq ağır, kürək isə böyük idi. Amma buna görə heç kim onu məzəmmət etmədi. Avarçəkənlər yenə kürəkləri əllərinə alıb səssizcə işləməyə davam etdilər.

Ancaq Alabaş birdən-birə gözdən itdikdə hamı eyni anda hərəkətə gəldi. Atası dedi:

– Alabaş getdi evə!

– Hə, getdi, – deyə Mılğun təsdiqlədi.

Qoca Orqan da o tərəfə baxıb:

– Doğrudan? Hə, deyəsən, gedib, – dedi. – Belədirsə, deməli, işimiz yaxşı gedir. Sonra üzünü oğlana tutub bic-bic: – E-hey, Kirisk, – dedi, – sən, bəlkə, Alabaşı çağırısan? Bəlkə, qayıdar, hə?

Hamı güldü, Kirisk də güldü. Sonra o, bir anlıq fikrə gedib bərkdən dedi:

– Geriyə dönmək lazımdır, onda o qayıdar!

Orqan gülümsəyərək:

– Nə tez geri qayıtmaq istədin! – dedi. – Yaxşısı budur, gəl işlə məşğul olaq. Keç yanıma. Dənizə boş-boşuna tamaşa etdiyən bəsdir.

Kirisk qayığın burun tərəfindəki yerini tərk edib qayığın dibindəki əşyaların – maral dərisinə bükülmüş bir

cüt vinçester, qarpun^{*}, kəndir yumağı, balaca su çələyi, azuqə torbası və daha başqa bağlama və paltarların üstündən adlayaraq qayıq boyunca yeriyib avarçəkənlərin yanından keçdikdə kişi tərini və kəskin tütün qoxusunu duydu. Atası dənizdə olanda onun köhnə kürkünü anasının götürüb qoxlamağı xoşladığı həmin ata paltarının qoxusunu hiss etdi...

– Yanımda əyləş, – Orqan qabarlı əli ilə onun çiyinə toxunaraq yer göstərdi. – Sən, deyəsən, bir az qorxmusan, hə? Əvvəlcə qorxmamışdın, ancaq sonra...

Kirisk pörtdü. Demək, qoca Orqan başa düşüb... Bununla belə, qəti etiraz etdi:

– Yox-yox, atkıç^{**}, əsla qorxmamışam! Nədən qorxacağam?!

– Axı birinci dəfədir ki, dənizdəsən.

– Nə olsun ki, birinci dəfədir?! – Kirisk təslim olmadı. – Mən heç nədən qorxmuram.

– Onda, əhsən sənə. Amma mən birinci dəfə dənizdə üzməyə başlayanda, çoxdankı əhvalatdır, boynuma alıram ki, bərk qorxmışdum. Bir də baxanda görmüşdüm ki, sahil görünür və Alabaş da harasa çıxıb gedib. Ətrafda yalnız dalğalardır. Evə getmək istədim. İstəyirsən, lap Əmrayinlə Mılgundan soruş, gör ilk dəfə dəniz ovuna çıxanda əhvalları necə olub?

Cavabında onlar söhbəti duyurmuş kimi gülümsədilər, sinələrini kürəklərinin üzərinə gərərək başları ilə təsdiq etdilər.

^{*} Qarpun – iri dəniz heyvanlarını ovlamaq üçün niza, qarmaq

^{**} Atkıç – baba

– Mənsə qorxmuram! – Kirisk dediyindən dönmədi.
– Əgər belədirsə, onda əhsən! – Qoca dilləndi. – İndi isə mənə de görüm, Alabaş ha tərəfdə qaldı?

Kirisk gözlənilməz sualdan fikrə getdi, sonra əlini irəli uzadaraq göstərdi:

– Bax, orada!

– Sən əminsən? Elə bil əlin əsir...

Oğlan özünü ələ alıb bu dəfə sağ tərəfi göstərdi:

– Bax, orada!

– Hə, bax indi dəqiq oldu! – deyə Orqan razılaşdı. –

Bəs əgər qayıq burnunu bu tərəfə döndərsə, onda Alabaş harada olar?

– Orada!

– Bəs əgər külək bizi o tərəfə döndərsə?

– Onda orada!

– Yaxşı, indi isə de görüm, bunu necə təyin edirsən, axı ətrafda gözə heç nə görünür, hər yan sudur? İzah edə bilərsənmi? – Orqan soruşdu.

– Mənim başqa gözlərim də var, – deyə Kirisk cavab verdi.

– O nə gözdür elə?

– Bilmirəm. O gözlər, yəqin, mənim qarnımdadır və onlar baxmaya-baxmaya görürlər.

Onun bu cavabı hamını güldürdü.

– O da düzdür, – Orqan dedi. – Belə gözlər var. Ancaq onlar qarında yox, başda olur.

– Mənim sə qarnımdadır. – Kirisk belə bir gözün başda olması ilə artıq razılaşmış olsa da, öz dediyində durdu.

Bir müddət keçdikdən sonra qoca Kiriski yenidən imtahana çəkdi və bu dəfə onun dənizin səmtlərini yadda saxlamağı bacardığına tam əmin oldu. Burnunun altında mızıldandı:

– Hə, qarnındakı gözlər pis deyil.

Tərifdən xoşlanmış Kirisk özlüyündə Alabaşın yerini müəyyən etməyə davam edirdi. O, Alabaşı gözünün önünə gətirərək onu əhatə edən başqa kiçik dağlar haqqında fikirləşməyə bilmir və qeyri-ixtiyari olaraq evlərini yadına salırdı. Onun gözünün qabağına sahil boyu uzanan dağlar arasında balaca bir vadi gəlirdi. Meşə kənarındakı o vadidə isə çayın sahilində yerləşmiş köçəri düşərgəsindən səslər gəlirdi, tonqalların tüstüsü havaya qalxırdı. Anası ilə bacısı Psulk da ordaydı. Anası, yəqin ki, onun, atasının və dənizdə olan ovçuların hamısının fikrini çəkir. Amma qorxur ki, cinlər onun fikirlərini başa düşərlər, onun qorxduğundan agah olarlar. Onun haqqında fikirləşən başqa bir adam varsa da, bu, şübhəsiz, Muzlukdur. Muzluk, ola bilsin ki, indi Psulkun yanına oynamağa gəlib.

Qayıq dalğalara ehmalca baş vura-vura öz qaydasınca üzürdü. Nivxlər günortadan sonra birinci adacıq olan Kiçik Əmcəyə çatmağı və orada ova başlamağı nəzərdə tutmuşdular. Sonra onlar qaranlıq çökməmiş ikinci adacığa – Orta Əmcəyə üzməli və sahilində qayığı saxlamaq üçün əlverişli yer olduğuna görə elə orada gecələməli idilər. Səhər tezdən isə yenə də dənizə çıxmalı, birdəfəyə üç iri nerpa tuta bilsələr, yuban-

madan geriye istiqamətlənməli idilər. Aydındır ki, dənizi nə qədər tez tərk etsən, bir o qədər yaxşıdır. Qoca Orqan bütün bunları nəzərə almışdı. Onun köməkçiləri – Əmrayin və Mılğun da Ücəmcəyə birinci dəfə getmirdilər. Özləri hər şeyi əla bilirdilər.

Qoca Orqan dəniz səfərlərinə yalnız ehtiyac üzündən deyil, həm də dəniz onu hər zaman özünə çəkdiyi üçün çıxırdı. Dənizin ənginlikləri qocanı dərin xəyallara daldırırdı. Dənizdə heç nə ona öz aləminə qapılmağa mane olmurdu. Quruda gündəlik qayğılar arasında fikirləşməyə vaxt tapmadığı hər şey haqqında dənizdə yaxşı-yaxşı düşünməyə imkan var idi. Burada heç nə Orqanı böyük düşüncələrdən yayındırmırdı. Burada o özünü dənizə və səmaya yaxın hiss edirdi.

O anlayırdı ki, sonsuz dənizlə müqayisədə qayıqda olan insan heç nədir. Lakin insan düşünür, özü də bununla dəniz və səma böyüklüyü kəsb edir, bununla da, əbədi fəlakətlər müqabilində özünü təsdiq edir; bununla da, o, dünyaların dərinliyi və ucalığı fəvqündə dayanır. Elə buna görə də nə qədər ki insan sağdır, o, ruhən dəniz kimi qüdrətli, səma kimi nəhayətsizdir, çünki onun düşüncəsinin həddi-hüdudu yoxdur. O öləndən sonra isə davamını bir başqası düşünəcək, ondan sonra daha bir başqası və bu beləcə davam edəcək.

O başa düşürdü ki, ölüm labüddür. Bilirdi ki, ölümlə hər şey bitəcək. Bununla belə, inanırdı ki, qəlbindəki ən əziz şey – Balıq-qadın haqqındakı ulvi yuxuları ölmündən sonra da onunla birlikdə qalacaq. O öz yuxularını başqasına verə bilməzdi, yuxular verilmir və buna

görə də belə hesab edirdi ki, onlar izsiz olaraq yoxa çıxa bilməz... Ulu Balıq-qadın ölməzdir, deməli, onun haqqında olan yuxular da ölməz olmalıdır.

O, dənizdə ikən bu barədə tez-tez düşünürdü. Xeyli susardı, yol yoldaşları ilə heç bir söhbətə qoşulmayaraq öz aləminə qapılırdı. O, dənizə baxa-baxa kiməsə müraciətlə yalnız bir şeyi xahiş edərdi: Ulu Balıq-qadın haqqında yuxuları onunla qalsın. Sonra da Balıq-qadınla bağlı yuxularını bir-bir xatırlayırdı...

...Çox qədim zamanlarda Alabaş qayasına yaxın olan sahil boyunca üç qardaş yaşayırdı. Böyük qardaş əldən iti idi, hər şeyə vaxt tapırdı, çox səriştəliydi, hər işdə uğur qazanırdı. Bir gün o, maralçı qızına evləndi, maral naxırlarının sahibi oldu və tundraya köçüb getdi. Elə o gedən oldu. Kiçik qardaş ləpirçi və mahir atıcı idi. O, meşə adamlarının qəbiləsindən bir qız aldı, tayqaya çıxıb getdi və bir daha qayıtmadı. Ortancıl qardaş isə anadangəlmə çolaq idi. Yazığın bəxti gətirməmişdi, səhər erkən durar, gec yatardı, amma nə xeyri?! Bu vəziyyətdə o, ov edə bilmirdi. Mahalda heç kim qızını ona ərə vermək istəmədi, qardaşlar onu atıb getdilər və o, mavi dənizin sahilindəcə tək-tənha qaldı. O özünü balıq tutmaqla birtəhər dolandırırırdı.

Bir gün bu çolaq qardaş tilov ipini dənizə ataraq öz qayığında oturmuşdu, birdən əlində tilov qarğısının bərk titrədiyini hiss etdi. Sevindi ki, tilova iri balıq düşüb. O, tilovu qayığa doğru çəkməyə başladı. Tilova nə düşsə, yaxşıdır?! Qadın sifətli bir balıq. O, quyruğunu suya

cırıpıb qıvrılır, xilas olmaq istəyirdi. Gümüşü rəngə çalan bədəni çox gözəl idi, gözləri isə yaşıl alov saçırdı. O, Balıq-qadını qollarının altından yapışaraq sudan çıxardı, Balıq-qadın onu qucaqladı və onlar qayığa uzandılar. Bu səadətdən çolaq qardaş bihuş oldu. Başına nə iş gəldiyini bilmirdi, amma ona elə gəldi ki, qayıq göyə qalxdı. Dəniz çalxalanıb göyə, göy də cilvələnib dənizə qovuşdu. Sonra isə hər şey qəflətən sakitləşdi. Sanki fırtına yatdı. Balıq-qadın qayıqdan dənizə atılaraq üzüb uzaqlaşdı. Çolaq qardaş yerindən sıçradı, onu çağırmağa başladı, yalvardı ki, geri qayıtsın, lakin o hay verməyərək dənizin dərinliklərində gözdən itdi.

Dəniz kənarında atılıb tənha qalmış çolaq qardaşın başına belə bir macərə gəldi və o həmin gündən qəribsədi, xiffət eləməyə başladı. O gündən etibarən gecə-gündüz sahil boyunca ağlar gəzdi, hey Balıq-qadını səslədi, ona and-aman edib yalvardı ki, heç olmasa, uzaqdan görünsün.

Dəniz qabaranda gəzdi, oxudu:

Ulu Balıq-qadın, harda üzürsən?

Dəniz çəkiləndə gəzdi, oxudu:

Ulu Balıq-qadın, harda üzürsən?

Aylı gecədə gəzdi, oxudu:

Dəniz – qəm yoldaşımdır,

Bu sular – göz yaşımıdır.

Zülmət gecələrdə gəzdi, oxudu:

*Torpaq – tənha başımdır!
Ulu Balıq-qadın, harda üzürsən?*

Çolaq qardaş Balıq-qadının yolunu gözləməkdə ikən qış ötdü, bahar gəlib keçdi və yay günlərinin birində zavallı çolaq qardaş ləpədöyəndə dizəcən suya girib o yan-bu yana ağır-ağır gedərək Balıq-qadını görəcəyini ümidlə gözlədiyi vaxt qulağına ağlayan uşaq səsi gəldi. O, səs gələn tərəfə yüyürdü və... gözlərinə inanmadı. Suyun lap dayaz yerində bir körpə lümlüt oturmuşdu. Körpə onu yuyub geri çəkilən dalğalara məhəl qoymadan ağlayır və qışqıra-qışqıra təkrar edirdi: “Kimdir mənim atam? Haradadır mənim atam?” Çolaq qardaş lap mat qaldı, binəva bilmədi nə etsin. Körpə isə onu görən kimi dedi: “Sənsən mənim atam! Məni öz yanına apar, mən sənə oğlunam!”

Çolaq qardaşın başına belə bir əhvalat gəldi. O, oğlunu götürüb öz yanına apardı. Oğlan tez böyüdü. İgid və mətin bir ovçu oldu, ad-san qazandı. O, anadan bəxtəvər doğulmuşdu: tor atırdı – o qədər balıq düşürdü ki, yığıb-yığışdırmaq olmurdu, ox atırdı – dəniz yırtıcılarının bu üzündən dəyib o üzündən çıxırdı. Şöhrəti meşələr keçdi, dağlar aşdı, uzaqlara yayıldı. İş elə gətirdi ki, meşə adamlarının qəbiləsindən olan bir qızı ona hər cür hörmət-ehtiramla ərə verdilər. Onların uşaqları dünyaya gəldi və buradan da Balıq-qadının nəslini artmağa başladı.

O vaxtdan da bayramlarda belə mahnılar oxunur:

*Ulu Balıq-qadın, harda üzürsən?
Sənin isti bətnin – həyat mənbəyi.
O isti bətnindən törəmişik biz –
Dəniz kənarında göz açmışıq biz.
Dünyada ən yaxşı yer – isti bətnin.
Ulu Balıq-qadın, harda üzürsən?
Nərpa başı kimi bəyaz döşündən
Bizə süd vermişən sahil boyunda.
Ulu Balıq-qadın, harda üzürsən?
Üzəcək yanına ən güclü kişi:
Bətnin zaman-zaman barlansın deyə,
Nəslin zaman-zaman çoxalsın deyə...*

Bu yuxu Orqanda hər dəfə uzun müddət keçib getməyən çaşqınlığa bənzər bir duyğu yaradırdı. O bu yuxunun həqiqət olduğuna o qədər inanırdı ki, adi həyatda belə halları heç kimə danışmalı olmadığı kimi, Balıq-qadınla olan görüşlərini də heç kimə danışmırdı.

Bəli, o, qocaya həm sevinc, həm kədər, həm də ruhi izzətlər verib onu tez-tez yoxlayan yuxu – sirdaş idi. Orqan bu barədə düşünərək öz anlaşılmazlığı və əsrarəngiz əlamətlərilə adama daim əzab verən yuxuların canlı həyatla gözəgörünməz, arasıkəsilməz əlaqəsini başa düşməyə çalışırdı. Bu an özünü belə bir məqamda tuturdu ki, o, ruhunun bütün izzətlərinə baxmayaraq, daim həmin yuxuların qayıtmasını istəyir, daim onunla – Balıq-qadınla görüşün dözülməz həsrətini çəkir...

Orqan onunla dənizdə görüşərdi. Onun həsrətilə sahilə çıxar, gəlişini gözləyər, ayaq izlərinin tez itdiyi, lakin qürub etmiş günəşin sönmüş şəfəqlərinin qara, hərəkətsiz kölgələrinin qaldığı kimsəsiz sahil qumları üzərində intizarla gəzərdi. Qara qar kimi yapixıb qalmış kölgələrin üstü ilə o, güclü, ürəkyaxan bir kədər dünyasına qapılaraq addımlayardı. Sevgi, arzu və ümid qəmi onun başından aşıb-daşardı, dəniz isə sakit və biganə qalardı. Tənhalığın o gərgin, kimsəsiz dünyasında nə bir külək, nə bir səs, nə bir xışıltı olardı. O isə hey dənizə baxıb möcüzə gözləyərdi. Səssiz dalğaların onun addımladığı yol boyunca sahilə səssiz ağ köpük axını qovub gətirməsi ona çox ağır gələrdi. Karlaşmış, lallaşmış bu boşluqda o, gözləyə-gözləyə qaldıqca əhvalının daha da pis olduğunu, qəlbində sakitləşmək bilməyən Balıq-qadın həsrətinin daha da coşduğunu hiss edərək özünə bir yer tapa bilmirdi, hətta yuxuda da başa düşərdi ki, əgər Balıq-qadını görməsə, əgər Balıq-qadın gəlib çıxmasa, onun halı pis olacaq. Bəzən o bu səssizliyə dözməyib Balıq-qadını çağırmağa başlayardı. Ancaq öz səsinə eşitməzdi, çünki bu qərribə yuxuda heç bir səs olmadığı kimi, onun səsi də yox idi. Dəniz isə susardı. Bütün bunlar onu əsəbiləşdirərdi. O nə edəcəyini bilməzdi. Yalnız Balıq-qadının ona səadət verə biləcəyinə inanırdı. Ona görə də onu ümidlə gözləyirdi.

Balıq-qadın, nəhayət, sürətlə üzüb suyun üzünə çıxanda, dalğalar arasından üzünü aradır göstərərək ona doğru üzəndə dünyanın sükutu uçqun kimi dağılırdı. O, səslərin qayıtmasını – yenidən oyanıb sahilə çarpan

dalğaların nərəsini, küləyin vıyılısını, başı üzərində uçan qağayaların səs-küyünü sevinclə qarşılaydı. O, haray-həşirlə dənizə cumar, balina kimi sürətlə üzən bir canlıya çevrilərək onun yanına tələsərdi.

Balıq-qadın isə onu gözləyər, coşqun halda dövrələr vurur, bir göz qırpımında suyun üzündə durardı. Həmin anlarda bütün bədənini şux, canlı ehtirasla titrədən qəfildən dənizə düşmüş ən adi qadın kimi görünərdi.

O, Balıq-qadının yanına çatdıqda onlar birlikdə okeana üzərdilər. Get-gedə sürətlənən yürüşlərində birbirinə yüngülcə toxunaraq yan-yanı, çiyin-çiyinə üzərdilər. Onun həsrətini çəkməsi, yolunda tənhalıq və qəm-qüسسə əzablarına qatlaşması da elə bu anlardan ötrü idi.

İndi onlar bir yerdə idilər. Onlar ağlasığmaz qüvvə və sürətlə qarşılıqları çıxan dalğaların köpüklərini bədənləri ilə yararaq oraya, əlçatmaz üfəqə doğru tələsirdilər. Onlarla yanaşı isə suyun üzərinə güzgü ləkəsi kimi düşüb səyriyən, dalğaların üstüylə şütüyən bədirlənmiş Ay onları müşayiət edə-edə inadla gedirdi.

Onlar nə qədər iti üzürdülərsə, Orqanın ehtirası da bir o qədər şiddətlə coşurdu. Orqan yorulmaq bilmədən üzür, özünün bütün həyat cövhrini son zərrəsinədək kürütökmə yerinə apararaq qızıl balıq kimi, var gücüylə irəliyə can atırdı. O, məhəbbətdən məst olaraq üzürdü. Sehrkar Balıq-qadın isə onu okeanın lap dərinliklərinə çəkib aparır, bədəninin zərif hərəkəti, çevikliyi və cəldliyi ilə Orqanı əfsunlamağa davam edirdi.

Onlar susur, heç nə barədə danışmırdılar, yalnız su axınları və sıçrantıları içərisində aydın görünməyən üz-lərinə alışmağa çalışaraq aramsız surətdə elə bir-birinə baxır, tale tərəfindən onlar üçün təyin edilmiş yerin və saatın səbirtükədən, getdikcə daha da artan intizarı qoynunda durmadan baş alıb okeana gedirdilər.

Lakin onların o yerə, o məqama nə əlləri çatırdı, nə ünləri yetirdi...

Əksər hallarda onun yuxuları qəflətən bitər, yarıda qırılar, tüstü kimi çəkilib yox olardı. Belə hallarda o çəşib qalardı. Sözlün əsl mənasında, pərt olar və sonra da kədərlənərdi, nə isə bir tamarzılıq, təminolunmazlıq hissi keçirərdi. Kefi ayazıyanda, bir xeyli vaxt keçəndən sonra yuxularını əvvəldən yadına salar, gördüklərinin mənasını anlasın deyə ciddi surətdə fikrə gedərdi. Çünki ürəyində inanırdı ki, onun yuxusuna girənlər yuxudan daha artıq bir şeydir. Axı adi yuxu, sən onu xatırlasan da, bir az vaxt keçəndən sonra həmişəlik unudulub gedir. Balıq-qadın və onunla bağlı yuxuları isə Orqan heç vaxt unutmurdu, onun haqqında həqiqətən həyatda olmuş və hələ də mövcud olan bir varlıq kimi düşünürdü. Buna görə də qoca, Balıq-qadınla yuxudakı vüsalını və gözlənilməz ayrılığını, deyəsən, gerçək vəqie kimi qəbul edərək hər dəfə ürəkdən mütəəssir olurdu.

Amma bəzən yuxusu ağır sonluqla qurtarıqdı o, ruhən daha çox əzab çəkirdi. Belə hallarda o, yuxunun müəmmalı sonluğunu yoza bilmədiyini üçün qəm-kədər dəryasına qərq olurdu.

O belə yuxularında görürdü ki, onunla Balıq-qadın üzə-üzə gəlib həsrətində olduqları xəlvət yerə çatıblar, artıq sahil görünür. Onlar sahilə doğru istiqamət götürürdülər. Budur, artıq sahilin lap yaxınlığında idilər. Birdən suyun dizdən aşağı olduğu və üzməyin mümkün olmadığı yerdə qumu görünən dayazlığa bənd olurdular. Orqan birdən ayılıraq ətrafına baxınırdı. Balıq-qadın dayazlığın məkrli əsarətindən qurtulmaq üçün faydasız cəhdlər göstərərək suda dəli kimi çırpınırdı. Orqan soyuq tərə bataraq ona kömək etmək üçün irəli atılırdı. Ancaq o, su dibinin bataqlıq kimi lırtlığında bata-bata, dizin-dizin sürünərək yorğun, yumşalmış, keymiş ayaqlarını çəkib aparandək bütöv bir ömür keçirdi. Balıq-qadın isə lap yaxında idi. Lakin ona çatmaq, qovuşmaq mümkün deyildi. Balıq-qadın dənizin lil basmış dibinə yığılaraq tənğnəfəs halda vurnuxurdu, o, əl-ayağına yapışan yosunluqda dolaşib özünü itirirdi. Balıq-qadının necə çapalayıb-çırpındığını görmək Orqan üçün çox əzablı idi.

Nəhayət, o özünü Balıq-qadına yetirirdi. Onu qucaqlayaraq sahilə tərəf aparanda qəlbinin necə şiddətlə döyündüyünü aydın eşidirdi. Balıq-qadın elə bil xeyli qovulduqdan sonra tutulmuş yaralı bir quş idi. Orqan onu sinəsinə bərk-bərk sıxıb gedərkən qucağında aciz bir körpə aparırmış kimi bütün varlığı ilə ona şəfqət və mərhəmət hissi keçirdiyi üçün təsirlənir, boğazı qəhərlə dolurdu. O, Balıq-qadından xəcalət çəkərək özünü ağlamaqdan saxlayırdı. Onu qolları üstünə alaraq göydə

süzə-süzə sahilə çatmağa tələsirdi. Balıq-qadın isə ona yalvarır, göz yaşını tökərək and-aman edirdi ki, onu geriyyə aparsın, azadlığa buraxsın. Balıq-qadın boğulurdu, öldürdü. Balıq-qadın onu böyük dənizdən xaricdə sevə bilmirdi. Balıq-qadın ağlayır, ona elə yalvarıcı və nüfuzədicə nəzərlərlə baxırdı ki, Orqan buna tab gətirə bilmirdi. Geri dönür, suyun dərin yerinə girir və burada onu ehməllicə suya buraxırdı.

Belə yuxularında Balıq-qadın üzüb dənizin dərinliklərinə gedir, o isə tək-tənha qalırdı. Orqan Balıq-qadının ardınca baxa-baxa qalır və bu an onun sinəsindən inilti qopurdu.

Ulu Balıq-qadın, harda üzürsən?

Dəniz – qəm yoldaşımıdır.

Bu sular – göz yaşımıdır.

Torpaq – tənha başımıdır.

Ulu Balıq-qadın, harda üzürsən?

Bunu xəyalına gətirmək onun üçün ağır və dözülməz idi, elə bil o, doğrudan da, Balıq-qadını qolları üstə tutubmuş və onu azadlığa da öz əlləri ilə buraxıbmuş. Niyə belə olurdu? İnsanın bütün arzularının yuxuda gerçəkləşməsi məgər mümkün deyil? Bu kimdən asılıdır? Bunun arxasında kim durur, nə durur, bunun mənası, məgzi nədir və nəyə lazımdır? Bu suallara cavab tapmaqda aciz olan Orqan ələcsiz qalıb Balıq-qadın haqqında düşünməyə çalışırdı.

Ancaq ovda olanda onun haqqında və onunla bağlı olan bütün şeylər barədə necə düşünməyə başladığını özü də bilməzdi. Dənizdə o, qeyri-adi röyanın bütün tarixçəsini, bir növ, təzədən yaşayar, aydın surətdə fikirləşərək təəccüblənər, öz-özünə sual edərdi: “Mən niyə bu barədə düşünürəm? Mövcud olmayan Balıq-qadının xiffətini çəkmək məgər mənim bu qoca yaşıma yaraşan işdir?”

Amma sonra o özünü məzəmmətləyər və etiraf edərdi: “O olmasaydı, özüm də özümə artıq bir yük olardım. Daha qocalmışam, nə gücüm o gücdür, nə də gözlərim o gözlər. Belim bükülüb, dişlərim tökülüb. Nə şan-şöh-rətım vardisa, hamısı məhv olur, əldən gedir, ölüm də uzaq deyil, bircə sinə təslim olmur, sinədəki arzular elə əvvəlki kimi, cavanlıqda olduğu kimi qalır, ürək qocalmır. Elə buna görə də belə şeylər düşünürəm, belə yuxular görürəm. Elə ki insan yuxuya getdi, fikrə qapıldı – özü üçün ölməz və azad olur. O, xəyalın qanadlarında gah göyə yüksəlir, gah dənizin dərinliklərinə enir. İnsan elə onunla da uludur ki, əcəli çatıncaya qədər həyatda olan hər şey barədə düşünə bilir. Ancaq ölüm bununla hesablaşmır. Ölümün nə işinə qalıb ki, insan bir ömür sürərək xəyalında nə qurub, yuxularında nə görüb, necə adam olub, ağılı nəyə və nə dərəcədə qadir olub. Bütün bunların heç biri onun vecinə deyil. Niyə belədir? Dünya nə üçün belə qurulub? Qoy Balıq-qadın yuxu olsun, ancaq kaş bu yuxu orada, o özgə aləmdəcə elə həmişəlik qalmış olaydı...”

Orqan Balıq-qadına inandığı kimi, dənizin ona qulaq asdığına da inanırdı. Burada o həm rahat nəfəs alır, həm də istədiyi qədər düşünə bilirdi. Burada o, xəyallarına qapılaraq ürəyindəki arzuların baş qaldırmasına imkan verirdi.

Belə anlarda çubuğunu təzədən doldurardı. Tənbəki tüstüsü ilə nəşələnərdi. “Bu ot harada bitir, görəsən, bir növ, zəhərdir, amma ürəyi yüngülləşdirir... Tacirlər deyirlər, Mancuriyada bitir, onlar bunu oradan gətirirlər. Uzaq yerdir bu Mancuriya, yaman uzaqdır, bizim adamlardan heç kim heç vaxt oralarda olmayıb... Tənbəki orada, görəsən, meşədə ot bitən kimi bitir? Möcüzədir, dünyada nələr olmur...”

Gün günortanı keçmişdi artıq. Bu müddətdə günəş bir neçə dəfə hardansa üfünün o tayından birdən-birə gələn buludlar arxasında gizlənmişdi. O, bulud arxasında gizləndikcə dəniz də o saat tutulur, üzü qaralır və gözəlliyini itirirdi. Sonra günəş yenidən üzünü göstərərək buludlar arxasından səxavətlə aydın nur saçır və bu vaxt dəniz göz qamaşdıran saysız-hesabsız şux şəfəqlərlə oynayır, ürək yenə də vəcdə gəlirdi.

Kirisk dənizə yavaş-yavaş alıssa da, dənizin böyüklüyündən, ucsuz-bucaqsızlığından doğan hey-rət hissi onu hələ də tərk etməmişdi. Onlar nə qədər üzsələr də, dəniz bitmirdi, onun sonu görünmürdü. O, quruda olarkən torpağın böyük, ucsuz-bucaqsız olması heç onu bu qədər düşündürmür və təəccübləndirmirdi.

Böyüklər isə zərrə qədər də təəccüb etmirdilər. Onlar dənizə çoxdan alışıbmışdılar. Əmrəyin və Mılgun kü-rəkləri suyun səthinə bərk çalmadan, rahat-rahat avar çəkməkdə davam edirdilər. Onlar yorulmaq bilmədən işləyirdilər, hətta Orqana da rəva görmürdülər ki, onları əvəz etsin. Deyirdilər ki, yaxşısı budur, geri qayıdarkən yüklü vaxtlarında kömək eyləyər, indi isə qoy öz işində olsun. Uzunboğaz və irihülqumlu qoca Orqan belini büküb qayığın dal tərəfində şikarına diqqətlə göz qo-yan dəniz qartalı kimi oturmuşdu. Danışmaqdan daha çox, susurdu, nə isə öz aləmində idi.

Qayıq isə dalğalara ehmalca baş vura-vura öz qay- dasınca üzürdü. Dalğa da yüksək deyildi. Alçaqdan əsən, sabit külək vardı.

Onlar bu minvalla üzürdülər...

– Atkıcx! Atkıcx! Odur ada! Kiçik Əmcək! – deyər Ki- risk Orqanın qolundan tutub dartaraq sevinclə qışqırdı.

Orqan əlini alnına aparıb Kiriskin göstərdiyi səmtə baxaraq soruşdu:

– Hanı?

Onun səsində inamsızlıq vardı.

Avarçəkənlər də oğlanın göstərdiyi səmtə təəccüblə baxdılar. Çünki oğlan adanın yerləşdiyi yerdən tamamilə fərqli bir səmti göstərmişdi.

Qoca burnunun altında:

– O, ada olmamalıdır, – dedi.

Oğlan yalan demirdi. Orada, çox-çox uzaqda, doğ- rudan da, dənizdə hərəkətsiz qalmış bozumtul rəngli

əyri zolaq görünürdü. Bu zolaq elə bil suyun ortasında peyda olmuş bir çıxıntı idi. Orqan ona tərəf bir xeyli vaxt diqqətlə baxdı.

– Yox, o, ada deyil, – nəhayət, o, inamla dedi. – Kiçik Əmcəyə hələ çox var. Məncə, o, ada deyil.

Mılgun:

– Bu sularda heç vaxt belə ada olmayıb, biz heç vaxt belə adaya rast gəlməmişik. Kiçik Əmcək sol yanda olacaq. Bununla nə olduğunu bilmirəm.

– Görəsən, bu, duman, yaxud bulud deyil ki? – Əm- rayin yerindən dindi.

– Onda bəs nə üçün bir yana tərپənmir?

– Doğrudan, görəsən, nədir o?

– Buradan uzaqdadır... Ancaq o, ada ola bilməz, – Or- qan dedi. – Amma dumandırsa, onda işlər yaxşı deyil.

Əmrəyin sinəsini kürəklərin üstünə ehmalca basa- raq:

– Eybi yoxdur, tək külək dəyişməsin, – dedi. – O, yerində durub, tərپənmir. Bizimsə o tərəflərdə bir işi- miz yoxdur.

Kirisk gördüyünün nə isə qeyri-müəyyən bir şey ol- masından əvvəlcə məyus oldu, ancaq o bu hissi tez- liklə unutdu.

Ovçular səhv etməmişdilər. Çox keçmədi ki, Kiçik Əmcəyin səthi qayığın sol tərəfindən göründü. Bu dəfə ovçular gördüklərinin ada olduğuna əmin idilər. Bu ba- laca, başdan-başa daş-kəsəkli ada, doğrudan da, əm- cəyi xatırladırdı.

Adanı görçək hamının, xüsusən də Kiriskin üz-gözündə canlanma əmələ gəldi. O öz-özünə düşündü: “Deməli, dəniz sonsuz deyil”.

– Hə, – deyə Orqan oğlanın başını tumarladı, – Alabaş özü evdə qalsa da, bizi adaya kimi ötürdü. Qaçıb bizim dalımızca gəlsəydi, suda batardı, elə deyil?

– Bəs necə! – deyə Kirisk oyunun mənasını başa düşərək təsdiq etdi.

– Alabaş bizə elə onun üçün lazımdır ki, qalıb evi qorusun, biz isə onun yerini yadda saxlayıb azmadan ov yerinə çataq. Sən necə bilirsən, Alabaş bizə yenə lazım olacaq, ya yox?

– Yox, lazım olmayacaq, – deyə Kirisk əminliklə cavab verdi. – Üzüb gedəcəyimiz yeri indi biz özümüz görürük.

– Sən yaxşı-yaxşı düşün! – Orqan başını yırğaladı. – Axı diribaş oğlansan, bir az düşünsənə!

Amma Kirisk dərk edə bilmirdi ki, uzaqda qalan Alabaş onların daha nəyinə lazım olacaq.

– Bizim Alabaş burada nəyə lazımdır axı?

– Bəs evə necə qayıdacaqsan? Hara, hansı səmtə qayıdacaqsan? Hə, bir fikirləş! Tapdın? Hansı yandan üzüb gəldiyimizi, adanın hansı yandan Alabaşa baxdığını yadda saxla, yoxsa qayıdarkən hansı tərəfə səmt götürəcəyinə qərar verə bilməzsən.

Kirisk səhvini anladı və Orqanla lal-dinməz razılaşdı, ancaq hər halda onun mənliyinə toxunulmuşdu. Ehtimal ki, elə buna görə bir qədər hirsli halda soruşdu:

– Bəs birdən qaranlıq oldu, hə? Bəs dənizin ortasında gecə çöksə və heç yan görünməsə? Hə? Onda necə olar? Onda necə bilmək olar ki, Alabaş hansı tərəfdədir?

– Nə olar, onda da bilmək mümkündür, – Orqan onun bu sualına sakitcə, təmkinini pozmadan cavab verdi. – Bunun üçün göydə ulduzlar var. Ulduzlar darda qoymaz, aldatmaz və həmişə düz göstərir. Əsas odur ki, ulduzların yerini biləsən. Səbir elə, öyrənəcəksən. Sən ördək Luvr bürcünü tanıyırsan?

Kirisk atasına baxaraq tərəddüdlə:

– Deyəsən, tanıyıram, – dedi.

Əmrayin oğlunun çətinə düşdüyünü anladı:

– Bir vaxt ona göstərmişdim. Ancaq təkcə onu bilmək azdır. Daha çoxunu öyrənmək lazımdır.

Onlar adaya yaxınlaşıb nerpa yatağını müəyyən etmək üçün sahilə diqqətlə baxa-baxa adanın ətrafına dolanırdılar. Kirisk sürünü hamıdan əvvəl görmək istəyirdi. Ancaq onu xəbərdar etdilər ki, heyvanları gördükdə səs-küy salmasın. Orqan dedi ki, nerpalar suyun qırağında, daşların arasında yatırlar. Onlar quruya gündə qızınmaqdan ötrü çıxırlar. Nerpaları hürkütəmək üçün sahilə gizli çıxıb onlara yavaş-yavaş yaxınlaşmaq lazımdır.

Ancaq Kirisk heç nə görə bilmədi. Adanın sahilləri bomboş idi. Çılpaq qayalar, daşlar və onlara çırpılaraq geri çəkilən dalğaların köpüyündən başqa, heç nə görünmürdü. Kirisk bütün varlığı ilə diqqət kəsilsə də, sahilə nerpa görə bilmədi.

Nerpaları birinci Mılğun gördü. Sonra digər iki ovçu. Qoca Orqan başa düşdü ki, Kirisk onları görmür.

– Sən onları gördün? – Orqan ondan soruşdu.

Oğlan yalan deməyə cürət etmədi.

– Xeyr, görmədim, – deyə etiraf etdi.

– Sahilə daha çox yaxınlaşın, – Orqan əmr etdi. –

Sən daşların arasında nerpanı seçməyi öyrənməlisən, Kirisk. Yoxsa ovçu ola bilməzsən.

Bunun pis nəticələinə biləcəyini bilsələr də, avarçəkənlər əmrə tabe oldular. Qayığı əvvəlki yerə yönəldilər. Bircə nerpanın həyəcan signalı kifayət idi ki, bütün sürü dərhal dənizə girsin. Ona görə də ovçular səssiz olmalı idilər. Ancaq xoşbəxtlikdən, heyvanlar ovçuları görmədilər. Onlar, demək olar ki, suyun lap kənarında kələ-kötür, nizamsız səpələnmiş daşların arasında yatmışdılar.

Mılğun Kiriskə dedi:

– Sınıq köpək dişi kimi şiş uclu daşı, bir də onun yaxınlığındakı qırmızımtıl, buz bağlamış təpəciyi görürsənmi? Onların arasına bax.

Kirisk diqqətlə baxdı. Mılğun və Əmrayin bu vaxt suyu asta-asta kürəkləməklə qayığı yerində sabit saxlamağa çalışırdılar. Birdən Kirisk dəniz heyvanlarının böyük quyruqlu gövdələrini gördü. Bozumtul, xallı, parıldayan gövdələr qımıldanmırdılar. Naşı gözlər üçün onlar daşlardan seçilmirdilər.

Bu andan oğlanı həyəcan bürüdü: budur əsl dəniz heyvanları! Deməli, ov başlanır!

Ovçular sahilə çıxanda o cusa gəlmişdi, qəlbi hünər və cəsarət duyğuları ilə aşırıb-daşırdı. O özünü güclü və qüvvətli hiss edirdi. Ovçuların məharət və bacarıqla hərəkət etdiklərini gördükdə onun ürəyinə heyranlıq duyğusu hakim kəsildi. Əmrayin və qoca Orqanın qayığı ləpəldöyəndə kürəklərlə necə rahat və əmin hərəkətlərlə saxlamaları Kiriski təəccübləndirməyə bilməzdi. Mılğun isə bir göz qırpımında cıncıllığın kənarına sıçradı, sonra ona atılan ipi çiyindənən aşırıaraq qayığı sahilə çəkdi və Əmrayin vinçesteri göydə tutub sahilə tullandı. Atasının ardınca Kirisk qoca Orqanın köməkliyi ilə tullandı, lakin bu vaxt ayağını sahiyanı dalğada islatdı və buna görə atasından yüngül bir töhmət aldı.

Qayığı sahilə, ləpələr qoynunda saxlamaqdan ötrü Orqan onu tərək etmədi. Əmrayin, Mılğun və Kirisk isə yatağa doğru irəlilədilər. Onlar yuxuya getmiş heyvanları oyatmamaq üçün qeyri-iradi olaraq ehtiyatla gedir, ayaqlarını yerə hər qoyub-götürəndə səs salmamağa çalışırdılar. Kirisk onlardan geri qalmırdı, ancaq hiss edirdi ki, ürəyi yaman bərk döyünür, hətta iftixar hissi və həyəcədən başı hərlənir.

Kaş Balıq-qadın qəbiləsinin adamları onu indi, böyük ovçularla birlikdə dəniz heyvanlarının ovuna çıxdığını görmüş olaydılar. Kaş indi onu anası görmüş olaydı. Anası onunla – gələcəyin böyük ovçusu, evin ruzi gətirəni ilə necə də fəxr edərdi! Kaş onu tez-tez birlikdə oynadığı, lakin ovçu olduqdan sonra daha heç vaxt oynamayacağı Muzluk görmüş olaydı. Kaş Muzluk

indi onu doğma Alabaşdan uzaqlarda, bələd olmadığı suların kənarı ilə gedərək qayalar və daşlar arasından nerpa yatağına necə keçdiyini, böyük ova hazırlaşdığını görmüş olaydı.

Tüfənglərin Mılgunla Əmrayində olmasının da eybi yoxdur. Atası vəd etmişdi ki, nerpalara güllə atmaq vaxtı gələndə ona da silah verəcək.

Onlar yavaş-yavaş yeriyib yataq yerinə yaxınlaşdılar, sonra sürünə-sürünə getdilər. Kirisk də sürünürdü. Kobud daşlar və diş-diş buzların üstüylə sürünmək çətin və narahat idi, lakin Kirisk başa düşürdü ki, belə lazımdır.

Onlar ağır nəfəs ala-ala, qan-tərə bata-bata, gah qı-sılıb gizlənə-gizlənə, gah da diqqət kəsilib ətrafa dörd-gözlə baxa-baxa sürünürdülər. Tüfəngi sazlayıb atmaq məqamı yaxınlaşdıqda isə yerlərində quruyub qaldılar, cıqırlarını çıxartmadılar.

Bu anı, bu yaz gününü, nəhayətsiz dənizin ortasındakı bu soyuq daşlı adacığı və ondakı hansısa güclü qüvvə tərəfindən yerindən çıxarılıb o tərəf-bu tərəfə səpələnmiş bozumtul daşları, üzərində üzüqoylu uzandıqı bu bərk, həyat əlaməti olmayan, hələ buzu əriməmiş torpağı, özü ilə yanaşı uzanmış, atəş açmağa hazırlaşan atasını və Mılgunu, qabaqda, dənizin lap qırağında külək və fırtınaların dağıtdığı mamır bağlamış kələ-kötür daşlıqlar arasındakı yataqda görünən, hələ heç nədən şəklənməmiş və öz yerində arxayın-arxayın yatan nerpa sürüsünü, onların üzərində isə gərgin halda ilk atəşi gözləyən bir qədər çənli,

dönub qalmış səmanı Kirisk öz yaddaşına ömürlük həkk etdi.

O, çiyinini atasının verdiyi vinçesterin qundağına söykəyərək düşündü: "Nola, dəyəydi!"

Kirisk yerinə yetirəcəyi işdən qürrələnərək özünü şöhrətli bir ovçu kimi təsəvvür etdiyi an birdən düşündü ki, günəşdə bir az qızınmaq ümidi ilə daş çuxurlara dürtülmüş bu yöndəmsiz, tosqun heyvanlar olduqca müdafiəsiz və zəifdirlər. Bu fikirdən Kirisk ani olaraq tutuldu. Ancaq bu, çox çəkmədi. O yadına saldı ki, artıq ovçudur, camaat ondan şikar gözləyir. Yaxşı bilirdi ki, nerpanın əti və yağı olmasa, insanlar aclıq və qıtlıqla üzleşə bilər. O, ilk ovunda öz məharətini göstərməyə borclu idi.

Kirisk atasının məsləhət gördüyü kimi, irigövdəli, xallı nerpanın düz ürəyini qətiyyətlə nişan aldı. Ancaq nerpa nə isə pis bir şey hiss edibmiş kimi qəflətən dikəldi. Daha yaxşı nişan almaq üçün Kiriskə bir az da yana çəkilmək lazım idi. Lakin bunu çox ehtiyatla etmək vacib idi. Amma Kirisk yerini bacardığı qədər ehtiyatla dəyişmək istəsə də, bir daş onun dirsəyi altından qopub yolda qabağına çıxan daşlara dəyə-dəyə enişlə üzüasağı diyirləndi. Daşın çıxardığı səs xallı nerpanı ovçulardan duyuc saldı. O, hürüşə bənzər qısa bir səs çıxardı, sürü səksəndi və uğultu ilə sürünüb suya doğru yumbalanmağa başladı. Ancaq bu dəm atəş açıldı, yekə bir nerpa yerə sərildi – vəziyyəti düzəltməyə çalışan Mılgun idi.

Kirisk özünü tamam itirmişdi.

– At! – deyə atası ona əmr etdi.

Qundaq Kiriskin çiyinini güclü zərbəylə təpdi. Atəşin səsi qulağına düşdü. Qulaqları bir anlığa batdı.

Kirisk hədəfə vura bilmədiyinə və onun günahı üzündən onun əldən çıxdığına görə yaman xəcalət çəkirdi. Atası isə ona patron verərək dedi:

– Doldur, at, cəld ol!

O, tufəngdən istifadə etməyi öyrənən vaxt patron dəyişməyi rahatlıqla yerinə yetirirdi. Amma indi o nə qədər çalışsa da, alınmırdı. Sanki vinçesterin çaxmağı ilə Kiriskin barmaqları sözə baxmaq istəmirdi. Bu anda Mılgun dizini yerə qoyub suya tullanan nerpaların arxasınca daha iki atəş açdı. Birini yaralaya bildi. Yaralı nerpa sahilin lap kənarında idi. Ovçular o səmtə yüyürdülər. Sürü artıq qaçıb dənizdə girərək gözdən itmişdi, sahilə qalmış yaralı heyvan isə bütün gücünü toplayaraq sürünür, suya can atırdı. Adamlar çatana kimi nerpa özünü suya yetirə bildi və arxasınca qan izləri qoya-qoya özünü dənizin şəffaf sularına saldı. Onun bərələ qalmış gözləri və boynunun ardından quyruğunun ucuna kimi uzanan bənövşəyi xətt aydın görünürdü. Mılgun vinçesteri aşağı saldı. Yaralı nerpanın axırına çıxmağın daha mənası yox idi.

– Boşla getsin, onsuz da boğulacaq, – Əmrayin diləndi.

Kirisk isə təngnəfəs, məyus və özündən narazı halda dayanmışdı. Axı o özündən daha çox şey gözləyirdi.

Dilxorluqdan ağlamamaq üçün oğlan bütün qüvvəsini toplayıb susurdu. Uğursuzluğu ona çox ağır gəlirdi.

Ovçular vurulmuş nerpanın içalatını təmizləməyə başlayanda Mılgun təskinlik verib:

– Eybi yoxdur, sənin bəxtin hələ gətirəcək, – dedi.
– İndi Orta Əmcəyə gedəcəyik, orada nerpa çox olur.

– Mən, sadəcə olaraq, bir az tələsdim, – Kirisk izahat vermək istədi.

Amma atası onun sözlərini yarıda qoydu:

– Özünü təmizə çıxartma, heç kim birinci atəşdən ovçu olmur. Canın sağ olsun. Tüfəng atmağı bilirsən. Bacarığını göstərmək üçün hələ fürsətin olacaq.

Kirisk susdu, ancaq böyüklər onu danlamadıqları üçün qəlbində onlara minnətdar idi. İndi o öz-özünə ov zamanı daha tələsməyəcəyinə, başqa heç nə haqqında düşünməyəcəyinə, atasının öyrətdiyi kimi, gözü və nəfəsi “nişangah üstündə cəmlənəndə” sərrast atacağına söz verdi. Bax gülləni onda atasın gərək!

Nerpa hələ də canı üstündəymiş kimi isti idi. Mılgun cəmdəyi qarın hissəsindən soyub təmizləyərək əllərini məmnunluqla ovuşdurdu: “Piyini görürsən? Dörd barmaq qalınlığındadır. Yaxşıdır!” Kirisk pərtliyini artıq unudaraq ona həvəslə kömək edirdi. Əmrayin isə bu ara qayığı yaxına çəkmək üçün qoca Orqanın yanına getdi.

Bir az keçmiş o, tələsik halda və təşviş içində geri qayıtdı.

– Vaxt keçir, tez olun! – dedi və səməyə baxaraq əlavə etdi, – hava xoşuma gəlmir...

Ovçular cəmdəyin içalatından yalnız qaraciyərlə ürəyi saxlayaraq qalanını tez-tələsik çıxarıb atdılar. Nerpanı bir-birinə bağlanmış taxta parçalarının üstünə qoyub sürüyərək qayığa apardılar. Kirisk hər iki vinçesteri götürüb onların arxasınca getdi.

Orqan onları qayığın yanında gözləyirdi. Qoca fə-rəhlənmişdi. O, ov bıçağını süfrə üçün hazırlayaraq burnunun altında deyirdi:

– Qoy tanrılar bilsin ki, biz onlardan çox razıyıq! Başlanğıc üçün bir nerpanın vurulması da pis deyil!

Ovdan sonra qarşıda ən əsas məsələ – nerpa ci-yərini yerində cüy-cüy yemək məsələsi dururdu. Orqan zolaq-zolaq kəsilmiş cəmdək üzərinə çömbəldi, ciyəri dilim-dilim kəsdi. Ovçular tər qaraciyər tikələrini, üstünə azacıq duz səpib, dil-dodaqlarını ləzzətlə marçıldadaraq içəri ötürürdülər. Qaraciyər çox dadlı idi. Ağızda əriyib adamın dilini yağ şirəsinə bələyirdi. Kiriskin arzularından biri yerinə yetmişdi – ovda əsl kişi kimi ciy ciyər yeyirdi.

– Doyunca ye! Dənizdə gecələr soyuq olur. Adam üşüyür. Ciyər adamı bilirsən necə qızdırır! – Orqan Kiriskə dedi. – Bütün dərdlərin də birinci dərmanıdır. Doyunca ye ki, gecə üşüməyəsən.

Ovçular tamam doyduqdan sonra Əmrayin:

– İndi cəmdəyi parçalamağa dəyməz, – dedi və rahat-narahat səməyə baxdı.

– Düz deyirsən, – deyər Orqan Əmrayinlə razılaşdı. – Bilirəm, hamınız susamısınız. Orta Əmcəkdə yerləşdikdən sonra çay qızdırırıq. İndi isə yığışmağa başlayaq.

Yola düşməzdən əvvəl ovçular qədim ayinlərdən birini – adanın sahibi üçün sovqat qoymağı da unutmadılar. Onlar nerpanın xırda-xırda doğranmış ürəyini xüsusi dualar oxuya-oxuya hər tərəfə səpələdilər ki, o onlara gələn dəfə də uğurlu ov qismət etsin. Bundan sonra onlar yenidən dənizə çıxdılar.

Kiçik Əmcək arxada qaldı. Tutqun sular qoynunda qalan tənha yetim adacıq adamın qəlbində mərhəmət və narahatlıq hissi doğururdu. Ovçular Orta Əmcəyə doğru istiqamət almışdılar. Gün artıq qüruba tərəf əyilmişdi. Əmrayin və Mılgun var gücləri ilə avar çəkir, tələsirdilər ki, gecələyəcəkləri və ov edəcəkləri Orta Əmcəyə hava tam qaralmamış çatsınlar. Yenə də hər tərəfi başdan-başa su bürümüşdü.

Ovçular nerpa ovlayana kimi dəniz nəzərəcarpacaq dərəcədə dəyişmişdi. Dalğa daha güclü, daha əzmkar olmuşdu. Külək artıq istiqamətini dəyişməyə başlasa da, su kütləsi hələ əvvəlki istiqamətdə hərəkət etməyə davam edirdi. İndi qayıq daha bərk silkələnirdi. Ancaq ovçuları səma daha çox narahat edirdi. O nədən xəbər verirdi? Küləyin haradansa lap uzaqlardan gətirdiyi bu dumanlı, boz hava axını yalnız və yalnız göyün üzünü örtmüşdü və heç kimə heç nə ilə mane olmurdu. Amma bununla belə, ovçular üz-gözlərini turşutmuş-

dular. İlin bu vaxtında belə bir şey nə isə anlaşılmaz və gözlənilməz bir əlamət idi.

Orqan narazı halda ətrafa baxaraq donquldandı:

– Bu haradan gəlir axı?

İndi onlar kürəklərin hər dəfə suya çalınması ilə qarşıda görünə biləcək torpağın – Üçəmcəkdən ən münasibi olan Orta Əmcəyin intizarı ilə əsəbləri gərgin halda üzürdülər.

Az sonra səma aydınlaşmağa başladı, hətta günəş də öz üzünü dənizin bir kənarından göstərdi, lakin o elə uzaq idi ki, sanki dünyanın o biri başından boynanırdı. Günəşə gözləri qıymadan rahatca baxmaq mümkünü. Aləm yenidən işığa və sükuta qərç olmuşdu. Qayıqdakıların gərginliyinin çəkilib getməsi üçün elə bu kifayət idi.

Amma havanın azacıq aydınlanmasına baxmayaraq, dənizin ağuşunda olan adamlar sığınacaq və istirahətin intizarını çəkirdilər.

Orqan əlini yanında oturmuş Kiriskin kürəyinə vuraraq ona ürək-dirək verdi:

– Sən bir az da döz. Orta Əmcəyin görünməsinə az qalıb.

Oğlan çoxdan su içmək istəyirdi, lakin atasının qoyduğu qadağaya uşaq sadələvhlüyü ilə sözsüz riayət edərək özünü su istəməkdən saxlayırdı. Əmrayin hələ yola çıxmazdan əvvəl ona demişdi ki, dəniz səfərində daim içməli su çatışmazlığı olur. Ona görə də suyu boş-boşuna, ürəyin hər istəyəndə içmək olmaz.

Üstəlik, üç adadan heç birində şirin su yoxdur. Yola götürülən şirin su Alabaş qayanın ətəyinə qayıdanadək bəs etməli idi. Suyu yalnız o zaman içmək olardı ki, ondan hamı içmək istəsin.

Günəşin üzünü göstərən səmanın bozumtulluğunu dağıtdığı vaxt Kirisk Orqanın ona qarşı olan mehribanlığından ürəklənərək:

– Atkıçx, mən susamışam, – dedi.

– Demək, belə? – Orqan gülümsədi. – Qaraciyərdən sonra belə də olmalı idi. Əslində, biz hamımız susamışıq, elə deyilmi?

Əmrayinlə Mılğun başlarını razılıq əlaməti olaraq tərpətdilər. Bunu görəndə Kirisk sevindi. Demək, su istəyən tək o deyilmiş.

– Yaxşı, gəlin bir az su içək, – deyərək Orqan Kiriskə bir parç su uzatdı. – Sonra da onlara verərsən. Çalxalandırıb yerə tökmə, – deyərək xəbərdarlıq etdi.

Kirisk suyu əvvəl acgözlüklə, sonra isə yavaş-yavaş içməyə başladı və bu vaxt hiss etdi ki, su şişmiş ağac iyi verir.

– Doydun? – Orqan soruşdu.

– Bəli.

– Gözlərindən görünür ki, doymamısan. Di yaxşı. Bir az da verim. Quruda olsaydıq, nə vardı ki?! İstəyirsən lap bir vedrə iç, amma burada olmur.

Kirisk bu dəfə sudan doyunca içib düşündü ki, bu an böyüklərin dediyi “Ürəyimə buz kimi yayıldı!” sözləri lap yerinə düşür.

Sonra Orqan avarçəkənlər üçün də su süzdü, Kirisk isə onları Əmrayinlə Mılğuna verdi. Onlar sudan içib doymadıqda yenidən su istədilər. Orqan onlara yenə su versə də, özünü xəbərdarlıq etməkdən saxlaya bilmədi:

– Qardaşlar, siz də həddinizi aşmayın. Çay qırağında deyilsiniz.

Əmrayin və Mılğun heç bir söz demədən gülümsədilər. Onlar bununla demək istəyirdilər ki, başa düşürük, ancaq heç nə edə bilmərik, yaman susamışıq.

Orqan özü də sudan içdikdən sonra dilləndi:

– Hə... Çay qırağında bir az əyləşmək pis olmazdı. Çiy qaraciyər yaman güclü şeydir...

Sonra o, çubuğunu doldurdu və ondan ləzzətlə bir qüllab vurdu. Onun heç ağına da gəlməzdi ki, bu onun sonuncu sevincli anı ola bilər...

Fəlakəti birinci olaraq Kirisk gördü!..

Bundan bir az əvvəl hamının öz yanğını söndürüb özlərini məmnun, xoşbəxt hiss etdikləri son dərəcə gözəl bir rahatlıq dəqiqəsi vardı.

İlk nerpa ovlanmışdı, bir az sonra adada istirahət edəcəkdilər, səhər tezdən isə dəniz heyvanı uğrunda yenidən böyük ov başlanacaqdı. Ondən sonra isə yubanmadan evə tərəf yola qoyulacaqdılar. Hər şey öz qaydasında idi.

Qayıq adəti üzrə dalğalara baş vura-vura üzürdü. Qoca Orqan arxada oturub çubuğunu sümürə-sümürə qayığı idarə edir və ehtimal ki, öz Balıq-qadını barədə

düşünürdü. Əmrayın və Mılgun da öz işlərindəydilər. Onlar rahatca avar çəkir, bunu sanki güc işlətmədən, asanlıqla, dəqiqliklə və məharətlə edirdilər. Kirisk, qeyri-ixtiyari olaraq, ovçulara baxıb ləzzət alırdı. O həmin dəqiqə onların hər biri haqqında düşünərək qəribə uşaq fəhmi ilə onların hər birini ayrı-ayrılıqda diqqətlə gözdən keçirirdi. Kirisk onları qeyri-şüuri olaraq sevirdi, fəxr edirdi ki, ona məhz onlarla birlikdə dəniz səfərində olmaq qismət olmuşdur.

Kirisk bu adamları başqa cür təsəvvür edə bilmirdi. Qoca Orqan, yəqin ki, həmişə, hər zaman bax beləcə boynu uzun, hülqumlu, adəti üzrə yaşaran, hər şeyi başa düşən müdrik gözlü qoca Orqan olub. Yəni o, başqa cür də ola bilərdi?! Ağsaqqalsız, hamının ehtiram bəslədiyi bu insansız da məgər həyat mövcud olardı?

Anası həmişə deyir ki, Kirisk atasına çox oxşayır və o böyüyəndə eynən Əmrayının özü olacaq. Onun gözləri eynən atasının kimi qonur idi. Dişləri də atasının kimi möhkəm idi və eynən Əmrayında olduğu kimi, iki ön dişi bir az qabağa çıxmışdı.

Budur, atası qayığın ön hissəsində oturub avar çəkir. Enlikürək, özünə arxayın, daim təmkinli. Kiriskin yadına gəlmirdi ki, atası onun üstünə, bir dəfə də olsun, bərkdən qışqırsın, yaxud başqa atalar kimi onun üstündə əssin.

Onun arxasında isə atasından iki yaş kiçik olan əmisi oğlu Mılgun oturub. Onun morjun bıqları kimi

tükləri biz-biz duran bıqları var. Elə onun özü də morja oxşayır. Mılgun bir şey könlüncə olmayanda mübahisə etməyi sevir. Heç vaxt dilini saxlamır. Bir dəfə bir gəlmə tacirlə dalaşmışdı. Bütün qohum-qəbilə yığışib üzr istəməli və tacirin könlünü almalı oldu. Mılgunu isə yola gətirmək mümkün olmadı. Boydan balaca və kötük kimi girdə olmasına baxmayaraq, dediyindən dönməyib: “Mən ona həqiqəti sübut edəməm” demişdi. Mılgun həmin vaxt həm də sərxoş imiş. Əmrayın bir neçə nəfərlə birlikdə onun əl-qolunu çox çətinliklə bağlaya bilib. O onlara ayı kimi güc gəlibmiş.

Atası ilə Mılgun dostdurlar, ova həmişə qoşa gedirlər, ona görə də onlar heç vaxt bir-birini darda qoymazlar. Onların bir-birinə olan etibarı çox böyükdür. Mılgunun da oğlu var, ancaq o, hələ çox balacadır, indi-indi yeriməyə başlayıb. Bir də oğlundan böyük olan iki qızı var. Kirisk onları hər zaman qoruyur, qoymur ki, onları kimsə incitsin. Kiriskin anası da Mılgunun qızlarını çox istəyir. Qızlar tez-tez onlara – Psulkla oynamağa gəlirlər.

Ancaq bütün qızların içində ən göyçəyi Muzlukdur! Amma deyirlər ki, böyüyəndə onu qonşuya ərə verəcəklər. “Bəlkə, onu götürüb qaçım və bir daha geri verməyim?!” fikri Kiriskin ağından keçdi.

Sahildə Kirisk belə şeylər haqqında nadir hallarda düşünərdi. Amma ev-əşikdən uzaq bu sular qoynunda onun üçün əvvəllər naməlum olan bu duyğu indi başqa mənə kəsb etmişdi.

Birdən evə dönməyi elə istədi ki... Alabaş dağının o üzündə, çayın vadisində, meşə qırağında nivxlərin – Balıq-qadının törəmələrinin qədim düşərgəsi olan yerə getmək istədi. Birdən anasının yanında olmağı elə arzuladı ki, hətta ürəyi sızladı. Lakin onlar doğma sahil-dən, dənizin kənarıyla daim qaçan doğma Alabaşdan çox uzaqda idilər. Kirisk Alabaşı görmək üçün bir anlıq ətrafa baxındı, amma Alabaşı deyil, tamamilə gözlənilməz bir şey gördü.

Qatı boz duman üfün, demək olar ki, yarısını tutaraq düz onların üstünə gəlirdi. Duman suyun qara səthi üzrə iri burumlarla qalxıb getdikcə hər tərəfi basaraq aşkarca hərəkət edirdi. Duman onları və qayığı gözə görünən və görünməyən bütün aləmlə birlikdə udmaq məqsədi olan canlı bir vücut kimi sürətlə yaxınlaşırdı.

Kiriskin bir az əvvəl dənizin ortasında gördüyü, adaya oxşadığı qeyri-müəyyən boz kütlə həmin duman idi. İndi küləyin qovduğu bu nəhəng kütlə göz önündə daha da böyüyərək dayanmadan onlara sarı irəliləyirdi.

Kirisk həyəcanla:

– Baxın! Baxın! – dedi.

Həmı yerindəcə donub qaldı. Bir anlığa idarəsiz qalmış qayıq dalğalar üzərində oynamağa başladı və elə bu andaca dumanın sıx örtüyü altından sanki canını xilas edib çıxmış böyük bir dalğanın nərəsi eşidildi. Coşmuş dənizin dalğası şaxə qalxaraq getdikcə artan bir gurultu ilə onların üstünə gəlirdi.

Orqan var gücü ilə:

– Döndər! Qayığın burnunu döndər! – deyə qışqırdı.

Avarçəkənlər güc-bəla ilə qayığı vaxtında döndərməyi bacarsalar da, fırtınanın ilk zərbəsi qayığı, az qalaraq, çevirəcəkdi. Dalğa ötüb keçən kimi onları duman haqladı. Dumanın onları tam bürüməsinə lap az qalmış burum-burum qalxan bu canlı zülmətin necə mənfur təntənə ilə hərəkət etməsi aydın şəkildə göründü.

– Küləyin istiqamətini yadda saxlayın! Küləyin istiqamətini yadda saxlayın! – sözlərini Orqan qışqırmağa güclə macal tapdı. Həmin an hər şey zülmətə qərğ oldu. Duman bir uçquntək çökərək onları ucsuz-bucaqsız bir zülmət girdabına saldı. Onlar bir göz qırpmında bir aləmdən başqa aləmə düşdülər. Hər şey yox oldu. Artıq nə səma vardı, nə dəniz, nə də qayıq. Onlar hətta bir-birini də görə bilmirdilər. Dəniz tüğyan edir, qayığı yarılan dalğaların arasında açılan boşluqlara salaraq gah yuxarı, gah da aşağı atıb-tuturdu. Dalğalar ovçuları isladır, islanmış pal-paltar isə ağırlaşır. Ancaq ən pisi o idi ki, adamlar bu qatı zülmətdə heç nəyi seçə bilmir, nə dənizdə baş verənləri görür, nə də çıxış yolu tapa bilirdilər. Yeganə əlac kor-koranə mübarizə aparmaq, qayığı, necə olursa-olsun, suyun üzərində saxlamaq, onu çevrilməyə qoymamaq idi. Bu andan etibarən qayığı hansı səmtə yönəltmək barədə söhbət də ola bilməzdi. Şiltaq dalğaların onu haraya aparacağı, bu vəziyyətin hələ nə qədər davam edəcəyi məlum deyildi.

Kirisk ovçularının dənizdə pis havaya düşmə hallarının olduğunu, bəzən isə həmişəlik yoxa çıxdıklarını və həminin yasa batdığını, belə hallarda Alabaşın ətəklərində qadın və uşaqların çarəsiz “bəlkə” ümidi ilə günlərlə tonqal qaladıqlarını əvvəllər də eşitmişdi. Lakin o, dənizdə həlak olmağın nə qədər dəhşətli və heybətli olduğunu, təxmini də olsa, təsəvvürünə gətirə bilməmişdi. Xüsusən də heç ağına gəlməmişdi ki, onun çox sevdiyi, bütün aləmi ağ, yumşaq ilğımla örtən səssiz-səmirsiz duman dənizin ortasında insanın başının üstünü alan qorxunc düşməyə çevrilə bilər. Hiddətə gəlmiş dənizdən, onları zülmətə qərğ edən dumandan qorxaraq oturduğu yerdən bərk-bərk yapışmış Kirisk titrəyətitrəyə yanında olan Orqanın ayaqlarına qısılırdı.

– Məndən yapış! Bərk-bərk tut! – Orqan onun qulağına bağırdı və bundan sonra o, oğlana daha heç bir söz deyə, yaxud onun üçün bir şey edə bilmədi.

Ovçulardan heç biri Kiriskin köməyinə gələ bilməzdi, çünki onların hamısı dəhşətli fəlakət qarşısında eyni dərəcədə aciz idi. Əgər Kirisk hətta ağlayıb atasını çağırmağa başlasaydı da, Əmrəyin yerindən tərpənməzdi, çünki məhz onun və Mılgunun var gücünü ortaya qoyaraq hələ də avar çəkəni, dalğanın qalxıb-enməsini hissiyyatlarına əsaslanaraq kürəklərlə yarması sayəsində qayıq öz müvazinətini saxlayırdı. Dalğalar isə qayığı dumanın içində daha da uzağa aparırdı. Orqan hələ də qayığı sükanla idarə etməyə çalışırdı, lakin fırtınanın getdikcə güclənməsi buna mane olurdu.

Ehtimal ki, gecəyarı olardı. Dumanda vaxtı müəyyən etmək çətin idi. Onlar zülmətin daha da qatılaşdığını görüb gecənin düşdüyünü təxmin etmişdilər. Bu zülmətdə artıq xeyli vaxtdı aramsız, üzücü, qeyri-bərabər, demək olar ki, axırına ümid olmayan mübarizə davam edirdi. Buna baxmayaraq, nivxlər yenə də duruş gətirir, fırtınanın ani şəkildə başladığı kimi, birdən-birə yatacağına ümid edirdilər. Bu ümid bir dəfə, az qala, gerçəkləşəcəkdi. Bir anlığa fırtına elə bil azaldı. Qayıq artıq çalxalanmır, yırğalanmırdı, dalğalar da sakitləşmişdi. Lakin sıx, qatı zülmət seyrəkləşmək bilmirdi. Orqan hamıdan əvvəl dənizin səsinə güc gəlib qışqırdı:

– Bu mənəm! Kirisk mənimlədir! Məni eşidirsiniz?

Əmrayın xırıltılı bir səslə:

– Eşidirik! Biz öz yerimizdəyik! – dedi.

Orqan qışqıraraq soruşdu:

– Küləyin istiqamətini kim yadda saxlayıb?

Mılgun hirsli-hirsli:

– Mənası nədir? – deyə bağırdı.

Qoca susdu. Doğrudan da, küləyin istiqamətini bilməyin artıq heç bir mənası yox idi. İndi harada olduqlarını, qayığın hansı səmtdə üzdüyünü bilmək çətin idi. Bəlkə də, dalğalar onları elə uzağa aparacaq ki, onlar Üçəmçəkdən heç birini heç vaxt tapmayacaqlar.

Zülmət qaranlığın və çalxalanmanın yorub əldən saldığı qoca Orqan susurdu. O, düşüncələrə qapılmışdı. Ovçuların bəxti gətirmişdi ki, qayıq çevrilməmiş, həm də adalardan yan keçərək onlara çıxılıb məhv olmaq-

dan qurtulmuşdu. Lakin adalar və ulduzlar görünmədən gecənin bu vaxtı, üstəlik, dumanın içində harada olduqlarını müəyyən etmək üçün indi heç bir vasitə yox idi. Orqan nə edəcəyini bilmirdi. Heç bir çıxış yolu tapa bilməməsinə baxmayaraq, bir müddət sonra o, qışqıra-qışqıra dedi:

– Biz qayığı döndərəndə Tlangi-la* küləyi əsirdi!

Ona heç kim cavab vermədi. Avarçəkənlərin cavab verməyə halı yox idi. Orqan yenə də susdu. Onun ayaqlarına söykənmiş Kiriskin bütün bədəni titrəyirdi. Bu vaxt Orqan avarçəkənləri xəbərdar etdi:

– Biz Kirisklə qayığın suyunu ataq, siz isə durmayın!

O, Kiriskə doğru əyildi, qaranlıqda onu əli ilə yoxladı, oğlanın sağ-salamat olduğuna əmin olduqdan sonra dedi:

– Kirisk, sən qorxma. Gəl qayığı sudan azad edək, yoxsa halımız pis olar. Bizim abgərdənimiz bir dənədir, budur, mən onu tapdım. Sənsə parçı götür. O da işə yarıyar... Tutursan? Parçı götür deyirəm.

– Hə, atkışx, tuturam. Hələ çox belə olacaq? Mən qorxuram.

– Mən də qorxuram, – Orqan dilləndi. – Amma biz kişiyik və başımız belə şeylər çəkməlidir.

– Bəs biz batmarıq, atkışx?

– Batmarıq. Əgər batırıqsa, demək, belə olmalı imiş. İndi isə gəl bir əlinlə məndən yapış, o biri əlinlə parçı doldur və suyu dənizə at.

* *Tlangi-la – cənub-şərqdən əsən soyuq və güclü dəniz küləyi*

Yaxşı ki, Orqanın ağılına qayığın suyunu boşaltmaq vaxtında gəldi. Onlar fırtınanın nisbətən yatmasından istifadə edərək yığılmış suyu atıb qayığı boşalda bildilər.

Məhz həmin vaxt Orqan Kiriskin diqqətini balaca su çəlləyinə cəlb etdi. Orqan onun əlindən tutaraq:

– Kirisk, – dedi, – bu bizim su çəlləyimizdir. Yadında saxla: hər nə olursa-olsun, çəlləyi qoruyub saxlamalısın. Ondan bərk yapış. Başımıza bir iş gəlsə, onsuz qalmaqdaysa, həlak olmağımız daha yaxşıdır. Sən məni başa düşdün? Heç kimə ümid olma. Eşidirsən?

Yaxşı ki, o bu barədə dedi, yaxşı ki, oğlanı vaxtında xəbərdar etdi.

Çünki bir qədər sürən sakitlikdən sonra fırtına yenidən tüğyan etməyə başladı. Bu dəfə, gecənin düşməsindən, qaranlıqda və dumanda heç nə görməyən insanların köməksizliyindən istifadə edirmiş kimi, daha da şiddətlə, qeyzlə coşdu. Bu dəfə dalğalar qısa sürən fasilənin əməlli-başlı əvəzini çıxmaq üçün daha qüvvətli hücumla keçdilər. Onların zərbəsilə amansızcasına o tərəf-bu tərəfə atılan qayıq görünməz dalğalar arasında qalaraq dövrə vurmağa, fırlanmağa başladı. Dalğaların suyu qayığın içinə tökülürdü. İçinə xeyli su yığılmış qayıq batmağa başladı. Orqan dizi üstə sürünərək abgərdənlə suyu boşaltmağa çalışsa da, bunun köməyi olmurdu. Get-gedə artan suyu boşaldıb qurtarmaq ağılasığmaz bir şey idi. Həmin an avarçəkənlər acıqla və ümitsiz halda çığırdılar:

– Atın hər şeyi! Qayıqda nə varsa, tullayın! Batırıq!

Kirisk qorxudan ağılamağa başladı, ancaq heç kim onun səsinə eşitmirdi, o heç kimin yadına düşmürdü. Oğlan çəlləyi altına alaraq qayığın dal tərəfində küncə qısılmışdı. O, hönkürtüdən sarsılan bədəni ilə çəlləyi qorumağa davam edirdi. Kirisk əsas işin nədən ibarət olduğunu yaxşı bilirdi. O başa düşürdü ki, onlar artıq batırlar, ancaq yenə də Orqanın dediyini edirdi – su çəlləyini qoruyub saxlayırdı.

Yarıbatmış qayığı mümkün qədər tez xilas etmək lazım idi. Mılğun qayığın çevrilməməsi üçün var gücü ilə avar çəkir, Orqanla Əmrayin isə qayıqda nə vardisa hamısını dənizə atırdılar. Başqa çarə yox idi. Hər iki vinçester, qarpun, kəndirlər və digər bütün əşyalar, hətta Orqanın dəmir çaydanı da dalğaların ağışuna atıldı. Nerpa cəmdəyini atmaq onlar üçün daha çətin oldu. İslanmış və ağırlaşmış nerpanı qayığın böyründən aşırmaq lazım idi. Ovçular kimsəsiz adalara ardınca getdikləri ovu kənara tullamaq zərurəti qarşısında qalmışdılar. Onlar üzərlərinə tökülən suyun altında fırtınanın bir anlıq rahat buraxmadığı qayığın dibindən nerpanın cəmdəyini xırıltı ilə, nərildəyə-nərildəyə, söyüş və lənətlər yağdıra-yağdıra böyük çətinliklə qaldırdılar və nəhayət, itələyib dənizə saldılar. Nerpanın suya atılması qayığın xeyli yüngülləşməsinə səbəb oldu. Qayıq bu ağır yükündən azad olan kimi dalğaların üzərində nisbətən rahat yırğalanmağa başladı. Qayığı batmaqdan xilas edən, yəqin ki, elə bu oldu...

Birinci özünə gələn Orqan oldu. Özünü ağ, cansız boşluqda tapan başçı harada olduğunu və ətrafdakı sükunətin nə demək olduğunu əvvəlcə anlaya bilmədi. Bu, duman idi.

Həmin an okean üzərinin bütün ənginliyini Böyük duman çulğalamışdı. Böyük duman özünün böyük durğunluğuna qapılmışdı...

Gözləri dumana bir qədər alışdıqdan sonra Orqan qaranlıqda əvvəlcə qayığın, sonra da adamların cizgilərini seçə bildi. Əmrayinlə Mılgun öz yerlərində kürəklərinin yanında uzanıb qalmışdılar. Gecə qasırgasından son dərəcə yorulmuş, əldən düşmüş bu adamlar bir güllə ilə yerə sərilməmiş kimi qəribə vəziyyətdə uzanmışdılar və yalnız sinələrindən boğuş-boğuş, qırıq-qırıq gələn xırıltı səslərindən onların sağ olduğu bilinirdi. Kirisk çəlləyə söykənmiş vəziyyətdə Orqanın ayaqları yanında qıc olub qalmışdı. O, nəmişlik və soyuqdan donmuşdu. Orqanın oğlana yazığı gəlsə də, ona heç bir kömək edə bilmədi.

Keçirdiyi gecədən sonra hələ özünə gələ bilməyən Orqan ağ başını köksünə salaraq qayığın dal tərəfində oturmuşdu. Qocanın bütün bədənini ağrıyır, sızıldayırdı. Onun uzun qolları şallaq kimi sallanmışdı. Orqan öz həyatında çox bəla və müsibətlərlə qarşılaşmışdı, ancaq belə dəhşətli fırtınanı heç vaxt görməmişdi. O, indi harada olduqlarını, fırtınanın onları hara gətirib çıxardığını, torpaqdan nə qədər uzaqlaşdıqlarını, okeanın

hansı tərəfində olduqlarını təsəvvürünə gətirə bilmirdi. O hətta günün hansı vaxtı olduğunu da təsəvvür edə bilmirdi. Başdan-başa donub qalan bu zülmət dumanında gündüzü gecədən seçmək mümkün deyildi. Fəqət fırtınanın səhərə yaxın yatdığı nəzərə alınarsa, çox ehtimal ki, indi gündüz idi. Bəlkə də, artıq günün ikinci yarısı idi.

Bir möcüzə sayəsində sağ qaldıqlarına sevinməyə də, Orqanın başını köksünə salması səbəbsiz deyildi. Onun gəlmə tacirlərdən yüz samur* xəzinə aldığı tüfənglər daxil olmaqla, özləri ilə götürdükləri bütün əşyalardan məhrum olmuş bu ovçular indi qayıq, iki cüt kürək və içində içməli su olan ağız açılmış balaca çəlləklə qalmışdılar. Qarşıda onları nə gözləyirdi? Əlbəttə, avarçəkənlər özlərinə gələn kimi bundan sonra nə edəcəklərini və necə edəcəklərini birlikdə düşünüb-düşünəcəklər. Ancaq hansı səmtə hərəkət etməli olduqlarını kim deyəcək? Vacib olan budur. Yox, əgər gecəni gözləyəsi olsalar və səma buludsuz olarsa, istiqaməti ulduzlarla müəyyən etməyə səy göstərmək olar. Ancaq onlar hələ nə qədər üzməli olacaqlar? Nə qədər qüvvə və vaxt lazım olacaq? Bunu müəyyən edə biləcəklərmi? Çətinliklərlə, məhrumiyətlərlə dolu yola tab gətirə biləcəklərmi?

Bəs duman? Bu nə dumandır?! O, dəniz üzərində elə hərəkətsiz halda uzanıb qalıb ki, elə bil köçünü hə-

* Samur – dələkimilər fəsiləsindən boz rəngli qiymətli xəzi olan yırtıcı heyvan

mişəlik buraya salıb. Görəsən, hər yan belədir? Yəni, doğrudanmı, bütün aləm bu dumana bürünüb?

Qoca papiros çəkmək və su içmək istədi. Ancaq ci-bindəki tənbəki tamam islanmışdı. Çubuq da harasa yoxa çıxmışdı. Bəs su? Bəs yemək? Orqan bu barədə düşünməkdən çəkindi. Hələ dözmək olardı. Hələ fikirləşmək olardı...

Dənizdə xəfif ləpə, tam sükut, sakit hava vardı. Yalnız qayıq yerindəcə yavaş-yavaş yırğalanırdı. Onu heç nə çəkib aparmırdı, qayıq, demək olar ki, hərəkət etmirdi. Özbaşına buraxılmış kürəklərsə suyun üzərində qalmışdı... Əmrəyin və Mılgunu başa düşmək olardı. Onlar yorğunluğun elə bir həddinə çatmışdılar ki, kürəkləri qayığa qaldıra bilməmişdilər. İkisini də bərk yuxu aparmışdı.

Tam sakit havada hər şey dumana, durğunluğa qərğ olmuşdu. Dəniz də, duman da, qayıq da eləcə yerində qalmışdı... Tələsəsi bir yer yox idi... Üzüb gediləcək bir yer yox idi...

Bunlar haqqında düşünə-düşünə kədərli halda qısılib qalmış, özü də hiss etmədən yuxuya getmiş Orqanı Kiriskin:

– Atkıcıx, atkıcıx! Mən su istəyirəm, – deyə səsləyən səsi yuxudan ayıldı.

Orqan silkindi və başa düşdü ki, onlar ondan hərəkət gözləyirlər. Axı o, başcıdır və yaxşı başa düşür ki, ən dəhşətli bir məqam – suyun bölüşdürülməsi məqamı başlanır...

Duman elə əvvəlkitək hərəkətsiz qalmışdı. Dəniz tamamilə sükuta qərğ olmuşdu.

Ovçular özlərinə gəlib düşdükləri vəziyyəti anladıqdan sonra hərəkət etməyə qərar verdilər.

Günün bütün qalan vaxtını onlar dumanda haraya getdiklərini bilmədən ağır-ağır üzdülər. Haraya üzdüklərini bilmirdilər. Ola bilsin, torpağa yaxınlaşır, bəlkə də, əksinə, ondan uzaqlaşırıdılar.

Onlar ümid edirdilər ki, duman tezliklə çəkiləcək və onda fırtınanın onları haraya atdığıny aydınlaşdırma biləcəklər. Duman seyrəlsə, ulduzlara əsasən harada olduqlarını təyin etmək olar. Buna görə də ulduzlar ovçulara hava-su kimi lazım idi. Bir də hansısa bir adaya rast gələcəklərinə ümidləri vardı.

Onlar dumanın içində üzməyə davam edirdilər.

Bütün bunlara baxmayaraq, Orqan yoldaşlarına qayığın içini səliqəyə salmağı tapşırırdı. Qayığın dibinə yığılıb qalmış suyu tamam təmizlədilər. Kiriskin daha tez isinməsi üçün Orqan onu öz yanında oturtdu. Hərəyə eyni miqdarda – parçın dördə biri qədər su verdi. Fırtınalı gecədən sonra, heç olmasa, bir dəfə doyunca su içmək lazım idi. Ancaq Orqan xəbərdarlıq etdi ki, bundan sonra yalnız o qərar verdikdə hamı su içəcək. Dedikləri daha əsaslı olsun deyə Orqan çəlləyi çalxaladı. Hiss olunurdu ki, çəllək yarısınadək boşdur.

Ovçuların sevincinə səbəb olan bir hadisə də baş vermişdi. Su paylanan vaxt çəlləyin arxasında, qayığın

lap dal küncündə, oturacağıın altında içində qurudulmuş yukola* olan nerpa dərisindən torba tapılmışdı. Böyük ərzaq torbası başqa əşyalarla birlikdə atılmışdı. Milğunun arvadının yola qoyduğu bu balaca torba isə təsadüf nəticəsində atılmamışdı. O, Kiriskin fırtına zamanı qoruduğu su çəlləyinin arxasında qalmışdı. Doğrudur, torba ağzınadək dəniz suyu ilə dolmuşdu və onsuz da duzlu yukola canına o qədər duz çəkmişdi ki, onu ağıza qoymaq mümkün deyildi. Ancaq bununla belə, o, azuqə idi və əgər kifayət qədər içməli su olsaydı, bu cür yukola işə yarırdı.

Lakin susamaqdan qorxduqları üçün heç kim yukola yeməyə tələsmirdi...

Hamı yalnız bir şeyi – dumanın nə vaxt çəkiləcəyini gözləyirdi. Ancaq duman çəkilmirdi. Adama elə gəlirdi ki, yeri də, göyü də, dənizi də nə isə anlaşılmayan, rütubət qoxusu saçan əcaib bir vücud udmuşdur...

Dumanın bətnində yenidən gecə düşdü. Bunu hər tərəfi bürümüş qaranlıqdan görmək olardı. Yuxarıda isə nə ulduz, nə də səma görünürdü.

Onlar gözləyirdilər, göydə ulduzların görünəcəyinə ümid edirdilər. Saatbasaat gözləyirdilər. Bu mənfur, qorxunc dumanı qovub apara biləcək küləyin qalxmasını gözləyirdilər, yatmırdılar. Tanrıya üz tutub yalvarırdılar ki, göyün üzünü açsın, onlara külək göndərsin. Lakin bütün dualar cavabsız qalırdı. Onların yalvarışını eşidən yox idi, duman da çəkilib getmirdi.

* Yukola – uzun müddət saxlanılmaq üçün nəzərdə tutulmuş quru balıq

Kirisk də ulduzların çıxmasını gözləyirdi. Gecə səmasında, adətən, oyuncaqlar kimi parlayan bu ulduzlar indi ona hər şeydən çox lazım idi. Keçən axşamdan başlarına gələn müsibət Kiriski sarsıtmış, vahiməyə salmışdı. Uşaq qəlbini biryolluq üzmək, sarsıtmaq, altüst etmək çətin bir şey deyildi. Lakin üç ovçunun ən çətin dəqiqələrdə, fırtınanın amansızcasına tüğyan etdiyi vaxtda, başlarının üstünü alan ölüm təhlükəsinə baxmayaraq, ayaqda qala bilib hər şeyə tab gətirmələri ona ümid verirdi ki, bu dəfə də xilas olmaq üçün nicat yolu tapılacaqdır. O, çox inanırdı ki, göydə ulduz görünən kimi onların əzab-əziyyəti sona çatacaq.

Kaş bu, tez olaydı, geriye – torpağın, Alabaşın yanına tez qayıdaydılar. Kaş bu lap tez baş verəydi, çünki Kirisk su istəyirdi, yemək istəyirdi, dözülməz dərəcədə yemək, içmək istəyirdi. Aclıq və susuzluq hisləri getdikcə daha da şiddətlənirdi. Kirisk evlərini, anasını, qohum-əqrəbasını, doğma yurdunu istəyirdi.

Müztəriblər* bütün gecəni intizarda qaldılar, lakin heç nə dəyişmədi. Nə duman çəkilib getdi, nə ulduzlar səmada göründü, nə dəniz onu bürüyən zülmətdən azad oldu.

Gecənin düşməsi ilə Kirisk daha çox üşüməyə başladı, lakin bu onun susaması ilə bağlı çəkdiyi əzabla müqayisəyə gələ bilməzdi. Ona elə gəlirdi ki, təkcə o bu dərəcədə susayıb. Əslində isə elə o birilər də susuzluqdan əzab çəkirdilər. Amma hamıdan çox susayan Kirisk idi.

* Müztərib – sıxıntı və iztirab içində olan kəs

Buna baxmayaraq, Kirisk bir azca su istədikdə Orqan qətiyyətlə:

– Yox, – dedi, – indi olmaz. Bir az döz.

Kaş ki, qoca Orqan onun atası və Mılgunla birlikdə aclığa dözməyib yedikləri yukoladan sonra necə susadığını biləydi. Hərçənd ki, yukolanı yeyən vaxt, az da olsa, su içmişdilər, amma aradan bir qədər keçəndən sonra əvvəlkindən daha yağıyla su istədi. Qoca Orqan isə yukolaya əlini də vurmayıb aclığa qatlaşmışdı. O, su da içməmiş, qənaət edib saxlamış, özünə bir qurtum da rəva görməmişdi. O gün ovçular cəmi iki dəfə su içdilər – səhər və axşam. Təkcə Orqan sudan içməmişdi. Çəlləyin suyu isə get-gedə azalırdı.

Su içmək, çoxlu-çoxlu su içmək istədikdə vəziyyətin dəyişiləcəyini gözləmək ikiqat əzaba çevrilirdi.

Bütün gecə belə davam etdi... Soyuq duman da bütün gecəni hərəkətsiz halda qaldı. Heç dəniz də tərpənmədi.

Ertəsi gün də heç bir dəyişiklik olmadı. Təkcə boz dumanın rəngi azacıq açıldı. İndi ovçular bir-birinin üzgözünü daha aydın görə bilirdilər.

Qayığın ətrafındakı bir neçə arşınlıq məsafədə ağır, civə kimi sabit, küləyin oynatmadığı ləpə tutqun-tutqun ağarırdı. Kirisk heç vaxt bu cür durğun su görməmişdi.

Nə külək əsirdi, nə də bir dəyişiklik baş verirdi.

Amma həmin o səhər oğlan böyükklərin üzlərinin keyli dəyişildiyini görüb çox heyrətləndi. Onlar yaman arıqlamış, üzlərini cod tük basmışdı, gözləri çuxura düşmüşdü, sanki hamısı ölümcül xəstəliyə tutulmuşdu. Atasında baş verən dəyişiklik onu lap narahat etdi. Onun dodaqları dişləm-dişləm olmuş, qapqara qaralmışdı. Əmrayin susur, bir kəlmə kəsmir, kədərli-kədərli Kiriskə baxırdı. Amma hamıdan çox qoca Orqan zəifləmişdi. Onun beli bükülmüş, bənizi tamam ağarmışdı. Hülqumlu boğazı bir az da uzanmışdı, gözləri isə əvvəlkindən daha artıq sulanırdı. Orqanın əsl mahiyyəti tək-cə baxışlarında qalmışdı. Ağsaqqalın müdrik, ciddi baxışlarında yenə əvvəlkitək yalnız onun özünə məlum olan bir məna vardı.

Günə ən ağır bir məsələdən – suyu bölməkdən başladılar. Hərəyə bir-iki qurtum su düşdü. Orqan suyu özü töküdü. Çəlləyi qoltuğunun altına sıxaraq suyu nazik şırnaqla parçın dibinə süzür və bu anlarda əlləri bərk əsirdi. O, suyu əvvəlcə Kiriskə verdi. Kiriskin dözümlü tamam kəsilməmişdi. O, suyu birnəfəsə içdi. Yalnız bir anlığa hiss etdi ki, içi soyudu, yanğısı düşdü, həyəcədən beyni uğuldadı. Ancaq Kirisk parçını qaytaranda daxilindəki yanğı yenidən əvvəlki halına gəldi, əvvəlkindən də artıq oldu. Sanki içinə od atılmışdı... Sonra Mılgun içdi. Sonra Əmrayin. Onların suyu necə içmələrinə baxmaq dəhşətli idi. Onlar parçını əlləri titrəyə-titrəyə tutur və Orqanın üzünə baxmadan qayta-

rırdılar. Elə bil suyun belə az olmasında günahkar o idi. Ancaq növbəsi çatanda Orqan özü üçün bir damcı da tökmədi. Tıxacı lal-dinməz yerinə tıxacı. Bu, Kiriskə çox təəccüblü gəldi. Çəllək onun əlində olsaydı, o parçını ağzınacan doldurar, sonra bir də doldurar və yerə yıxılana qədər o ki var içərdi. Sonrası necə olursa-olsun. Barı bir dəfə doyunca içə biləydi. Qoca Orqan isə həтта haqqı çatdığı bir-iki qurtumdan da imtina edirdi.

Nəhayət, Əmrayin güclə xırıldayaraq:

– Niyə belə edirsən, atkıçx? Özün üçün də hamıya tökdüyün qədər tök, iç! – dedi. – Dünən də içməmişsən. Ölmək ölməkdir, hamımız bir yerdə ölərək!

– Mən susuz da keçinərəm! – deyə Orqan təmkinlə cavab verdi.

– Yox, bu düzgün deyil! – Əmrayin səsinə qaldırdı. – Onda mən də daha içməyəcəyəm! – deyə hirsli-hirsli əlavə etdi.

– Burada içiləsi bir şey qalmayıb. Boş söhbətdir. – Orqan başını ağır-ağır buladı, təzədən çəlləyin tıxacını çıxartdı və parçını dibinə su süzdü və dedi: – Qoy mənim əvəzimə Kirisk içsin.

Oğlan özünü itirdi. Hamı susurdu. Orqan isə parçını ona uzadaraq:

– Al, Kirisk, iç, – dedi. – Heç nə fikirləşmə.

Kirisk susurdu.

– İç, – dedi Mılgun.

– İç, – dedi Əmrayin.

– İç, – dedi qoca Orqan.

Kirisk tərəddüd edirdi. Susuzluqdan yanırıdı, bu bir neçə qurtum suyu bir dəfəyə başına çəkmək istədi, ancaq cəsərət etmədi. İcini gəmirib dağıdan istəyə tablaşaraq:

– Yox, atkıcıx, yox, özün iç, – dedi və hiss etdi ki, başı yaman hərlənir.

Bu sözlərdən Orqanın əli əsdi. O, ağır-ağır köks ötürdü. Kövrəldi. Onun baxışları oğlanı razılıq hissi ilə oxşadı.

– Mən çox ömür sürmüşəm, heç bilirsən həyatımda nə qədər su içmişəm?! Sən isə hələ çox yaşamalısən ki... – O, sözünü deyib qurtarmadı. – Sən məni başa düşdün, Kirisk? İç, belə lazımdır, bu suyu sən içməlisən. Məndən ötrü nigaran olma. Al!

Kirisk suyu birnəfəsə içərək yalnız bir anlığa içinə səriniyin yayıldığını hiss etdi. Daxilindəki atəş söndü və bu yüngülləşmənin ardınca da içindən yenidən su istəyi baş qaldırdı. Bu dəfə o hiss etdi ki, ağzında iylənmiş su tamı qalıb. Ancaq o buna fikir vermədi. Təki, hər necə olsa da, su olaydı, təki içməli su olaydı. İçməli su isə getdikcə azalırdı.

Orqan bu ara yoldaşlarına müraciətlə:

– Hə, nə edəcəyik? – soruşdu. – Üzəcəyik?

Araya uzun sürən bir sükut çökdü. Hamı ətrafa boylandı. Lakin qayığın iki arşınlığından o yana işıq keçirməyən qatı dumandan başqa heç nə görünmürdü.

Əmrayin ah çəkərək:

– Hara üzəsən? – deyə sükutu pozdu.

– Necə yəni hara? – Mılgun hirsələ dedi. – Üzəcəyik. Yerimizdə qalıb ölməkdənsə, üzmək yaxşıdır.

– Üzüb-üzməyəcəyimizin fərqi nədir? Belə dumanda hara gəldi, qarasına üzməklə bir yerdə durmağın nə fərqi var axı? – Əmrayin soruşdu.

– Mənim sə duman vecimə deyil! – Mılgun səsinə bir az da qaldırıb meydan oxudu. – Cəhənnəm olsun sənin dumanın! Aydındır?! Üzəcəyik, yoxsa bu lənətə gəlmiş qayıq bu saat çevirəcəyəm və hamımız gedib balıqlara yem olacağıq! Sən məni başa düşdün?..

Kirisk pərt oldu. Mılgunun əvəzinə xəcalət çəkdi.

Mılgun düz hərəkət etmirdi, axı o, atasından kiçikdir. Deməli, ya onun beynində nə isə pozulmuşdu, ya da bir qayığa sığınmış bu dörd nivxin indi dördü birinə dəyməzdi, biri də heçə. Hamı susmuşdu. Hamı məyus və qəmgin idi. Mılgun özü də bərkdən köks ötürüb susdu. Əmrayin başını aşağı saldı. Qoca Orqanın baxışları harasa yana yönəlmişdi və onun üzünü onları hər tərəfdən örtüktək bürümüş duman kimi anlaşılmazdı. Nəhayət, Əmrayin dilləndi:

– Sakit ol, Mılgun. Mən elə-belə, sözgəlişi dedim, əlbəttə, bir yerdə durmaqdan, üzmək yaxşıdır. Sən haqlısən. Gəlin üzək.

İkisi də kürəkləri əllərinə aldı. Qayıq yerindən tərpendi. Kürəklərin bənd yerləri yenidən cırıldamağa başladı, kürəklər suya saplandıqca sakit sular səssiz-səmirsiz yarılib aralanır və elə həmin andaca yenidən bir-birinə qovuşurdu. Amma təəssürat elə idi ki, elə bil

onlar üzür, öz yerlərində dururdular. Ətraf yenə də başdan-başa duman idi. Vəziyyətin dəyişməməsi Mılgunun yenidən əsəbiləşərək özündən çıxmasına səbəb oldu. O, hirsə dedi:

– Cəhənnəm olsun sənin dumanın! Eşidirsən, Əmrayin?! İstəyirəm ki, sürətlə üzək! Tez ol, Əmrayin, əldən iti ol, eşidirsən? Cəhənnəm olsun sənin dumanın! Duman heç vecimə də deyil!

Bu sözləri dedikdən sonra Mılgun sinəsini kürəklərə daha bərk dirədi.

Mılgunun sözləri onun xətrinə dəysə də, Əmrayin ona heç nə demədi. Ancaq o da bu ağılsız oyuna qoşuldu. Qayıq haraya və nə üçün getdiyini bilmədən get-gedə sürətini artırır. Mılgun və Əmrayin isə bir-birindən geri qalmayaraq, dumanı ötüb keçə biləcəklərimiş kimi, onun hədsiz hüdudlarını yarıb xilas olacaqlarmış kimi, quduzlaşmış bir yırtıcı sərtliyi ilə avar çəkməkdə davam edirdilər.

Kürəklərin ağız çəpəki qalxan sıçrantıları göyə sovuraraq sayrışır, qayığın yanlarında su şarıldayır, acıqdan dişləri ağaran, kürəkləri suya çalarkən belləri zorla bükülüb-düzələn avarçəkənlərin qan-tərə batmış üzləri qalxıb-enirdi...

Gah nəfəs al, gah nəfəs ver, gah nəfəs al, gah nəfəs ver... Nəfəs al, nəfəs ver...

Qabaqda – duman, arxada – duman, ətrafda – duman.

Əvvəlcə Kirisk dirçəldi, bu oyuna uydu, amma sonra bunun nə qədər səmərəsiz və dəhşətli olduğunu anladı.

Oğlan həyəcanla başçı Orqanın üzünə baxır, gözləyirdi ki, o bu mənasız sürətin qarşısını alacaq. Ancaq Orqan elə bil özündə deyildi. Onun dalğın nəzərləri hardasa kənarında dolayırdı, üzündə donuq bir ifadə vardı. Qocanın üzü islanmışdı – bilmək olmurdu ki, ağlayır, yoxsa adəti üzrə gözləri sulanır. O nə baş verdiyini görmürmüş kimi qayığın dal tərəfində qımıldanmadan oturmuşdu.

Qayıq isə dumanı yara-yara qarasına gedirdi...

Bu vəziyyət bir xeyli davam etdi. Ancaq az sonra avarçəkənlər haldan düşdülər, sürət yavaşmağa başladı və onlar tövsüyə-tövsüyə kürəkləri əldən buraxdılar. Mılgun başını qaldırmırdı.

Araya sükut çökdü. Onlar dumanın hüdudlarından kənar çıxma bilməmişdilər. Hər şey əvvəlki kimi qalmışdı: küləksiz ləpə, başdan-başa keçilməz duman, sonu görünməyən zülmət...

Sürətlə üzməyin səbəbi nə idi? Bu nəyə lazım idi? Bəs yerlərindəcə qalsaydılar, nə qazanardılar? Yəqin ki, heç nə.

Ola bilsin, onların hər biri bu barədə düşünürdü və elə həmin an Orqan:

– İndi mənə qulaq asın! – dedi. O, aramla danışırdı, yəqin ki, bununla gücünü qoruyub saxlayırdı; axı iki gün idi ki, onun dilinə nə yemək, nə də su dəyirdi. – Ola bilsin, duman hələ çox qalacaq. Belə hallar olur. Özünüz də bilirsiniz. Duman dənizin üzərində yeddisekkiz, bəzən də on gün qalır. Əgər bu duman belə

uzun müddət çəksə, deməli, müqəddəratımız ağır olacaq. Yukoladan çox az qalib, amma suyumuz olmadığı üçün onun bizə bir xeyri dəyməyəcək. Suyumuz isə budur! – O, çəlləyi çalxaladı. Hiss olunurdu ki, çəlləyin dibində cəmi bir ovuc, ovucyarımlıq su qalib.

Hamı susurdu. Qoca da susdu. Onun nə demək istədiyi aydın idi: suyu yalnız gündə bir dəfə, parçın dibində, bircə qurtum içmək lazımdı.

Başqa çıxış yolu yox idi. Ancaq sözdə çətinliyə qatlaşmaq, dözmək demək asandır, lakin buna qətiyyətə əməl etmək çətin işdir. Qayığın içindəki dörd adam elə həmin dəqiqə, həmin an bircə qurtum deyil, parçın dibində deyil, çoxlu-çoxlu, lap çoxlu su içmək istəyirdi.

Orqan vəziyyətin ağırlığını başa düşürdü. Amma onun öz vəziyyəti daha ağır idi. Qoca hamının gözü qabağındaca quruyub əldən gedirdi. Onun qırıqlarla zol-zol, sırım-sırım olmuş qarabuğdayı sifəti saatbasaat qaralır və içindən qopan bir ağrının təsiri ilə daha sərt büzüşürdü. Sulanan gözlərində xəfif bir gərginlik, əsəbilik vardı. Özünü bu cür iztirablara qatlaşmağa məcbur etmək qoca üçün çətin idi. Lakin o, mətanət və dözümlü nümayiş etdirərək ölməkdə olan ağacın öz kökü üstündə inamla dayandığı kimi dururdu. Ancaq bu, çox davam edə bilməzdi. Orqan yoldaşlarının xilasını üçün əlindən gələni etmək istəyirdi.

– Mən o barədə fikirləşirdim ki, – deyə o, sözünə davam etdi, – daim göz-qulaq olmaq lazımdır, birdən

aqukuk* bayquşu uçub keçə bilər. Aqukuk ilin bu vaxtı dəniz üzərindən uçan yeganə quşdur. Əgər biz hər hansı bir ada ilə torpaq arasındayıqsa, onda aqukuk bizə yol göstərə bilər. Hansı quş olursa-olsun, açıq dənizdə yalnız düz yolla uçuşur, heç bir yana dönmədən, yalnız düz yolla. Aqukuk da həmçinin.

Mılğun yenə də başını qaldırmadan qaşqabaqla:

– Bəs əgər ada ilə torpaq arasında deyiliksə? – soruşdu.

– Onda biz onu görməyəcəyik, – deyə Orqan aramla cavab verdi.

Kirisk aqukukun nə üçün, hansı ehtiyac üzündən dəniz üzərindən uçacağını dəqiqləşdirib bilmək istədi, ancaq Mılğun onu qabaqladı.

– Bəs əgər aqukuk bizim üstümüzdən uçmağı unutmuş olarsa, hə, atkıx? – Mılğun istehza etdi. – Bəs birdən o tərəfdən uçmaq həvəsinə düşsə? Onda necə olar, hə?

– Onda biz onu görməyəcəyik, – Orqan yenə də sakit cavab verdi.

– Demək, görməyəcəyik? – Mılğun qəzəblə soruşdu. – Deməli, hər iki halda biz aqukuku görməyəcəyik? Hə? Onda sual olunur, biz niyə burada qaxılıb durmuşuq?

Mılğun donquldanaraq bir az da hirsələndi. Sonra əsəbi halda bərkdən gülməyə başladı və birdən-birə susdu.

Qayıqdakılar onun hərəkətlərinə mat qalmışdılar. Hamısı nə edəcəyini bilmədiyi üçün susurdu.

* Aqukuk – Şimal qütbü bayquşu

Hiss olunurdu ki, Mılğunun aqlında nə isə var. O, kürəyi bənd olunduğu yerdən əlinin içiyə altdan vurub çıxartdı, sonra qayığın burnuna çıxdı və kürəklə müvazinətini saxlayaraq ayaq üstə dayandı. Ona heç kim heç nə demədi. O da heç kimə fikir vermədi.

– E-hey! – deyə o, qəzəblə çığırdı. – Küləklər Şamanı! – O, üzünü dumana tutub var gücü ilə çığırdı. – Əgər sən it leşi yox, küləklər sahibisənsə, bəs hanı səninin küləklərin? Mağaranda ölmüsən, yoxsa xəbərin yoxdur ki, biz bu dumanın içində ilişib qalmışıq, sanki quyunun dibinə düşmüşük və çıxma bilmirik? Yoxsa sən yanımızda oğlan uşağı olduğunu bilmirsən? Bu necə olan işdir, hə? O, su içmək istəyir, su istəyir! Su! Başa düşürsən? Sənə səslənirəm, yanımızda oğlan uşağı var, o, birinci dəfədir ki, dənizdədir! Sən isə bizimlə gör necə rəftar elədin! Məgər bu düzgündür? Əgər sən qoxumuş suiti leşi deyil, küləklər sahibisənsə, onda cavab ver! Göndər öz küləyini! Eşidirsən? Dumanı yığışdır! Eşidirsən məni? Fırtına göndər, ən güclü fırtına. Tlan-gi-la göndər, tulla bizi dənizə, qoy dalğalar alsın bizi ağuşuna. Eşidirsən? Eşidirsən məni? Əgər sən küləklər sahibisənsə, bizə fırtına göndər!

Mılğun uzun müddət küləklər şamanını haraylayıb səsi batnadək gah ona söyüşlər yağdırdı, gah da külək göndərməsi üçün yalvardı. Sonra isə o, əlindəki kürəyi qəzəblə dənizə atdı və qayığın içinə çöküb üzünü əllərinin arasına alaraq hönkürtü ilə ağlamağa başladı. Hamı əlacsız halda susurdu. O, hıçqırıqlar içində

boğularaq balaca uşaqlarının adlarını bir-bir çəkərək onları oxşayırdı. Heç vaxt ağlayan kişi görməmiş Kiriskin gözləri yaşardı və o, qorxudan titrəyə-titrəyə Orqandan soruşdu:

– Atkıcx! O niyə belə edir? Niyə ağlayır?

Qoca oğlanın əlini sıxaraq:

– Qorxma, – deyə onu sakit elədi. – Keçib gedəcək! Bir azdan sakitləşəcək! Sən bu barədə fikir eləmə. Bu sənə aid deyil, indi keçib gedəcək.

Doğrudan da, Mılgun yavaş-yavaş sakitləşməyə başladı, ancaq hələ də əllərini üzündən çəkmir, hıçqıra-hıçqıra, titrəyə-titrəyə çiyinlərini atırdı. Əmrayin yavaş-yavaş qayığı suda üzən kürəyin yanına gətirdi. O, kürəyi sudan çıxardı, öz yerinə bənd etdikdən sonra şəfqətlə:

– Sakit ol, Mılgun, – dedi. – Sən haqlısan, dumanda əziyyət çəkməkdənsə, fırtınaya düşmək yaxşıdır. Bir az da gözləyək, bəlkə, dənizin üzü açıldı. Çarəmiş nədir...

Mılgun heç nə demirdi. O, başını aşağı salmış və önünə baxmaqdan qorxan dəli kimi bükülüb oturmuşdu.

Duman isə aləmi sonsuz, donuq zülmətdə saxlayaraq okean üzərində hələ də sakit-sakit sallanıb durmuşdu. Heç bir külək yox idi. Heç bir dəyişiklik yox idi. Bir az əvvəl küləklər şamanına lənət yağdıran Mılgun bu səssizlik qarşısında susur, daha heç bir söz demirdi. O daha qəzəb, hirs nümayiş etdirmədi, heç yerindən qımıldanmadı da...

Bir yerdə durmasınlar deyə Əmrayin asta-asta kü-

rək çalır, qayıq suyun üstü ilə güclə seziləcək dərəcədə şütüyürdü. Orqan isə susurdu, yenə öz aləminə qapılmışdı. Ola bilsin, yenə də və bəlkə də, həyatında axırıncı dəfə Orqan öz Balıq-qadını haqqında fikirləşirdi.

Kirisk onu kədərli düşüncələrdən ayıraraq yavaşca soruşdu:

– Atkıcx, aqukuk nə üçün adalara uçur?

– Hə, yadımdan çıxıb sənə deyim. Bu cür dumanda dəniz üzərindən yalnız aqukuk uça bilər, – dedi. – Aqukuk adalara ov etməyə uçur, hərdənbir də körpə nerpa balalarını tutur. Aqukukun gözləri elədir ki, dumanda da, qaranlıq gecələrdə də gündüz kimi görür. Çünki bayquşdur. Ən böyük, ən güclü bayquş.

Dodaqları qurumuş Kirisk pıçıltı ilə:

– Kaş mənim də elə gözüm olaydı, – dedi. – İndi mən də ha tərəfə üzəcəyimizi bilərdim, onda biz tez gedib quruya çıxardıq və çoxlu-çoxlu su içərdik... Kaş mənim də elə gözüm olaydı...

– Eh, – Orqan ah çəkdi. – Hər kəsin öz qisməti.

Onlar susdular və aradan bir xeyli keçəndən sonra Orqan, həmin söhbətə qayıdırmış kimi, oğlanın üzünə baxaraq dedi:

– Çox darırırsan? Səbir elə! Əgər bu çətin vəziyyətə tab gətirsən, böyük ovçu olacaqsan. Döz, əzizim, su barədə düşünmə, başqa şey haqqında fikirləş.

Kirisk məsləhətə əməl edib su haqqında düşünməməyə çalışdı. Lakin bacarmadı. Suyu nə qədər unut-

mağa çalışırdısa, ürəyi bir o qədər çox su istəyirdi. Bir an Kirisk az qaldı ki, Mılgun kimi bağırırsın. Gücü ancaq buna çata bilərdi.

Həmin gün beləcə ötdü. Onlar hey ümid bəslədilər ki, uzaqlardan dalğa səsi gələcək, sərin külək əsəcək, külək bu dumanı dünyanın o başına qovub onlar üçün xilas yolu açacaq. Lakin dəniz sakit qalmağa davam edirdi. Bu elə ağır, mənfur sakitlik idi ki, adamın bu səssizlikdən başı ağrıyırdı. Ən dəhşətli isə bu dörd nəfərin getdikcə daha da artan susuzluğu idi.

Axsama yaxın Mılgunun halı xarablaşdı. O, səsinə də çıxarmırdı. Gözləri isə heç nə ifadə etmirdi. Ona bir azca su vermək lazım gəldi. Lakin Orqan bu vaxt gözünü parçadan çəkə bilməyən Kiriskə baxaraq dözmədi, ona da, sonra isə Əmrayinə də parçın dibində su verdi. Özü isə yenə də ağzına bir damcı su almadı. Bu dəfə o, dibində azacıq su qalmış çəlləyi oturacağıın altına qoyub xəyala qapıldı. Bir xeyli vaxt hərəkətsiz halda oturub qaldı. Orqan sanki heç bir yanğı keçirmir, heç bir cismani əzab çəkmirdi. O, qayığın dal tərəfində dinib-danışmadan, qımıldanmadan, qaya zirvəsindəki tənha şahin kimi oturmuşdu. O artıq bilirdi ki, qarşıda onu nə gözləyir və buna görə də olan-qalan gücünü saxlamağa çalışırdı. Belə bir anda könlündən tənbəki çubuğu keçdi. Qoca, Balıq-qadın haqqında xəyallar quraraq axırıncı dəfə çubuq çəkmək istədi...

Ulu Balıq-qadın, harda üzürsən?

O özünə bələd idi, son hədd astanasında öz gücü və

ləyaqətinin nəyə qadir olacağını bilirdi. Onu öz niyyətindən hələlik saxlayan yeganə varlıq bütün bu günlər ərzində ona bərk bağlanan və ovunmaq, qızınmaq üçün onun böyrünə qısılan Kirisk idi. Orqanın oğlana yazığı gəlirdi. Lakin onun xətrinə bunu etmək lazım idi...

Bu uzun və kədərli, başçı Orqan üçün isə son gün beləcə bitirdi.

Artıq qaş qaralır, daha bir gecə yaxınlaşırdı. Duman elə yerində qalırdı. Yenə də qaranlıq düşürdü, onun ardınca isə son dərəcə uzun, dözülməz, müdhiş bir gecə gələcəkdi.

Qaranlıqda yolunu azan qayıq susuzluq və aclıqdan haldan düşmüş, can üstündə olan adamlarla birlikdə duman içində ağır-ağır ləngər vururdu...

Kirisk yuxuya nə vaxt getdiyini dəqiq xatırlaya bilmirdi. Ancaq susuzluğun dözülməz əzabından əldən düşərək güclə yuxulaya bilmişdi. Ona elə gəlirdi ki, onu diri-diri qovuran bu işgəncələrin sonu olmayacaq. Yalnız su lazım idi! Yalnız su, başqa heç bir şey! Aclıq hissi yavaş-yavaş küt ağır kimi zəifləmişdi, amma su içmək istəyi getdikcə daha artıq qüvvə ilə şiddətlənirdi. Onu heç cür yatırmaq mümkün deyildi.

Kiriskin yadına düşdü ki, uşaq vaxtı bir dəfə bərk xəstələnib qızdırma içində yatanda da onun halı pis olmuş və o, yaman su istəmişdi. Anası onun yanından bir anlığa da çəkilmir, hey əsgisi isladılıb onun od tutub yanan alnına qoyur, oğrun-oğrun ağlayır və nə isə pıçıl-

dayırdı. Yarıqaranlıqda, piy çırağının həzin, titrək işığında, o, başı üzərinə əyilmiş anasının iztirablı üzünü görürdü. Həmin vaxt atası dənizdə idi. Kirisk su içmək və atasını görmək istəyirdi. Lakin onun bu iki arzusundan heç biri yerinə yetmirdi. Atası çox uzaqda idi. Anası isə ona su vermirdi. Deyirdi ki, ona qətiyyənlə su içmək olmaz. Anası onu qızdırmadan qaysaqlanmış, quruyub bir-birinə bitişmiş dodaqlarını əsgilə azca isladırırdı, ancaq bu onun iztirablarını yalnız bir anlığa yüngülləşdirirdi. O, yenə də su istəyirdi.

Anası onu dilə tutaraq:

– Döz, əzizim! – deyirdi. – Səhərə kimi yaxşı olacaqsan. Sən ürəyində tez-tez de: “Göy siçan, su ver”. On da halın yaxşı olacaq. Göy siçandan istə, əzizim, qoy getsin, sənə su gətirsin. Ancaq sən yaxşı-yaxşı, ürək-dən istə...

Həmin gecə o, susuzluğu ilə əlbəyaxa olaraq, bu sözləri pıçıltılı deyərkən göy siçanın ona su gətirəcəyini gözlədi. O, göy siçana dönə-dönə yalvarıb dedi: “Göy siçan, su ver! Göy siçan, su ver!” Sonra o, qızdırma içində sayıqlayıb çapaladı. Yenə də yalvardı: “Göy siçan, su ver!” Göy siçan gəlib çıxmaq bilmirdi. Kirisk isə ağlayır, yalvarmağa davam edirdi. Nəhayət, göy siçan gəldi. O, günorta çağında meşədə bulaq üstə əsən meh kimi sərin və ələkeçməz idi. Onu görmək çətin idi. Mavi rəngli siçan hava kimi yüngül idi, o, kəpənək kimi uçurdu. Siçan uçarkən yumşaq tükünü Kiriskin üzünə, boynuna, bədənində toxundurur və bununla da,

ona yüngüllük gətirirdi. Deyəsən, siçan ona su verdi və o, suyu xeyli vaxt və acgözlüklə içdi, su isə getdikcə çoxalır, onun başından aşırırdı...

Çox zəifləmiş olsa da, səhər o özündə yüngüllük hiss edərək bir qədər sağalmış halda oyandı və uzun müddət halının çox pis olduğu həmin gecə ona doyunca su verməyə, onu sağaltmağa gəlmiş göy siçanı unuda bilmədi...

İndi qayıqda susuzluqdan odlanarkən həmin əhvalatı xatırladı. Kaş göy siçan gələydi! Həmin an o, qəlbində göy siçanın ona su verəcəyinə ümid oyatmış anası barədə dərin sıxıntı və kədərlə düşündü. O, xəstəlik vaxtı su istədiyi anlarda onun başı üzərinə əyilmiş anasını qüssəylə xatırladı. Onun üzünü nə qədər qəmli, nə qədər şəfqətli idi, necə həyəcanla, necə yalvarışla, necə vahimə ilə oğluna baxırdı. Anası onun üçün nələtməyə hazır deyildi! İndi o, görəsən, necədir? Nə edir orada? Yəqin, dəniz qırağında oturub ağlayır, gözləməkdən gözüünün kökü saralıb... Dəniz isə heç nə demir, heç kim də anasına kömək etməyə qadir deyil. Yəqin, qadınlar və uşaqların Alabaşın uçurumlarında tonqallar yandırması anasına dənizdə itənlərin gəlib çıxacaqları ümidini verir...

Onlar isə həmin vaxt xilas olacaqlarına dair son ümidlərini gecə dumanının zülmətində tədricən itirərək ölgün, qapqaranlıq yerdə qayıqla ağır-ağır hərlənirdilər. Lakin qüvvələr həddindən artıq qeyri-bərabər idi: kainatda günəşdən də əvvəl mövcud olan qatı zülmət

və qayıqda dörd nəfər naçar... Susuz, çərəksiz... Yolu göstərəcək gecə ulduzları olmadan... Ümmanın ortasında...

Kirisk heç vaxt bu cür zülmət görməmişdi və öz qısa ömründə heç ağına da gəlməmişdi ki, susuzluğun iztirabları bu qədər dözülməz ola bilər. Özünü ələ almaq üçün Kirisk vaxtilə onu susuzluğun pəncəsindən xilas etmiş göy siçan haqqında düşünməyə başladı...

Göy siçan, su ver!

O, anasının öyrətdiyi bu qəribə ovsunu ara vermədən öz-özünə pıçıldadı: "Göy siçan, su ver! Göy siçan, su ver!" Möcüzə baş verməsə də, o, cidd-cəhdlə yalvarıb göy siçanı çağırmağa davam edirdi. İndi göy siçan onun ümidi və susuzluğa qarşı ovsunu olmuşdu...

Göy siçan, su ver!

Oğlan bu yolla fikrini dağıtmağa çalışır, gah mürgüləyir, gah da yuxu arasında Orqanla Əmrayinin söhbətinə qeyri-iradi qulaq asıb oyanırdı. Onlar nə barədəsə xısın-xısın və uzun-uzadı söhbət edirdilər. Bu söhbət uzun fasilələri olan, sonadək deyilməyən və bəzən başa düşülməyən qəribə, anlaşılmaz sözlərdən ibarət idi. Kirisk böyrünə qısıldığı Orqanın sözlərini daha aydın eşidirdi. Qoca güclə nəfəs alaraq, ancaq boğazındakı xırıltı və xışıltıya mətanətlə sinə gərərək ağır-ağır danışırdı. Atasının səsi isə pis eşidilirdi, çünki o, bir az aralı oturmuşdu.

Əmrayin kiminsə onları eşidə biləcəyindən ehtiyat edirmiş kimi sakit səslə:

– Özün məndən yaxşı bilirsən, ancaq yenə də fikirləş, atkıcıx, – deyirdi. – Sən ki müdrik adamsan. Biz hamımız bu qayıqdayıq, demək, hamımızın taleyi bir olmalıdır.

– Tale, tale, – deyə qoca acı-acı donquldandı, sonra xırıltılı səslə: – Taleyin əlindən heç yerə qaça bilməzsən, məlum məsələdir, – dedi, – lakin tale o demək deyil ki, istədin-istəmədin boyun əyməlisən. Madam sonumuz çatır, bizdən birimiz özü də taleyi tələsdirə bilər ki, digərlərinin ömrü bir qədər uzanmış olsun. Özün fikirləş, birdən duman çəkilərsə, siz də gücünüz çatınca üzərsinizsə, torpaq da artıq göz qabağında olarsa, amma özünüzü torpağa çətdirməyə üçün bir neçə qurtum su çatmasa, məgər yaxşı olar? Məgər adama ağır gəlməz?

Əmrayin anlaşılmaz bir cavab verdi və onlar susdular.

Kirisk yatmağa çalışır, hey özünün göy siçanını çağırırdı, ona elə gəlirdi ki, göy siçan o yatanda gələcək... Fəqət yuxusu qaçmışdı.

Göy siçan, su ver!

Orqan:

– Bəs Mılgun necədir? – soruşdu.

Əmrayin cavab verdi:

– Eləcə uzanıb qalıb.

– Uzanıb qalıb deyirsən? – soruşan Orqan sözünə bir qədər ara verdikdən sonra: – Özünə gələndə çatdır ona, – deyə xırıltılı səslə dedi.

– Yaxşı, atkıcıx, – Əmrayinin səsi titrədi, o, güclə boğazını arıtladı, – hamısını çatdıraram, sən necə demisənsə, o cür.

– Ona de ki, mənim ona hörmətim vardı. O, mahir ovçudur. Yaxşı da insandır. Həmişə ona hörmət etmişəm.

Onlar yenə susdular.

Göy siçan, su ver!

Sonra Əmrayin nə isə dedi. Kirisk onun sözlərini yaxşı eşidə bilmədi, amma Orqanın Əmrayinə cavabını eşitdi:

– Yox, gözləyə bilmərəm, Əmrayin. Məgər görmürsən? Taqətim çatmır. Yaxşı it gözdən iraq yerdə ölər. Mən özüm belə istəyirəm. Mən böyük adam olmuşam! Bunu bilirəm. Həmişə Balıq-qadın yuxuma girib. Sən bunu başa düşməzsən... Mən oranı istəyirəm...

Sonra onlar yenə də nə barədəsə danışdılar.

Kirisk:

– Göy siçan, su ver! – deyə siçanı səsləyə-səsləyə yuxulayırdı.

Tam yuxulamamış Kiriskin eşitdiyi axırncı sözlər atasının Orqana yaxın gəlib bunları deməsi oldu:

– Yadındadır, atkıcıx, bir dəfə maral belində tacirlər gəlmişdilər, balta və cürbəcür əşyalar dəyişirdilər. Bax o yekə kürən vardı ha, o deyirdi ki, hansısa uzaq bir məmləkətdə dənizdən piyada keçən nəhəng bir adam olub. Belə adamlar olub...

– Deməli, o, çox böyük adamdır, bütün böyüklərin ən böyüyü, – deyə Orqan ona cavab verdi. – Bizdə isə ən böyük varlıq – Balıq-qadındır.

Kiriski yuxu aparırdı, amma bəzi sözləri hələ dumanlı şəkildə eşidirdi:

– Dayan. Fikirləş bir az...

– Vaxtdır. Mən öz dövrənimi sürmüşəm... Tutma məni... Gücüm yoxdur, tab gətirmərəm...

– Yaman qaranlıqdır...

– Nə fərqi var...

– Sənə deyiləsi sözüm hələ qurtarmayıb...

– Söz qurtarmır. Bizdən sonra da qurtarmayacaq.

– Yaman qaranlıqdır...

– Tutma məni. Tab gətirmərəm, gücüm tükənir. Mən isə istəyirəm özüm...

– Yaman qaranlıqdır...

– Siz hələ dözü, orada hələ bir az su var...

Kiminsə iri, cod əli kor-koranə gəzişərək oğlanın başında ehmalca dayandı. Oğlan gözüyumulu halda başa düşdü ki, o, Orqanın əli idi. İsti, ağır əl bir xeyli vaxt Kiriskin başında dayanıb durdu, elə bil ki, əl onu – Kiriskin başını himayə etmək və yadda saxlamaq istəyirdi...

Kirisk yuxuda gördü ki, o, dənizdə piyada gedir. Torpağa sarı gedir ki, su içsin. O yığılmadan, batmadan yeri yirdi. Ətraf başdan-başa heyrətamiz, qəribə bir aləm idi. Hansı tərəfə baxırdısa, təmiz, parlaq dəniz

göz işlədikcə uzanırdı. Dünyada dənizdən, dəniz suyundan başqa heç nə yox idi. Yalnız dəniz və yalnız duzlu dəniz suyu. O isə həmin suyun üzəri ilə bərk torpaq üzərində yeridiyi kimi gedirdi. Günəş şüaları altında hər yandan, hər tərəfdən dalğalar yellənib gəlirdi. Bu dalğaların haradan gəlib haraya getdiyini bilmək olmurdu.

O, dənizin içi ilə tək-tənha yeriyib gedirdi. Əvvəlcə ona elə gəldi ki, o, Orqandan, Əmrayindən və Milğundan qabaqda gedir ki, suyu tez tapsın və onları çağırınsın. Ancaq sonra başa düşdü ki, burada tamam tək qalıb. O qışqırır, onları çağırır, amma heç kim onun səsinə səs vermirdi. O onların haraya qeyb olduqlarını anlaya bilmirdi. Bu onu dəhşətə gətirdi. Səsi eşidiləcək qədər yüksəkdən qışqıra bilmirdi. Heç bir yanda torpaq da görünmürdü. O, var gücünü sərf edərək dənizin içi ilə tövsüyə-tövsüyə qaçırdı. Lakin nə qədər qaçsa da, yenə də öz yerində qalırdı. Üstəlik, daha şiddətli yanğı ilə su istəyirdi. Elə bu məqamda o, başı üstündən uçan quşu gördü. O, ördək Luvr idi. Ördək yuva üçün yer axtara-axtara dənizin üzərində çıxırtı ilə süzürdü. Ancaq heç yanda bir parça quru yer tapa bilmirdi. Dənizin sonu yox idi. Ördək Luvr yazıq-yazıq inildəyir, havada vurnuxurdu.

– Ördək Luvr! – deyə Kirisk onu səslədi. – Hanı torpaq? Hansı tərəfdədir? Mən su istəyirəm!

– Hələ heç yanda torpaq yoxdur, heç yerdə! – deyə ördək Luvr cavab verdi. – Hər tərəf başdan-başa sudur.

– Bəs o birilər hanı? – Kirisk yoxa çıxmış ovçuları soruşdu.

– Onlar yoxdur, onları axtarma, onlar heç yerdə yoxdur, – deyə ördək Luvr cavab verdi.

Kiriski sözlə təsvir olunmayacaq tənhalıq və sıxıntı hissi çulğaladı. O, buradan harasa qaçmaq istədi, ancaq qaçılması bir yer yox idi, dörd bir yanını yalnız su, dalğalar bürüyürdü. Ördək Luvr isə bir qara nöqtəyə çevrilərək uzaqlarda gözdən itirdi.

– Ördək Luvr, məni özünlə apar, məni qoyub getmə! Mən su istəyirəm! – deyə Kirisk yalvardı.

Lakin ördək hay vermədi və bir azdan tamam gözdən itdi.

Kirisk onu yuxuda bürüyən sıxıntı və vahimənin ağırlığı altında hələ də hıçqıra-hıçqıra, göz yaşları içində oyandı. Ağlamaqdan qızarmış gözlərini yavaş-yavaş açdı, başa düşdü ki, yuxu görürmüş. Qayıq su üzündə rahatca yırğalanırdı.

Başının üstünü, dörd bir yanını get-gedə bozaran duman qaranlığı almışdı. Demək, gecə keçmiş, səhər açılırdı. O qurcalandı.

– Atkıcx, mən su içmək istəyirəm, mən yuxu görürdüm, – deyə mızıldandı, əlini qoca Orqana uzatdı. Əli heç kimə dəymədi. Orqanın qayığın dal tərəfindəki yeri boş idi.

– Atkıcx! – Kirisk çağırırdı. Heç kim hay vermədi. Oğlan başını qaldırıb hövlnak-hövlnak: – Atkıcx, atkıcx, hardasan? – deyə çağırırdı.

– Çığırma! – Əmrayin tez onun yanına gəldi. O, oğlunu qucaqlayıb bərk-bərk sinəsinə sıxdı. – Çığırma, atkıcx yoxdur! Çağırma onu! O, Balıq-qadının yanına getdi.

Lakin Kirisk sözə baxmadı:

– Hanı mənim atkıcxım? Hanı? Hanı mənim atkıcxım?

– Di qulaq as! Ağlama! Sakit ol, Kirisk, o daha yoxdur, – deyə atası onu dilə tutmağa çalışdı. – Ancaq sən ağlama. O dedi ki, mən sənə su verim. Bizim hələ bir az suyumuz var. Bax ağlamasan, mən sənə su verərəm. Təki sən ağlama. Bir azdan duman çəkilib gedəcək, onda özün görərsən ki...

Kirisk kırımədi, dartinıb var qüvvəsi ilə atasının əlindən çıxdı. Kəskin hərəkətdən qayıq yellənməyə başladı. Əmrayin nə edəcəyini bilmirdi.

– Bax indi üzüb gedəcəyik! Mılğun, qalx! Qalx deyirəm! Getdik.

Mılğun kürəkləri işə saldı. Qayıq suyun üzü ilə sakit-sakit şütüyürdü. Onlar yenə də aləmi əvvəlkitək başdan-başa çulğalamış dumanda haraya getdiklərini, niyə getdiklərini bilmədən – qarasına üzməyə davam etdilər.

Yeni günü onlar bu sayaq qarşıladılar. İndi qayıqda üçü qalmışdı.

Göy siçan, su ver!

Kirisk bir qədər sakitləşdikdən sonra Əmrayin öz yerinə keçib kürəklərin yanında oturdu və onlar dörd

avarla yenə də haraya və niyə getdikləri məlum olmadan, lakin daha sürətlə üzdülər. Qoca Orqanın yoxa çıxmasından sarsılmış Kirisk isə qayığın dal tərəfində yetim kimi oturaraq hələ də hıçqırırdı. Atası və Milğun da sarsılmışdılar. Onlar nə özlərinə, nə də Kiriskə heç nə ilə və heç cür kömək edə bilmirdilər. Bircə avar çəkməyə girişmişdilər. Üzürdülər ki, adı üzmək olsun. Ağ duman içində onların üzləri qapqara görünürdü. Hamısının başı üzərində amansız və ümumi fəlakət – yanğı və aclıq fəlakəti asılmışdı.

Onlar susurdular, heç nə barədə danışmırdılar. Danışmağa qorxurdular. Ancaq aradan bir xeyli keçdikdən sonra Milğun kürəyi buraxdı və Əmrayinə pərt halda:

– Suyu böl! – dedi.

Əmrayin çəlləkdən parçın dibinə adama bir neçə qurtum su süzdü. Su köhnəlmişdi, ondan iy gəlirdi, kif tamı verirdi. Yerdə qalan suyu bundan sonra üç-dörd içimlik ancaq bölmək olardı. Heç kim doyunca içmədi, içdikləri sudan heç kimin halı düzəlmədi.

Yenə də məşəqqətli intizar anları başladı. Görəsən, hava dəyişəcək, ya yox? Artıq heç kim heç bir ümidverici söz demirdi. Onlar zəifləmiş, haldan düşmüş, hər şeyə laqeyd olmuşdular. Keçilməz duman içində qayıqla boş-boşuna dövrlər vuraraq öz aqibətlərini fağır-fağır gözləyirdilər. Onlara yalnız bu qismətlə razılaşmaq qalmışdı. Duman onların iradəsini get-gedə daha da sarsıdır, susdururdu.

Bircə dəfə Milğun burnunun altında səsi titrəyə-titrəyə dedi:

– Təki bu duman çəkiləydi, ondan sonra mən lap ölməyə hazırım! Özüm atılam qayıqdan. Təki gözüm dünyanın o başını görmüş olaydı!

Əmrayin dinmədi, Milğuna tərəf heç başını da döndərmədi. Nə deyəcəkdi ki?! İndi o, qayıqda başçı əvəzi idi. Ancaq heç bir başqa təklif verə bilmirdi. Üzüb gədiləsi bir yer yox idi!

Vaxt gedirdi. İndi qayıq gah yerində sayır, gah da suyun təsiri ilə yenidən hərəkətə gələrək üzürdü.

Onların qorxusu saatbasaat artırdı. Sakitləşməyən yanğının üstünə amansız, məhvedici aclıq gəlirdi. Onların taqəti kəsilirdi.

Kirisk qayığın dal tərəfində gözləri yarıyumulu halda uzanmışdı. Başı hərlənirdi, çətinliklə nəfəs alırdı. Bos mədəsi ara vermədən sıxılır, sancırdı. Kirisk dəhşətli dərəcədə su istəyirdi.

Göy siçan, su ver!

İndi oğlan göy siçanı and verərək çağırır, fikrini dağıtmağa çalışırdı. İndi o, Alabaşın ətəklərində qalmış və indi onun üçün əlçatmaz olan, nağıl olan həyat haqqında xatirələrdə nicat axtarırdı.

Onun dodaqları “Göy siçan, su ver!” deyə pıçıldaıyır və başı hərləndiyi üçün gözünün önünə yaşıl çəmənli tərəcikdə uşaqlarla tir kimi diyirlənərək oynadıqları gəlirdi.

Ah, nə gülməli, gözəl oyun idi! Kirisk o oyunda hamıdan cəld və dözümlü idi. Dik təpəciyə yüyürüb çıxırsan və onun başından yamacla üzüaşağı buraxılmış hamar tir kimi, böyrü üstə çevrilə-çevrilə diyirlənirsən. Qollarını bədəninə bərk-bərk sıxmaq lazım gəlir. Yerindən tərpnəmək üçün əvvəlcə öz-özünə təkan verməli olursan. Bir, iki, üç dəfə çevrildikdən sonra daha özünü saxlaya bilmirsən. Gülməkdən uğunub gedirsən. Göy gah bu yandan, gah o yandan əyilib üstünə gəlir, buludlar fırlanır, gözünə görünüb yox olur, ağaclar fırlanır, yığılır, hər şey kəlləmayallaq aşır, göydəki günəş də gülməkdən uğunub gedir. Uşaqların cığirtəsi ətrafı başına götürür! Tez-tez, daha sürətlə, çevrilə-çevrilə üzüaşağı diyirlənirsən və bu vaxt sən dalınca diyirlənən uşaqların gah gərilməmiş üzləri, gah əyilmiş ayaqları arabir gözünə o qədər qəribə görünür ki! Nəhayət, dayanırsan. Əladır! Bircə qulağındakı küy olmasa! Elə bu yerdə ən məsul bir məqam gəlir. Bir, iki, üç! – sayana kimi gərək cəld qalxıb durasan və baş gicəllənməsindən yığılmasan. Birinci dəfə adətən hamı yığılır. Adama ləzzət verir! Hamı gülmür, özün də gülürsən! Ayaq üstə durmaq istəyirsən, ancaq yer ayağının altından qaçır. Ancaq Kirisk yığılmırdı, özünü ayaq üstə saxlaya bilirdi. Çalışdı ki, yığılmasın. Axı Muzluk daim yanında olurdu. Onun yanında gücsüz bir oğlan kimi yığılmaq istəmirdi.

Amma ən yaxşısı və gülməlisi onun təpəcikdən Muz-

lukla birlikdə, ötüşə-ötüşə diyirlənməsi idi. Qızlar da diyirlənə bilirdilər. Fəqət onlar qorxurdular və bəzən saçları nəyəsə ilişirdi. Amma bu sayılmırdı. Belə şən oyunda bədənində qancır əmələ gəlmədən keçinmək olmurdu.

Onlar birlikdə diyirlənəndə isə Kirisk bilərəkdən dir-səklərini gərir, ləngiyirdi ki, Muzluku ötüb keçməsin. Kirisk və Muzluk onları əhatə edən uşaqların səs-küyü, qəhqəhələri altında aşağıya kimi eyni vaxtda diyirlənib gəlir, “üç” deyənə kimi eyni vaxtda ayağa qalxır və heç kəs bilmirdi ki, Muzluku tutub saxlamaq, ona ayaq üstə durmağa kömək etmək Kiriskə necə xoş gəlir. Onlar bir-birinə kömək edirmiş kimi, qeyri-ixtiyari qucaqlaşdılar. Muzluk elə fərəhlə gülürdü, dodaqları elə məftunedici olurdu ki... Özü də Muzluk həmişə elə edirdi ki, Kirisk onu tutub saxlasın. Həmişə özünü elə göstərirdi ki, guya yığılır. Kirisk isə onu tutub qucaqlayaraq ayaq üstə durmağa kömək edirdi. Onların həmin anlarda necə sirli səadət və zərif, ürkək məhəbbət dəqiqələri keçirdiklərini heç kəs başa düşməzdi. Qızın cılığın ürəyi nazik don altından şiddətlə döyünərdi, onların bədənləri ara vermədən bir-birlərinə dəyər və Kirisk Muzlunun necə səksəndiyini, tez ona qısıldığını, onun baş gicəllənməsindən məst olmuş gözlərinin nə qədər füsunkar, nə qədər gözəl olduğunu sezərdi. Bütün dünya – yerdə və göydə nə vardisa – hamısı onların bitib-tükənməz gülüş və səadət dəryasına qərq olaraq onlarla birlikdə üzər, fırlanardı. Heç kimin ağlına da gəlmirdi ki, bu necə səadətdir!

Yalnız bircə dəfə Kiriskin tay-tuşları içərisində ondan bir az böyük olan zəhlətökən bir oğlan nə isə başa düşdü və guya baş gicəllənməsindən ayaq üstə dura bilməyib Muzlukun üstünə yığılmağa başladı. Muzluk kənara çəkilir, ondan uzaqlaşır, o isə özünü Muzluka yetirib onun üstünə yığılırdı. Kirisk bu hərəkətlərə dözməyib onunla savaşıdı. O, Kiriskdən böyük idi və Kiriski bir neçə dəfə vurub yıxdı. Bununla belə, axırda heç-heçə çıxdı. Kirisk təslim olmadı və Muzluka imkan vermədi ki, savaşa qoşulub ona kömək etsin. Ancaq bu, bircə dəfə olmuşdu...

Doyunca oynadıqdan sonra qan-tər içində çaydan su içməyə qaçdıqları başqa sevincli anlar da olmuşdu.

Göy siçan, su ver!

Göy siçan, su ver!

Çay yaxınlıqda axırdı. Meşədən keçərək onların oynadıqları yerə tərəf gəlirdi. Çayın suyu özündə meşə sərinliyini saxlayaraq daşlara dəyə-dəyə şarıltı ilə axardı. Çayın lap qırağında boy atmış otlar gərilmis gövdələri ilə axının gücünə müqavimət göstərərək suda yuyunardılar.

Kirisklə Muzluk çayın qırağına eyni vaxtda qaçar və otları o tərəf-bu tərəfə aralayaraq suyun üstünə eyni anda əyilərdilər. Oyun vaxtı əl yumağa və suyu ovuc-ovuc içməyə vaxt olmurdu, onlar suyu maralsayağı içərdilər – başlarını suya sallayaraq. Ah, necə də məzəli idi!

Göy siçan, su ver!

Göy siçan, su ver!

Ah, göy siçan, su ver!

Onlar başlarını suya salıb sahildə uzanardılar. Həmin an çiyinləri bir-birinə dəyər, sürətlə axan bulağın sırnağına sallanmış əlləri elə birləşərdi ki, sanki onların ümumi qoşa əli vardı. Onlar suyu dodaqlarıyla sorar, nəfəs də-rə-dərə, ağızlarını ləzzətlə doldurub qurtulda-da-qurtuldada, oynaya-oynaya içərdilər. Buradan getmək istəməzdilər, endirilmiş başlarını iti axan, titrək əkslərini gördükləri büllur çaydan ayırıb qaldırmaq istəməzdilər. Sudakı əyri-üyrü əkslərinə, bir-birinə baxıb gülərdilər.

Göy siçan, su ver!

Göy siçan, su ver!

Göy siçan, su ver!

Ah, göy siçan, su ver!

Muzluk isə üzünü çaydan ayırmadan, badamı göz-lərini bic-bic qıyaraq ona baxardı. Kirisk də ona bu sa-yaq baxar və bic-bic gülərdi. Muzluk onu özündən kənar etmək istəyirmiş kimi çiyi ilə itələyər, o isə təslim ol-mazdı. Bu vaxt o, ağzını su ilə doldurub Kiriskin üzünə fısqırdardı. Həmin hərəkəti Kirisk də edərdi. Sonra da qaçdı-tutdu başlayardı. Onlar heydən düşənədək bir-birini suda qovar, bir-birinin üstünə su sıçradar, baş-dan-ayağa islanaraq çayla gah üzüyuxarı, gah üzüaşağı qaçardılar...

Göy siçan, su ver!

Bunun daha heç vaxt təkrar olunmayacağını dərk etmək Kirisk üçün ağır idi. Onun nəfəsi daralır, mədəsi

daha kəskin sancırdı. O həmin göy siçanı ara vermədən çağıraraq için-için ağlayır, ağrıdan qovrulurdu:

Göy siçan, su ver!

O, xəyala qapılıb susuzluğu unutmağa çalışaraq beləcə uzanmışdı. Ətrafında heç nə dəyişməmişdi. Dumanın ağ örtüyü hələ də onları hərtərəfli əhatə etmişdi. Onlar qayıqda hərəsi öz yerində aciz halda sərilib qalmışdılar. Birdən qayıq bərk silkələndi və Kirisk atasının həyəcanlı səsinə eşitdi:

– Mılğun! Mılğun! Neyləyirsən? Dayan!

Kirisk başını qaldırdı və gördüyü mənzərəyə mat qaldı. Qayığın kənarından üzüşağı əyilmiş Mılğun dəniz suyunu parçla doldurub içirdi.

Əmrayın onun yanına cumdu, parçı əlindən qoparıb almağa çalışaraq:

– Bəsdir! – dedi.

Ancaq Mılğun təhdidedici bir vəziyyət alaraq:

– Yaxın gəlmə, Əmrayın! Öldürərəm! – dedi.

Ağıza alınası olmayan bu acı, duzlu suyu o, üst-başına, sinəsinə, qollarına tökə-tökə içirdi. O, titrək əlləriylə parçı başına çəkərək, özünü buna məcbur edərək boğula-boğula içirdi. Həmin an onun üzünü sanki heyvani şəkil almışdı.

Sonra o, parçı qayığın dibinə tulladı və xırıldaya-xırıldaya, tövşüyə-tövşüyə arxası üstə yığıldı. O beləcə uzanıb qaldı, ona heç nə ilə kömək etmək mümkün deyildi. Kirisk qorxudan daha bərk susadı və qarnında kəskin sancılar keçirərək yumaq kimi büküldü. Güc-

dən düşmüş Əmrayin isə yenidən avarlardan yapışdı və qayığı duman içində yavaş-yavaş sürməyə başladı. Onun əlindən başqa heç nə gəlmirdi.

Mılğun gah kiriyir, gah da yenidən əsəbi halda xırıldayır, susuzluqdan həlak olurdu. Ancaq bir müddət sonra o, başını qaldırıb:

– Yanır, içim yanır! – deyərək köynəyinin yaxasını cırmağa başladı.

– De görüm, neyləyim? Sənə necə kömək edim? Orda hələ var, – deyə Əmrayin çəlləyi göstərdi. – Bir az töküm?

– Yox, – Mılğun imtina elədi. – Daha yox. İstəyirdim özümü birtəhər gecəyə çatdırım, sonra isə bizim rəhmətlik başcının yoluyla gedim, ancaq çatdıra bilmədim. Nə edək, qoy belə olsun. Yoxsa başqa bir şey edə bilərdim. Bütün suyu içə bilərdim. İndi isə mənim axırım çatıb və mən gedəcəyəm. İndi mənim axırım çatıb... Mən özüm gedəcəyəm, hələ qüvvəm var.

Sonsuz dənizin ortasında, ucu-bucağı olmayan duman içində özünü tədricən ölümə məhkum edən adama qulaq asmaq dəhşətli və dözülməz idi. Əmrayin öz dostu və qardaşı Mılğunu birtəhər sakit eləmək, ona nə isə demək istədi. Ancaq Mılğun qulaq asmaq istəmədi, o tələsirdi... O öz məşəqqətlərindən biryolluq qurtarmağı qət etmişdi.

– Sən mənə heç nə demə, Əmrayin, artıq gecdir! – Mılğun dəli kimi donquldandı. – Mən özüm... Mən özüm gedəcəyəm. Siz isə ata-bala özünüzlə həll edin.

Belə yaxşı olar. Siz məni belə olduğuna görə bağışlayın. Siz, ata-oğul qalın, hələ bir az su var... Mən isə bu saat gedəcəyəm, – deyə Mılğun qayığın böyründən yapışdı, ayağa qalxdı. Mılğun bütün gücünü toplayıb özünü yığılmaqdan saxladı, sonra Əmrayinə acıqlı-acıqlı baxaraq:

– Sən mənə mane olma! – dedi. – Belə lazımdır. Sən mənə mane olma. Əlvida! Bəlkə, özünüzlə çatdıra bildiniz. Mən bu saat... sən isə dərhal aralan, kənara sür, get... Dərhal. Qətiyyənlə gözləmə... Əgər yaxın gəlmiş olsan, qayığı çevirəcəyəm. İndi isə kürəklə. Eşirdirsən?

Əmrayinin Mılğunun təhdid və yalvarışlarına tabe olmaqdan başqa çarəsi qalmadı. Qayıq dumanı və sakit suları yararaq baş alıb getdi. Kirisk ağlaya-ağlaya Mılğunu çağırırdı. Məhz bu an Mılğun qayığın üstündən qətiyyətlə aşdı. Qayıq yana əyildi və yenidən düzəldi. Mılğun buz kimi soyuq suda çapalaya-çapalaya çığırdı:

– Kənara! Kənara üzün!

Duman onu dərhal uddu. Ara sakitləşdi. Sonra bu donuq sükunətdə bir səs gəldi – batan adamın son qışırığı. Bu məqamda Əmrayin özünü saxlaya bilmədi:

– Mılğun! Mılğun! – deyə çağırırdı və hönkürtü ilə ağlayaraq qayığı geri döndərirdi.

Onlar tez geri qayıtdılar. Mılğun isə artıq yox idi. Suyun səthi boş və sakitdi, elə bil heç nə olmamışdı. Adam batan yeri müəyyən etmək çətin idi.

Günün bütün qalan hissəsini onlar heç yana getməyib buradaca hərləndilər. Qəm dəryasına qarq olmuş ata-bala bir-birinə qoşulub ağlayırdı. Kirisk atasının ağladığını ömründə birinci dəfə görürdü. Bu vaxtadək atası belə vəziyyətə düşməmişdi.

Əmrayin saqqalına axmış göz yaşlarını silərək burununun altında:

– Hə, indi biz tək qaldıq, – dedi, amma özünü heç cür toxtada bilmədi. İçini çəkə-çəkə pıçıldadı: – Mılgun, mənim vəfalı dostum...

Gün artıq sona yetirdi. Hər halda, dumanın getdikcə tündləşən rənginə baxanda adama belə gəlirdi. Axşam toranını tədricən canına hopduran dumanın sıx örtüyü altında isə indi içində yalnız iki adam – ata və oğul qalmış, itkin düşmüş tənha qayıq dənizdə dövrə vururdu.

Həmin vaxt Əmrayin qət etdi ki, su içmək vaxtı çatıb. O, Kiriskin bu anı necə məşəqqətlə gözlədiyini görür və başa düşürdü ki, nəfsini öldürüb bütün günü cıncırını da çıxarmadan yanğı və aclığa dözmək oğlu üçün nəyin bahasına başa gəlib. Mılgunun həlak olması su fikrini, necə olsa, bir xeyli vaxta unutturmuşdu. Ancaq yanğı yavaş-yavaş öz işini görmüş və əzab-əziyyətə qeyri-ixtiyari verilmiş möhlətin əvəzini amansızcasına çıxararaq indi ikiqat artıq qüvvə ilə tüğyan edirdi.

Bir damcını da hədə yerə tökməmək üçün o, qaxsımış sudan müstəsna bir ehtiyatla əvvəlcə Kiriskə

süzdü. Oğlan parçı dəli kimi qamarladı və öz su payını dərhal içdi. Sonra Əmrayin suyun çəlləyin dibində lap bir az qaldığını görsə də, özü üçün də tökdü. Atasının əlindəki çəlləyin əyilməsindən suyun lap az qaldığını Kirisk də başa düşdü. Belə olacağını əvvəldən təxmin etmiş olsa da, bundan sarsılmış Əmrayin meyit kimi ağardı. İndi Əmrayin öz suyunu içməyə daha tələsmirdi. Birdən ağılına gəlmiş bir fikrin təsirindən yerində donub qalmış Əmrayin parçı əlində dalğın-dalğın saxlamışdı.

– Al, tut, – deyə o, parçı oğluna verdi. Sonra tıxacı kip-kip tıxadı və demək olar ki, dibinəcən boşalmış çəlləyi öz yerinə qoydu.

– İç, – oğluna dedi.

– Bəs sən? – Kirisk təəccübləndi.

Ata təmkinlə:

– Mən sonra. Sən heç nə fikirləşmə, iç, – dedi.

Kirisk qaxsımış bu su payını da başına çəkdi. Yanğısı elə də yatmadı, ancaq necə olsa da, balaca bir yüngül-lük duydu.

– Hə, necədir? – atası soruşdu.

– Bir qədər yaxşı oldum, – deyə Kirisk pıçıldadı.

– Sən qorxub-eləmə. Yadında saxla ki, adam həтта ağzına bir damcı su almadan iki-üç gün yaşaya bilər. Hər nə olursa-olsun, heç nədən qorxma...

– Sən buna görə içmədin? – Kirisk onun sözünü kəsdi.

Əmrayin özünü itirdi. Bir qədər fikirləşdikdən sonra qısaca:

– Hə, – dedi.

– Bəs yeməksiz necə? Biz çoxdandır, bir şey yemirik.

– Təki su olsun. Ancaq sən bu barədə fikir eləmə. Yaxşısı budur, gəl bir qədər üzək. Səninlə bir az söhbət etmək istəyirəm.

Əmrayin avarı cırıldatdı və onlar dumanın içində ağır-ağır hərəkət etdilər. Ata özünü ələ almalı idi. Ona elə gəlirdi ki, bu yolla fikrini cəmləşdirmək olar.

Əmrayin oğlunu da avarlar arxasında oturtdu. Oğlan onun üçün həddindən artıq böyük olan avarı çətinliklə hərlədirdi. Birinin öhdəsindən yenə birtəhər gələ bilirdi, ancaq qoşa avar çəkəcək qədər məharətli deyildi. Hiss olunurdu ki, Əmrayin də, Kirisk də anbaan zəifləyirdilər. Vaxt gedir, vaxt bitirdi.

Kirisk ağır avarları necə gəldi hərlədənərək susur, heç yana baxmırdı. Əmrayinə isə əzab verən bu deyildi. O, oğluna arxadan baxaraq dodaqlarını çeynəyirdi, ürəyindən qara qanlar axırdı. Lakin söhbəti açmağa ürək eləməirdi. Hərçənd başqa çıxış yolu yox idi...

Dumanda bir-birini görmək yavaş-yavaş çətinləşirdi. Amma Əmrayin hələ də ağır düşüncələr qoyunda üzür, vaxta isə, doğrudan da, az qalırdı. Nə qədər özünü saxlasa da, təbiətən nə qədər güclü olsa da, susuzluq və aclıq öz işini qəddarcasına görür, hücum çəkib üstün gəlir, onun gücünü, qüvvəsini əlindən alırdı. Oğlunu vaxt itirmədən fikirləşdiyi həmin şeyə hazırlamaq lazımdı. Nə qədər ki özünü saxlamağa və əzm göstərməyə qadir idi – bunu etmək lazımdı idi.

O başa düşürdü ki, Orqan və Əmrayindən sonra o da qayığı tərk etməli olacaqdır. Başa düşürdü ki, oğlunun həyatını xilas etmək mümkün olmasa da, bari çəlləyin dibində qalmış o bir azca su qədərincə uzatmaq üçün bu, yeganə imkandır. O, dumanın bu gecə, yaxud ertəsi günü dağılacağını, hətta hava gec-tez açılrsa da, irəlidə oğlunu nələrin gözlədiyini, xilas ola bilib-bilməyəcəyini deyə bilməzdi. Nə qədər mümkün-süz görünsə də, yeganə ümid ona idi ki, duman çəkilib getdikdən sonra Kirisk ağ adamların böyük qayığına təsadüfən rast gələ bilirdi. Əmrayin eşitmişdi ki, bu sulara bəzən ağ adamlar peyda olurlar. Onlar uzaq okeanlarda üzürlər, amma özlərinin hansısa işlərindən ötrü bu sulardan da keçirlər. Əmrayin özü heç vaxt onlara rast gəlməmişdi, ancaq bu dünyadakı hər şeydən xəbərdar olan tacirlər ağ adamlar haqqında danışmışdılar. Əgər hava açılrsa və ağ adamlar okeanda bu balaca qayığı görmüş olsalar, Kirisk xilas olacaq.

Əmrayin oğlunu tərk etməzdən əvvəl ona məhz bu barədə danışmaq istəyirdi. Bir də Kiriskə ciddi-ciddi tapşırmaq lazımdı ki, son nəfəsinə kimi qayıqda qalsın. Əgər o, su qurtardıqdan sonra ölməli olsa da, qayıqda ölməlidir, daha özlərini dənizə atmağa məcbur olmuş qoca Orqan, Mılğun və onların yolu ilə gedəcək atası kimi hərəkət etməməli, özünü dənizə atmamalıdır. Başqa çıxış yolu yox idi. Taleyin amansızlığına boyun əymək, qatlaşmaq lazımdı... Lakin fikirləşəndə ki, on

bir yaşlı oğlan ucsuz-bucaqsız dənizin ortasında, qatı duman içində, susuzluq və aclıqdan qayıqda can verə verə bütün aləmlə mübarizədə təkbətək qalacaq, Əmrayini dəhşət bürüyürdü. Buna dözmək mümkün deyildi, buna gücü çatmazdı. Bu cür düşündükcə o anlayırdı ki, oğlunu tək qoya bilməyəcək, çünki onunla bir yerdə ölmək daha yaxşıdır...

Bir azdan hava lap qaraldı. Dumanlı gecənin zülmət qaranlığı dənizdə yenə də hökm sürməyə başladı. Əgər duman içində gündüz çağı üzmək mənasız idisə, gecə vaxtı üzmək daha çox mənasızdı. Qayıq yerindəcə yavaş-yavaş yırğalandı. Havanın dəyişməsindən yenə də heç bir əsər-ələmət yox idi. Dəniz nəfəs almadan, ölü kimi tərpənmədən dururdu.

Ata və oğul qayığın dibində özlərinə yer edərək bir-birinə bərk-bərk qısılib qaldılar. Nə o yatdı, nə də o biri. Susuzluq və aclıqdan əzab çəkən ata da, oğul da onları qabaqda nələrin gözlədiyini fikirləşirdilər.

Atasının yanında uzanarkən Kirisk hiss elədi ki, atası bu günlər ərzində çox arıqlayıb, əməlli-başlı üzülüb, bədəni sanki kiçilib. Atasına qısılaraq ona qarşı hiss etdiyi mərhəmətdən doğan göz yaşlarını xəfif-xəfif udaraq Kirisk həmin gecə atasına olan məhəbbətinin gücünü tam olaraq dərk etdi. O bu hissi sözlə ifadə edə bilməzdi – bu hiss onun canında, qanında, qəlbinin döyüntülərində idi. Əvvəllər o, həmişə atasına oxşaması ilə fəxr edər, onu təqlid edər və atası kimi olmağı arzulayırdı, indi isə o başa düşürdü ki, atası elə onun

özüdür, onun başlanğıcıdır, o isə atasının davamıdır. Buna görə də atasına özünə yazığı gəldiyi kimi acıyır, onun halına yanırı. O, siçana ürəkdən yalvardı ki, həm ona, həm də atasına su gətirsin:

Göy siçan, bizə su ver!

Göy siçan, bizə su ver!

Atası isə özü üçün daha su arzulamırdı. Hərçənd ki, yanğısı sönməmişdi və getdikcə şiddətlənən susuzluğun verdiyi əzab daha da artırdı. Əmrayinin dil-dodağı qurquru qurumuşdu, içi od tutub yanır və güclü, arası-kəsilməz sancılar verirdi. Beyni uğuldayırdı. İndi o, Mılgunun son iztirablarını başa düşürdü. Lakin Əmrayinin dərdi su dərdi deyildi. Su barədə düşünmək, doyunca su içməyi arzulamaq indi onun üçün heç bir məna kəsb etmirdi. Əgər oğlunun dərdi olmasaydı, əgər bu qaranlıq gecədə özünü onun böyrünə qısılmış oğlundan ayrılmağa məcbur edə bilsəydi, o bu izaholunmaz əzablara çoxdan son qoymuş olardı. Lakin Əmrayin oğlunu taleyin əlində başlı-başına qoyub getməyə cürət etməyərək bir qərara gələ bilmirdi. Ancaq daha çox ləngimək, vaxtı uzatmaq da getdikcə təhlükəli olurdu. Çünki atacağı addım üçün lazım olan cəsərət onu tərək edə bilirdi... Atanın yaşamaq vaxtı bitirdi...

Bunu oğluna necə, hansı sözlərlə başa salaydı? Kiriskə necə deyəydi ki, onu tərək etməsinin səbəbi oğlunun ömrünü, az da olsa, uzatmaq idi?

Atanın yaşamaq vaxtı bitirdi...

Kirisk onun ürəyindən keçənləri duyurmuş kimi birdən pıçıltı ilə:

– Ata! – dedi və atasına daha bərk qısılarlaq öz göy siçanına yalvarmağa başladı.

Göy siçan, bizə su ver!

Göy siçan, bizə su ver!

Əmrayın dişlərini bir-birinə sıxaraq dərdli-dərdli inildədi, amma heç bir söz demədi. O, oğlu ilə fikrən vidalaşırdı. Özü də bu vidalaşma nə qədər uzanırdısa, son addımı atmaq bir o qədər də əzablı olurdu. Bu gecə başa düşdü ki, ötüb keçən həyatı, sən demə, onun indiki gecəsinin sələfi imiş. O bunun üçün doğulubmuş və ondan ötrü ölürdü ki, öz ömrünü oğlunun ömründə uzatsın. Əmrayın yalnız indi anlamışdı ki, o hər zaman öz ömrünü axır nəfəsinə kimi oğlunun ömrünə calamaq istəyən, ömrünü oğlunun ömründə uzatmaq istəyən adam olub. Əvvəllər bu haqda düşünməməyinin səbəbi isə Əmrayını belə düşüncələrə sövq edəcək heç bir hadisənin həmin vaxtadək baş verməməsi idi.

Əslində, elə əvvəllər də bu fikrin onun ağılından şimşək kimi çaxıb keçdiyi hallar olub. O, rəhmətlik Mılgunla və digər yoldaşları ilə birlikdə meşədə böyük bir ağacı kəsdikləri zaman başlarına gəlmiş əhvalatı indi yadına saldı. Ağac yıxılmağa başlamışdı, o isə təsadüfən həmin anda nəhəng ağacın öz ətrafındakı bütün ağacları qıra-qıra yıxıldığı səmtə durmuşdu. Hamı səs-səsə verərək qışqırmışdı:

– Kənara çəkil!

Əmrayın gözlənilməz hadisədən yerində quruyub qalmışdı. Artıq gec idi. Yıxılan ağac gurultu və çatırtı salaraq, sanki göyün özünü aşıraraq ağır-ağır və aman-sızcasına onun üstünə gəlirdi. Həmin anda Əmrayın yalnız bir şey barədə fikirləşmişdi. Kirisk o vaxt hələ balaca idi, Psulk isə doğulmamışdı. O vaxt o bir neçə saniyə ərzində, demək olar, ölüm astanasında Əmrayın başqa heç bir şey barədə fikirləşməyə macal tapmamışdı, yalnız onu düşünmüşdü ki, oğlu ondan sonra onun özü olacaq varlıqdır. Ağac onu yarpaqların və tozun dalğasıyla vuraraq lap yaxınlığa yıxmışdı. Hamı sevincdən qışqırmışdı. Əmrayın sağ qalmışdı!

İndi o həmin hadisəni xatırlayaraq dərk etdi ki, ömründə atalıq hissindən başqa heç bir üstün və güclü hiss keçirməmişdir. Bundan ötrü o, uşaqlarına, ilk növbədə, oğluna, Kiriskə minnətdar idi. Əvvəlcə Əmrayın Kiriskə bu barədə danışmaq istədi, lakin onu həyəcanlandırmaqdan vaz keçdi. Onsuz da oğlunun halı pis idi...

Atanın yaşamaq vaxtı bitirdi...

Göy siçan, bizə su ver!

Göy siçan, bizə su ver!

Atanın yaşamaq vaxtı bitirdi...

Daha bir neçə əziz xatirə qalmışdı ki, Əmrayinə onlarla vidalaşmaq çətin idi. Baxmayaraq ki, zamanı artıq bitirdi, amma o bu xatirələrini yada salmadan getmək istəməirdi.

Əmrayın arvadını evliliklərinin ilk günlərindən se-

viridi. Çox qərribə idi ki, Əmrayin dənizdə olarkən, sən demə, onunla arvadı eyni vaxtda eyni şey barədə düşündülər. Elə ilk günlərdən belə idi. O, arvadının evdə nə barədə düşündüyünü bildiyi kimi, arvadı da onun dənizdə ikən nə barədə düşündüyünü hiss edir, bilirdi... Uzaq məsafədən bir-birindən bu cür xəbər tutma onların sirri və heç kimə bəlli olmayan yaxınlıq səadəti idi.

Arvadının ilk hamiləliyinin hələ dəqiq bilinmədiyi vaxt o, arvadından soruşmuşdu:

– Bizim oğlumuz olacaq?

– Sakit ol, kinrlər eşidərlər! – desə də, arvadının gözləri sevinclə doldu və o: – Sən haradan bilirsən? – soruşdu.

– Sən bu gün bu barədə fikirləşirdin. Sən bunu çox istəyirsən.

– Bəs sən?

– Sən ki mənim nə fikirləşdiyimi bilirsən, sən nə barədə fikirləşmişənsə, mən də o barədə fikirləşmişəm.

– Mən isə ona görə fikirləşmişəm ki, sən bu barədə fikirləşmişən və çox istəmişən bunu...

Belə də oldu. Onların hisləri düz çıxdı. Kiriskin doğulmasına az qalmış arvadı Əmrayinin rəngi getmiş, yamaqlı, köhnə dəri şalvarında gəzərdi. Bunu ərinin ova getdiyi vaxt bətnindəki uşaq yanında kişi ruhunu hiss etsin deyə etməsi ilə izah edirdi. Arvadı onun köhnə dəri şalvarında hamıdan göyçək və istəkli idi. Hamıdan göyçək və istəkli!

İndi isə Kirisk və onunla bağlı olan hər şeylə əbədi olaraq ayrılmaq zamanı gəlib çatmışdı.

Bir dəfə Kiriskin artıq böyüdüüyü vaxtlarda ona hirs-lənmiş anası demişdi ki, Kirisk olmayanda ona bundan qat-qat yaxşı idi.

Bu sözlər oğlanın könlünə dəymişdi. Atası dənizdən qayıtdıqda:

– Bəs mən olmayanda mən harada olmuşam? – deyə sual vermişdi.

Yaman gülməliydə... Onlar – ər-arvad sakit-sakit, yalnız gözləri ilə gülürdülər. Anaya ələlxüsus o ləzzət verirdi ki, ata heç cür cavab tapa bilmir və bunu oğluna necə başa salacağını bilmirdi.

İndi isə atası ona deyərdi ki, o, dünyada olmayanda, onun içində, qanında, canında idi, oradan da anasının bətninə keçmiş və atasını təkrar edərək yaranmışdır. Əmrayin özü daha olmadıqdan sonra isə oğlunun cis-mində qalacaq və oğlunun uşaqlarında təkrar olu-nacaq...

Hə, ona beləcə də deyərdi və ölümqabağı məhz belə dediyinə görə özünü bəxtəvər hiss edərdi, lakin indi hər şeyin sonu çatırdı. Onun nəslinin sonu çatırdı. Kiriskin həyatı, ən çoxu, daha bir-iki gün davam edə bilirdi, çox yox. Əmrayin bunu yaxşı başa düşürdü. Bu onun üçün ən böyük fəlakət idi.

Bir də Əmrayin oğluna hiss etdirmək istəyirdi ki, o, ömrünün qalan vaxtını qoca Orqan və Mılgun haqqın-da minətdarlıqla düşünsün. Ancaq sonra Əmrayin belə

qərara gəldi ki, ola bilsin, oğlu özü onlar haqqında düşünməyin vacib olduğunu başa düşər...

Kirisk oyananda təəccübləndi ki, bu gecə yeri əvvəlki gecələrdəkindən isti olub. Onun üstü atasının gödəkcəsi ilə örtülmüşdü. Oğlan gözünü açdı, başını qaldırdı. Atası qayıqda yox idi. O, yerindən sıçrayaraq qayığa göz gəzdirdi, atasını axtardı, dumanlı dənizin səssiz-səmirsiz ənginliyini qəm dəryasına qərq edən tükürpərdici fəryad qopardı. Onun tənha, tam ümitsizlik və qəm dolu fəryadı uzun zaman kəsilmədi. O, haldan düşənə kimi ağıladı, sonra qayığın dibinə yığılıb hönkürtü içində başına döyməyə başladı. Bu onun ata və babalarına məhəbbəti, onlardan ötrü yası və oxşaması idi...

Oğlan qayığın dibində başını qaldırmadan, gözünü açmadan uzanmışdı. Onun gedəcəyi bir yer yox idi. Bütün ətraf yenə də ağımtıl dumanla döşənmişdi, ancaq bu dəfə dəniz qayığı yerində bir balaca yırğalayır və fırladırdı.

Kirisk xiffət eyləyib ağlayır, özünü yatdığına görə qınayırdı. Əgər o yuxulamasaydı, atasını heç vaxt buraxmazdı, onu əlləriylə, dişləriylə tutub saxlayardı. Kiriskin ağılından keçən o idi ki, kaş onlar bir yerdə həlak olaydılar, kaş aclıq və susuzluqdan tez öləydilər, ancaq bu dəhşətli tənhalıqla üz-üzə qalmayırdı. O ağlayıb özünü söyür, məzəmmətləyirdi ki, niyə gecə qayığın

güclü təkan nəticəsində bərk yırğalandığını hiss edəndə oyanmayıb, cəld durmayıb, qışqırmayıb? Ayılısaydı, heç atasına özünü dənizə atmağa izin verərdimi?

Bir azdan Kirisk ağlamaqdan yorğun düşüb sakitləşərək yuxuya getdi və bir müddət sonra yanğı, dərd önündə geri çəkildiyinin əvəzini çıxırmış kimi, yeni qüvvə ilə güc gəlməyə başladı. O, susuzluqdan necə inləyib əzab çəkdiyini hətta yuxuda da hiss edirdi. Yanğı onu boğurdu. Bu vaxt o, çəlləyin yanına, demək olar ki, kor-koranə süründü və onu əlinə aldıqda gördü ki, çıxartmaq asan olsun deyə tıxac bir az boşaldılıb, parç da lap yaxında idi. O özünə su tökdü və heç bir şey haqqında fikirləşmədən içdi, bununla da, bir-birinə yapışmış dodaqlarını araladı, qurumuş boğazının yolunu açdı. İstədi ki, bir də töksün, bir də içsin, lakin fikrini dəyişdi, özünü saxlaya bildi. Daha iki içimlik su qalmışdı...

Sonra o, məyus-məyus oturub atasının hansı səbəbdən heç bir söz demədən çıxıb getməsi haqqında düşünməyə başladı. Axı Kirisk üçün atası ilə birlikdə batmaq əl-qolunu tənhalığın və vahimənin bağladığı, qayığın üstündən aşmağa qorxduğu indiki anda batmaqdan daha asan olardı. O qət etdi ki, gücünü toplayan kimi bunu edəcək...

Artıq günorta olmuşdu, bəlkə də, günortadan bir qədər keçmişdi. Çünki duman bir az aydınlaşmışdı. Duman sanki seyrəlmək istəyirdi.

Kiriskin gedəcəyi bir yer yox idi, hətta olsaydı belə,

onun avar çəkməyə gücü çatmazdı. O, atasının və Mılgunun qayığın kənarına səliqə ilə qoyulmuş avarlarına qüssə ilə baxdı. İndi qayıq duman içində naməlum istiqamətdə gedərək özbaşına üzürdü. Hər tərəfdə adamın ürəyini çəkən dərin bir vahimə hökm sürürdü.

Az sonra – axşama yaxın o, yenə də bərk su istədi. Acılıqdan və zəiflikdən başı üstündə durmurdu. O nə tərpnəmək, nə də ətrafa baxmaq istəyirdi. O, dizin-dizin süründü, ancaq yorğunluqdan yarıyolda dayandı.

Kirisk başa düşdü ki, bir azdan heç qımıldana da bilməyəcək. O, əlini üzünə apardı və dəhşətə gəldi: onun əli qurumuş burunduq dərisi kimi yığılmış, balacalaşmışdı.

Bu dəfə o, sudan lazım olduğundan daha çox içdi. İndi su çəlləyin lap dibində, bircə içimlik qalmışdı və gələn dəfə qurtaracaqdı. Bir damcı da su qalmayacaqdı.

O, bir neçə dəfə özündən getdi, sonra yenidən özünə gəldi. Canlanmış axınlara qoşulmuş qayıq isə duman içində özbaşına üzüb gedirdi.

Elə bir an oldu ki, o özünü dənizə atmaq istədi. Ancaq buna gücü çatmadı. Dizi üstə qalxaraq qayığın kənarından sallana-sallana qaldı, ancaq bədənini qayıqdan çıxarıb atmağa gücü çatmadı. Sonra o elə zəiflədi ki, çəlləkdə qalmış suyu axıracan içməyə heç səy də göstərmədi.

O, qayığın dibində uzanaraq göy siçanı köməyə çağırırdı:

– Göy siçan, mənə su ver!

Lakin göy siçan gəlib çıxmıdı. O isə daha çox su içmək istəyirdi. Çayda cılpaq çimdiyi yay günləri yenə də gəlib gözlərinin önündə dayandı. Axı o vaxt onun çox yox, cəmi yeddi yaşı vardı. O il yay isti keçirdi. Onlar meşədə giləmeyvə yığardılar. Sonra da çimərdilər. Anası ilə xalası da çayda çimərdilər. Onlar ondan o qədər də həya etməzdilər. İkisi də soyunub əllərini sinələrinin üstünə sıxaraq qorxa-qorxa çaya girər və suya şıppıltı ilə dəyərək əcaib səslə qışqırdılar. Kirisk çay boyunca qaçıb sahildən suya tullananda isə onlar onu əldən düşənə qədər oynadardılar. Ən çox da anası. Çayın suyu isə tükənməz bir axınla axardı, onu həm doyunca içmək olurdu, həm də onda istədiyən qədər çimə bilirdin...

Göy siçan, mənə su ver!

Xəyalına gəlirdi ki, o, yenə də həmin çayın yanındadır. Yenə qızmar yay günündə cılpaq çimir. Budur o, sahillə qaçır, çaya tullanır, lakin suyun səthini hiss etmir. Çay ona gah ələkeçməz, qeyri-maddi su kimi, gah da duman kimi görünür. Kirisk dumanda çimir. Amma anası daha gülmür, əksinə, ağlayır. Onun göz yaşları şordur, göz yaşları yanaqlarından sel kimi tökülür...

Göy siçan, mənə su ver!

Gecə qayığın yırğalanması və dalğaların səsi Kiriski yuxudan oyatdı. Oğlan hövlnak qışqırdı – o, başı üzə-

rində ulduzlar görmüşdü! Bütün bu günlər ərzində birinci dəfə. Onlar çox yüksəkdə, qaranlıq səmanın dərinliklərində, dəniz üzərindən keçən qara buludların aralarından parıldayırdı. Hətta Ay da bulud arxasında tez-tez gizlənsə də, bir neçə dəfə görsəndi.

Oğlan heyrətdən sarsılıb qalmışdı: ulduzlar, ay, külək, dalğalar – bütün bunlar həyat, hərəkət deməkdi! Küləyin və dalğaların təqib etdiyi Böyük duman tər-pənmiş, hərəkətə gəlmişdi, donuq vəziyyətdən çıxmışdı, çəkilib gedirdi.

Oğlan göz yaşları içində ulduzlara baxırdı. Onun avarlardan yapışmağa taqəti yox idi. Ulduzların köməyi ilə yolu necə tapacağını, haraya üzəcəyini, başına nə gələcəyini bilmirdi. Lakin buna baxmayaraq, küləyin əsməsinə, dalğaların hərəkətə gəlməsinə, qayığın üz-məsinə sevinirdi.

O, sevincdən ağlayırdı. Kaş ki, onun içməyə suyu və yeməyə bir şeyi olaydı. O zaman bu həyatı yenə sevə bilərdi. Ancaq başa düşürdü ki, bir daha qalxa bilməyəcək, başa düşürdü ki, ömrünə az qalıb, başa düşürdü ki, tezliklə susuzluqdan öləcək.

Dalğaların hərəkətə gətirdiyi qayıq isə getdikcə daha sürətlə üzürdü. Axınla üzürdü – sükansız və avarsız. Dəniz üzərində üfük artıq tutqun-tutqun sezilirdi, qaranlıq çəkilir, səma getdikcə aydınlaşırdı.

Ay buludların arxasından çıxan kimi dənizin üzü aydıncə ləpələnir, zərif-zərif bərq vurur, sonra yenə tutulur və yenidən parlayırdı. Oğlan sükut içində

parlayan ulduzlara baxır və düşünürdü: “Görəsən, onlardan hansılar bəxt ulduzudur? Hansı ulduz Orqan atkıçxın, hansı Mılğunun, hansı atamındır? Bütün bu günlər ərzində siz görünmürdünüz. Siz də, ulduzlar, bizi dumanda görə bilmirdiniz. İndi mən təkəm və mən hamınızı göydə görürəm. Ancaq mən bilmirəm ki, hansı ulduz kimindir. Lakin bu işdə siz günahkar deyilsiniz. Siz axı bizi dənizdə görmürdünüz. Böyük duman bizi gizlətməmişdi. Amma indi mən təkəm. Onlar isə üzüb gediblər. Üçü də üzüb gedib. Onlar sizi çox sevirdilər, ulduzlar. Onlar sizi çox gözlədilər, torpağın yolunu tapmaq üçün sizi görməyi çox arzuladılar. Atkıçx deyirdi ki, ulduzlar heç vaxt adamı darda qoymur, aldatmırlar. O məni öyrətmək istəyirdi... Lakin siz günahkar deyilsiniz ki, belə oldu. Bir azdan mən də öləcəyəm. Mənim suyum yoxdur, mən artıq tamam taqətsizəm. Hara üzdüyümü də bilmirəm... Azacıq suyum qalıb, lap bir az, indi mən onu içəcəyəm, daha dözə bilmirəm. Mən bu gün yukolanın bir tikəsini çeynəmişəm. Ancaq mən daha bacarmıram, ürəyim bulanır, ödüm ağzıma gəlir... İndi mən suyun sonuncu qurtumunu içəcəyəm. Sizi bir daha görməyəcəyəmsə, ulduzlar, indi demək istəyirəm ki, Orqan, Mılğun və atam – Əmrayın sizi çox sevirdilər, sizin yolunuzu gözləyirdilər. Əgər mən səhərə sağ çıxsam, sonra vidalaşaram...”

Bir az sonra qayıq yenidən dumana düşdü və hər şey yox oldu, yenidən heç yanı görmək mümkün ol-

madı. Ancaq küləyin və dalğaların qovduğu qayıq əvvəlki sürətlə üzürdü. Kirisk üçün daha fərqi yox idi. O, suyun tamamilə qaxsımış və iylənmiş qalığını içib orada, boş çəlləyin yanında, qayığın dal tərəfində, qoca Orqanın adəti üzrə oturduğu yerdə uzanıb qalmışdı. Kirisk ölməyə hazırlaşır. Onun halı getdikcə lap pisləşirdi...

Kirisk vaxtı müəyyən edə bilmirdi. Ola bilsin ki, gecəyarından keçmişdi, bəlkə də, səhərə yaxın idi. Demək çətin idi. Dəniz üzərinə yüngül bir toranlıq yayılırdı, küləyin yaydığı tüstü kimi...

Lakin tale mövcuddur. Oğlan eşidə də bilirdi, eşitməyə də. Ancaq o eşitdi. O, başı üzərində birdən qanad xışiltısı və ala-toranda qayıq üzərində alçaqdan nəyinsə uçduğunu eşitdi. O səksəndi və bir göz qırpımındaca onun quş olduğunu, geniş-geniş qanad çalan böyük, güclü quş olduğunu görə bildi.

– Aqukuk! – deyə o çıxırdı. – Aqukuk! – Özü də qütb bayquşunun uçuş istiqamətini izləyə və küləyi yadda saxlaya bildi. Külək soldan əsirdi!

O, quşun arxasınca:

– Aqukuk! – deyə çıxırdı. O, indi vaxtilə Orqanın tutduğu sükandan yapışmışdı və qayığı aqukukun uçduğu tərəfə yönəldirdi.

Kirisk sükandan yapışaraq bütün varlığı ilə gərilməmişdi, o, daxilində olub-qalan bütün gücünü işə salmışdı və heç nə haqda fikirləşmədən qayığı quşun uçduğu istiqamətə yönəldirdi. Yalnız küləyi yadda

saxlamışdı, yalnız uçuşun istiqamətini yadda saxlamışdı.

Qütb bayquşunun haradan gəlib haraya uçduğu məlum deyildi. Adadan materikə, yoxsa materikdən hansısa bir adaya doğru. Ancaq Kirisk qoca Orqanın dediklərini unutmamışdı – bu quş dəniz üzərindən yalnız düz uçurdu. Bu, gecələr və dumanda uçan ən güclü quşdur. Kirisk indi onun ardınca gedirdi.

Külək sabit idi. Toran seyrəlir, dağılırdı, göyün üzü işıqlanırdı. İrəlidə isə, düz onun qənşərində, tünd sürməyi üfüqdə şölələnən tənha bir ulduz parlaq işıq saçırdı. Kirisk bu ulduzu birdən gördü. O müəyyən etdi ki, ulduz elə qayığın burnu yönələn tərəfdədir. Başa düşdü ki, ulduzu səmt götürməli, ona baxmalı və ona doğru getməlidir, çünki aqukuk oraya, o tərəfə uçurdu. O bu ulduzu tanımırdı, ancaq indi gözünü ondan çəkmir və boynunun ardıyla küləyi – onun istiqamətini, gücünü yadda saxlayırdı.

“Sən əs, külək, sən kəsmə, külək, getmə, külək. Mən səni tanımıram, sənin adını bilmirəm. Sənin adını mənə atkışx deyə bilirdi. Ancaq mənə qardaş ol. Başqa səmtə yayınma, külək. Sən ki uzun müddət beləcə qala bilərsən. Kömək et mənə, külək, getmə. Mən sənin adını öyrənəcək və səni adınla çağıracağam. İstəyirsənmi səni Orqan küləyi adlandırım? Atkışxın adı ilə. Bundan sonra sənə həmişə belə deyəcəyəm: Orqan küləyi. Sən də məni tanıyacaqsan...”

O, arxasından əsən səmt küləyini bu sayaq ov-

sunlayır, özünü onun ixtiyarına verməklə onu bir səmtdə əsməyə razı salırdı. Gözlərini isə qarşısındakı yolgöstərən ulduzdan çəkmirdi. Ulduz: “Mən səni sevirəm, ulduzum mənəm, – deyirdi. – Sən irəlidedə, çox yüksəkdə və uzaqda durmusan. Sən ən böyük və gözəl ulduzsan. Yalvarıram sənə, getmə, yerindəcə dur, sönmə. Mən sənənin yanına üzürəm. Aqukuk sən tərəfə uçurdu. Mən bilmirəm, o haraya uçdu – adaya, yoxsa torpağa. Hətta adaya uçubsa, qoy mən elə adada ölüm. Təki bu sonsuz dənizin bitdiyi yerə gedib çıxı bilim. Getmə, sönmə, ulduz! Mən bilmirəm, sənənin adın nədir, mənə acığın tutmasın. Sənənin adını öyrənə bilməmişəm, sənənin adını mənə atam Əmrayın deyə bilərdi. Əgər istəyirsənsə, mən səni atamın adı ilə adlandıraram. Sənə Əmrayın ulduzu deyərəm. Sən hər dəfə göydə görünəndə mən sənənlə salamlaşar və adını pıçıldayaram. Mənə kömək et, Əmrayın ulduzu, vaxtından tez getmə, qəfildən bulud arxasında gizlənmə...”

O öz yolgöstərən ulduzunu da bu sayaq ovsunlayırdı.

Bir də qayığı ağışuna alıb irəli aparan dalğaları ovsunlayırdı: “Dalğalar, indi siz mənənin qayığımı sürüb aparırsınız. İndi siz yaxsısınız. Mən sizi Mılgun dalğaları adlandıracağam. Siz aqukukun uçduğu tərəfə gedirsiniz. Siz özünüzə lazım olan tərəfə uzun müddət axa bilərsiniz. Çəkilib getməyin, Mılgun dalğaları, yolumuzdan çıxmayın. Mən avar çəkib üzərdim, ancaq mən

tamam əldən düşmüşəm. Avarlara gücüm çatmır. Siz ki görürsünüz, qayığımı aparın sizsiniz. Əgər sağ qalaramsa, sizin Orqan küləyinə, Əmrayin ulduzuna tuş getdiyinizi heç vaxt unutmayacağam və mən hamıya deyəcəyəm: dənizdə Mılğun dalğalarının olması xeyir əlamətidir! Kömək edin mənə, Mılğun dalğaları! Getməyin, məni tək qoymayın...”

Bütün ulduzlar içində hamıdan çox Əmrayin ulduzu parladi. Dan yeri ağarana kimi bütün üfüqdə yalnız o, tək qalmışdı. Dan yeri söküləndə güclü səffaf parıltıyla alovlanıb yandı, sonra bozaran sübh havasında yavaş-yavaş sönməyə başladı və hələ bir müddət səmada zərif, ağ ləkə kimi göründü.

Səhər belə açıldı. Sonra dəniz üzərində gün çıxdı. Kirisk sevindi də, qorxdu da. Günün şüaları altında bərq vuran dəniz, demək olar ki, qara və sonsuz bir boşluq idi. Oğlan yaddaşının köməyi ilə üzməyə, küləkdən yayınmamağa çalışaraq sükandan həyəcanla yapışdı. Bu, usandırıcı bir an idi...

O, başının necə hərləndiyini və gözü qarşısındakı hər şeyin sanki axıb getməsinə xatırlayırdı...

Qayıq indi özbaşına gedirdi...

Oğlan özünə gələndə günəş səmanın o biri ucuna keçmişdi. O, qayığın sükan yerinə çətinliklə qalxdı və gözüyumulu dayanıb baş gicəllənməsinin keçməsinə

gözlədi. Sonra gözlərini açdı. Qayıq dalğaların üstü ilə şütüyürdü. Dəniz də canlı, çağlayan suların saysız-hesabsız şəfəqlərində əvvəlki kimi zəif-zəif ləpələnərək göz işlədikcə uzanıb gedirdi. Kirisk irəliyə baxdı, gözlərini sildi və yerindəcə donub qaldı. Alabaş dənizin tünd-yaşıl dikdiri arxasından çıxıb düz onun üstünə gəlirdi. Alabaş onun qabağına qaçırdı, Ulu Alabaş!

Sahil indi dənizin kənarında boz-mavi dağ zolağı kimi görünürdü. Ağqulaqlı, ağpaçalı Alabaş isə qayalardan ucada dayanmışdı. Sahil qağayılarının səsləri də eşidilirdi. Onu birinci olaraq qağayılar görmüşdülər. Qaya üzərində isə sıldırım sönməkdə olan soraq tonqalının mavi tüstüsü dolaşırdı...

*Dəniz kənarıyla qaçan Alabaş,
Dönürəm yanına tənha, əliboş –
Atkıçx Orqansız,
Atam Əmrayinsiz,
Əmim Mılğunsuz.
Məndən sor: haradı qaldıqları yer?
Əvvəl su ver içim, doyunca su ver...*

Kirisk başa düşdü ki, bu sözlər son günlərinəcən birlikdə yaşayacağı öz xüsusi mahnısının ilk sözləridir...

...Dəniz qaranlıqda sıldırım qayalara çırpılıb çilliklə-nərək uğuldayır, özünü əldən salırdı. Daş kimi bərk torpaq dənizin zərbələrini dəf edərək ağır-ağır nəfəs alırdı.

Onlar ilk yaranışdan – gündüzün gündüz, gecənin gecə kimi başladığı vaxtdan bəri beləcə çarpışır və bundan sonra da, nə qədər ki torpaq və su var, bu çarpışma da gecəli-gündüzlü, əbədi olaraq davam edəcək.

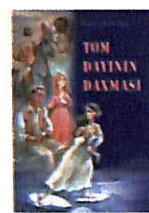
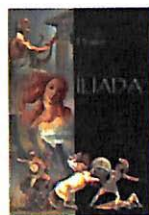
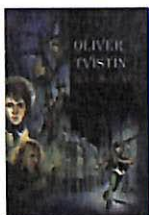
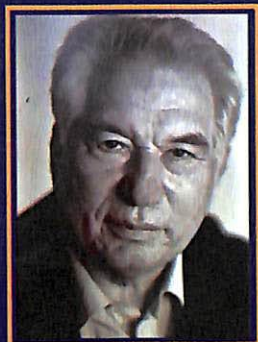
...Daha bir gecə əriyib gedirdi...

Dəniz üzərində Orqan küləyi uğuldayır, dənizdə Mılgun dalğaları şahə qalxır, dan yerinin söküldüyü üfün kənarında parlaq Əmrayin ulduzu şafəq saçır.

...Daha bir gün gəlirdi...

№ 2013
2751

Çingiz Aytmatov
(1928-2008)

Məşhur qırğız yazıçısı Çingiz Aytmatov orta və ali təhsilini vətəninə almış. 1952-ci ildən doğma dilində hekayələr yazmağa başlamışdır. Sonralar Moskvada Ali ədəbiyyat kurslarını keçən ədib həm də rus dilində yazmağa başlamışdır. Onu dünyada məşhurlaşdıran "Cəmila" povesti olmuşdur. Aytmatovun başlıca əsərləri "Gün var əsrə bərabər" romanı, "Dəniz kənarıyla qaçan Alabaş", "Ağ gəmi" povestləri hesab olunur.

1977-ci ildə yazılmış "Dəniz kənarıyla qaçan Alabaş" əsərində dörd ovcunun dənizə çıxmasından, hadisələrin onların gözlədiklərindən tamamilə fərqli cərəyan etməsindən və Kirisk adlı oğlanın keçdiyi ağır sınaqlardan bəhs olunur.

www.altunkitab.com

ISBN 978-9952-24-146-4

9 789952 241464